UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00636208 1

106 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 106

ПЕСМЕ

ВОЈИСЛАВА Ј. ИЛИЋА

I

PG
1418
I5A17
1907
knj.1

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/pesmeiliv01iliv

5. 9. 1949 г.
БГ.

Властка

[Redovna izdanja]

106 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 106

ПЕСМЕ

Војислава Ј. Илића

PG
1418
I5A17
1907
knj. 1

I

БЕОГРАД
НОВА ШТАМПАРИЈА — ДАВИДОВИЋ — ДЕЧАНСКА УЛ. БР. 14.
Љуб. М. Давидовића.
1907.

584859
2. 7. 54

Моме Милорадској

Увенуте младе доба,
Ко што вене росно цвеће;
Али овај цвијетак мали
Увенути никад неће.

—

Вечноће ти мирисати
Са мирисом прошлих дана,
Сјећаће те свију снова,
Што просатоа младости рана —

—

И у болним твојим грудима,
Васкрснуће живот нови,
Оживеће прошлоће,
Сјаре жеље, сјаре снови.

—

И блаженим миломиром,
Успаваће твоје груди —
И сневаћеш — док те звоно,
Сиротном песмом не пробуди ..

із мај 1881 г.
Београд.

Војислав.

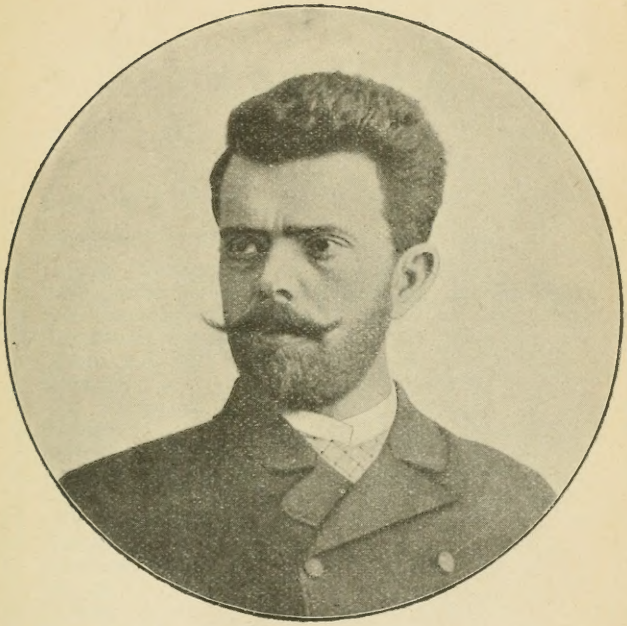

Војислав Ј. Илић

1861.—1894.

ПРЕГЛЕД

СТРАНА

Војислав Ј. Илић XI

Предговор уредников XLIII

1. Тичица (Тумански) 1
2. Разбојничка песма (подражавање рус. нар. песми) 1
3. Вече на селу (по руском) 2
4. Задоцњени путник 3
5. Добар друг (Ф. Милер) 4
6. Молитва 5
7. Над Београдом 6
8. Пастир 7
9. Љубим те, душо! 8
10. Елегија (Хладна је јесен; и суморно вече) . . 9
11. Увео цвет 10
12. Finis Poloniae! 10
13. Цветак 12
14. Моме Милораду 12
15. Звезда 13
16. Старац 14
17. Вартоломејска ноћ 14
18. Звоните, звуци!... 15
19. На дну руке 16
20. Идол 17
21. Љубав 18
22. Последња ноћ у Тамплу 19
23. Опомена 21
24. Старчева туга 21
25. Поздрав 24
26. Привиђење 25
27. Нарцис 25
28. На растанку 27
29. Љељо (У чудној срећи миља свог) 28

СТРАНА

30. Љубичица 29
31. Дух прошлости 29
32. Слутња 30
33. Цар и абат (стара енглеска балада; Ф. Милер) 31
34. Исповест краљице Леоноре (енгл. н. бал.; Ф. Милер) 35
35. Неверство 38
36. 20-ог јула 1881. год. 39
37. Последњи дан 40
38. Љиљан 41
39. Глас гусала 42
40. Младост 45
41. На Дрини 45
42. Жртва 46
43. Једна ноћ 46
44. Тибуло 47
45. Пролеће 48
46. Између неба и земље 49
47. Спомен 55
48. Бродар 57
49. На весељу 58
50. * (Преко плоча и гробова људи) 61
51. * (Пред старим, исконским градом...) 64
52. Сан 65
53. Небесни звуци 67
54. Тамара 68
55. Тасов опроштај 70
56. Јесен 74
57. Вече 75
58. Исповест 75
59. Грм 79
60. Песма 80
61. Под љупким небом 80
62. Српчићима на Нову Годину 81
63. Свети Сава (Над атонским храмом...) 82
64. Зимско јутро 84
65. Бахус и Купидон 84
66. Јулија 86
67. Асфирова заповест 89
68. У берби 95
69. Последња ружа 95
70. Ластавице 96
71. Први снег 97
72. Анђео мира 98
73. На Нову Годину (1885) 99
74. На стени 99

СТРАНА

75. Путник 100
76. Елегија (Престаћу и ја скоро) 101
77. У ноћи 101
78. Запис 101
79. Љељо (Студена зима с мразевима оде) 103
80. Лада 104
81. Срикњица 106
82. Школско звонце 107
83. Последњи гост 108
84. Т(пјани) 109
85. Лаку ноћ! 109
86. (На слици Тијанинној) 110
87. Госпођици Н. (По вољи своје судбе клете) . . 111
88. Северни ветар 113
89. Пролетња зора 116
90. Увелој ружи 116
91. Суморан дан 117
92. Стара књига 118
93. Светковина Ладе 119
94. На Тичару 120
95. ⁂ (Остави ме, остави ме...) 121
96. Госпођици Н. (Поклоник муза ја и сада) . . . 122
97. ⁂ (Сиво, суморно небо...) 125
98. ⁂ (То је било — сећаш ли се?) 125
99. ⁂ (Вече је одавно прошло) 126
100. Словенски кнез 127
101. Сумња 128
102. У зору 129
103. Мојим пријатељима 130
104. ⁂ (Збогом! Никада можда неће) 131
105. Елегија (Кад ме осени мрак вечите ноћи). . . 132
106. Посланица пријатељу 132
107. Пећина на Руднику 134
108. Пастирка и Љељо 138
109. Краљ Ричардо 139
110. На Голготи 142
111. Фантазија у ноћи 144
112. Бајка о јасици 146
113. Исток 147
114. ⁂ (Под ногама мојим отимљу се вали) . . . 147
115. У тешком часу 149
116. У споменицу Сими Ј. Аврамовићу 150
117. У споменицу Драг. С. Вељковићу 151
118. Стара песма 151
119. Оморика 152

СТРАНА

120. Циганче 153
121. Анђео туге 154
122. Из бележника 155
123. У споменицу Влад. С. Цонићу 157
124. Рајски цветак 158
125. Опроштај са Шајкашком 159
126. На чарди 160
127. Плач Афродите над Адонидом 161
128. Љубавна прича о дону Нунецу и дона Клари . 163
129. ⁂ (Плашљиво и мило лане...) 166
130. Вечита хармонија 166
131. Нимфа 167
132. Пред Тројом 168
133. Овидије 168
134. Данијел 169
135. На Вардару 170
136. Са форума 171
137. ⁂ (Подигни завесе тешке...) 171
138. Ноћни гласови 172
139. На Мору Јегејском 173
140. Арнаутка 174
141. Петрарки 174
142. Песник 175
143. У пролеће 176
144. Другу 177
145. Лелек 177
146. Христос васкрес! 178
147. Коринтска хетера 179
148. Љубавна писма (уза слику) 183
149. Чекање 183
150. На гробу војводе Дојчина у Солуну 184
151. Опсада Бенаре 185
152. Разговор Мале Србадије с отаџбином 190
153. Босански бегунци (уза слику) 191
154. Свети Сава (Ко удара тако позно...) 192
155. Поменак 193
156. Зимска идила 194
157. У позну јесен 196
158. Правоверни 197
159. Весник пролећа 197
160. Турска 199
161. Крај мртве мајке (Ф. Хебел.) 199
162. Јутро на Хисару код Лесковца 200
163. Четири песме калифе Абу-ел-Рахмана 201
164. Вековни стражар 205

СТРАНА

165. Смрт Катонова 206
166. Мраморни убица 207
167. Погода и Симзерла 210
168. Празнично јутро 212
169. Праведник 213
170. Пријатељу 214
171. Авгур 215
172. Постанак љубичице 217
173. Љубавна трка 217
174. Обућар и његов син 220
175. Мојој музи 221
176. Соломоново проклетство 222
177. Данаја 223
178. Лора Лај 223
179. ⁂ (Досада, магла и тама...) 225
180. ⁂ (Под покровом снежним природа почива) . 225
181. Химна векова 226
182. У осами 227
183. З(орки) 228
184. Елегија на развалинама куле Северове 229
185. Клеон и његов ученик 230
186. Бабакај 232
187. Запуштени источник 232
188. Ниоба 233
189. Гласник слободе 234
190. После туге 236
191. Шпанска посла 236
192. ⁂ (Хтедох да певам Кадма) 237
193. Елегија (Под сенком древних шума) 238
194. ⁂ (Кад се угаси сунце) 238
195. Муратово тулбе 239
196. ⁂ (Ја не тражим да ми славе име) 240

Додатак:

1. Разлике 243
2. Тумачења 257

ВОЈИСЛАВ Ј. ИЛИЋ

У целој нашој књижевности мало је примера да је један песник тако брзо дошао до великога гласа, да су његове песме за две године доживеле два издања, да се о њему толико писало и расправљало, да се створила читава једна мала литература о њему, да је тако брзо основао целу једну школу и одмах толико утицао на развитак српске поезије — као што је то био случај са Војиславом Илићем. Он није дуго певао, — неких петнаест година свога краткога века, — али за то време успео је да се високо уздигне не само изнад свију песника свога нараштаја, но и до висине великих песника српске књижевности, Његоша, Бранка Радичевића, Змаја Јована Јовановића и Ђуре Јакшића.

Око 1890 године, и готово у целој последњој десетини XIX века, његов утицај је био толико велики, да су сви млади песници из реда почели ићи за његовим стопама, а код шире публике он је постао тако популаран, да се тада могло озбиљно говорити о војиславизму и у нашој књижевности и код нашег читалачког света. Српски критичари онога времена проглашавали су га за највећег живог песника српске књижевности, за највећег уметника целе српске поезије, и без устезања, поредили његова *Рибара* са Гетеовим *Фаустом*. Један чешки писац, пишући 1891 године о југословенским књижевно-

стима у једном прашком листу, тврдио је да Војислав Илић „куд и камо наткриљује све млађе чешке песнике“, и да „такмаца, себи равног, има само у њему сагенијалном словеначком песнику Симеону Грегорчићу“. Када је умро, његова смрт је оплакана као један велики национални губитак, и готово сви српски књижевници, њему у част и спомен, дигли су *Војислављеву Споменицу* — маузелеј од непечених цигаља! — почаствовали и ожалили га онако како није ни један српски писац ни пре ни после њега.

Данас, тај велики занос прошао је, тога претеранога култа нема више, и зато се слободније, ведрије и критичније може говорити о песнику. Он већ припада нашој књижевности, и у њему ако се не гледа оно што се гледало пре петнаест година, он свакако остаје једна од најлепших фигура српске књижевности, један од најдаровитијих песника који су у њој певали, и један од најзаслужнијих реформатора који су за собом оставили трага. Данас је у толико лакше говорити о Војиславу Илићу, што се сада, благодарећи Српској Књижевној Задрузи, која приређује целокупно издање његових песама, што се тек сада може говорити о целокупном раду песниковом, прегледати га и хронолошки и по родовима, створити јасну и потпуну слику о природи, јачини и развитку његова талента. Сада се могу исправити сви они погрешни и брзи судови, произвољна тумачења, непоткрепљена тврђења и смела уопштавања наших многобројних писаца, који су у својим студијама и оценама поезије Војислава Илића падали у једну велику грешку: оцењивали једнога песника само према једном делу његове поезије. Сви су они имали на уму само збирке од 1887 и 1889 године, где је песник унео мање од половине својих стихова, оне који су око 1885 штампани у београдској *Отаџбини* и новосадском *Стражилову*.

Критичари су занемарили, или нису знали, за многобројне песме његове, од несумњиве вредности и врло карактеристичне, растурене по многобројним часописима и листовима, писане и пре 1887 и 1889, а нарочито доцније, у добу од 1889 па до 1894, до смрти песникове. Нису такође узимали у обзир и његове повеће епе, и драмске огледе, *Радослава* и *Аргонауте на Лемносу*, и две слике у прози, *Недеља свиће...* и *Страшан Љубавник*, као и његове мање критичке чланке и политичке написе, којима се често лепо дају објаснити склоности његова духа и природа његова талента.

На тај начин, занемарене су ствари врло карактеристичне за његов песнички рад, и које по својој књижевној вредности ни мало не заостају за песмама узетим у обе збирке. Тако су се књижевни оцењивачи Војислава Илића ставили у парадоксалан положај да изричу дефинитиван суд о једноме писцу не по његовом целокупном раду, познавајући сав његов духовни развитак и све манифестације његова талента, но само према једном, мањем делу његова рада, ограниченом само на један краћи део његова живота и певања.

Према овој потпуној збирци песама Војислава Илића о песнику се може казати више и тачније, а његова слика испада не само потпунија но, у неколико и друкчија. Према свему овом материјалу, са научнијим и модернијим схватањем историје књижевности, водећи у првом раду рачуна о стварности и о чињеницама, данас је могуће о Војиславу Илићу дати нешто више од голе литературе и афектација своје изузетне уметничке природе и отменога књижевног укуса. Сада се може видети да је он певао много више но што се обично мисли, да је, за петнаест година певања, испевао више но Бранко Радичевић, више но Јован Илић, више но Стеван Владислав Каћански, да има више лирских песама но Ђура

Јакшић. Цео његов рад изгледа не само обилнији но и обимнији и разностранији. Он није искључиво онај описни лиричар какав изгледа у *Песмама;* његових песама са класичним мотивима има релативно мање но што се може судити по тој збирци; од њега има песама и политичких, и патриотских, и пригодних, и сатиричких, и дечјих, и преведених из страних књижевности, и песама превођених за позоришне комаде, и прозних покушаја, и критичких чланака, и позоришних оцена, па чак и политичких беседа.

Данас, када је познат ако не сав, а оно свакако са малим изузетком сав књижевни рад Војислава Илића, када песник већ у неколико припада прошлости, може се говорити и потпуније и сигурније, и на основу више података и чињеница може се одредити природа његова талента, значај и утицај његове поезије, утицај средине и времена на његов песнички рад, и показати његово место у историји српске књижевности.

I.

Војислав Илић припада нараштају који је својим очима гледао слом и жалосну ликвидацију нашега националнога и књижевног романтизма. Шездесетих и седамдесетих година прошлог века живело се у нас „на горама одушевљења“, у буктању „божанствене страсти“, и у сталној хипертрофији маште. Тада се мислило да хтети значи и моћи, безусловно и слепо веровало се у недогледно сјајну будућност српскога народа, која тек што није наступила, и сва се поезија сводила на плаховите патриотске тираде и алкохоличарски занос и изливе. То доба необузданога лиризма, „френетичне поезије“ и националне егзалтације, добило је свога стварнога израза у „Светом Рату“ од 1876, 1877 и 1878 године. Гласовита „невесињска пушка“ изгле-

дала је оним ратоборним духовима као знак за опште ослобођење српско и почетак крсташког рата српског народа. Вера у се и наде на успех нису имале мере, и Мита Поповић није говорио само своју личну мисао, када је у једној од својих „бојних песама“ певао:

Напред!
На крвав, браћо, рад,
Нек српски буде Цариград!

Али када су дошли ратови са свим својим страхотама и њихове последице са свим својим изненађењима, наши романтичари, обманути у својим очекивањима, нашли су се пред сасвим другом стварношћу. Плевна, сва отпорна снага коју је Турска показала, доказала је и сувише јасно да „Мујо“ није тако оронуо и онемоћао као што се то по новинама говорило, да „болесни човек на Босфору“, „болник деветнаестог века“, како га је Љубомир П. Ненадовић називао око 1866 године, још не мисли не само да мре но и да бежи „у Шам и Медину“, како му се са свих страна саветовало. Ђунис је показао да Србија није толико велика и снажна да се сама за се може ухватити у коштац са петвековним непријатељем, а Тополска Побуна је показала да у самој земљи има нечега трулога и да Србија има својих незбринутих брига, домаћих невоља и великих зала која је изнутра раздиру. За тим, дошао је Сан-Стефански Уговор, који је створио Велику Бугарску и Малу Србију, дошао је Берлински Конгрес, који је Босну и Херцеговину предао на милост и немилост Аустрији, и тако српским духовима донео највеће и најболније разочарање, а српској народној мисли нанео највећи удар, који се осетио за последњих сто година. Најзад, поврх свега, дошле су економске и финансијске кризе у Србији, коју су два узастопна рата пољуљала и исцрпла,

а политичке борбе у земљи добиле су најоштрији вид, док се тај велики сукоб није завршио народним устанком целога једнога дела Србије.

Пред таквом стварношћу и наша поезија морала је мењати свој тон. Песници који су двадесет година маштали и певали покличе на рад и на рат, почели су, као Змај, горко пребацивати злокобним „покровитељима“ и „избавитељима“ српскога народа. Они су почели падати у сумњу и очајање, као Медо Пуцић, који је тада певао:

Пјесник лаж је, пјесма сан!
Пјесник луда, пјесник пјан!
Наше славе друго није
Но к'о прије
Болешљиве маштаније.

Млађи нараштаји, с једне стране под тешким притиском догађаја и стварности, а с друге стране под утицајем проповеди Светозара Марковића и целог рационалистичког и реалистичког покрета „нове науке“ од седамдесетих година, стали су трезвено гледати на ствари и људе, и сав ранији национални и књижевни романтизам изгледао им је одиста као „болешљива маштанија“. Већ 1881 године, Лаза К. Лазаревић се у *Вертеру* смеје свим светињама људи од шездесетих година, оној националној и индивидуалној сентименталности, које је и сам у приличној мери имао. Са сажаљивим подсмехом говори он о своме јунаку Јанку, једном од оних „који *још* шкрипе зубима кад слушају за сузе рајине, и лупају песницом о сто кад се пева штогод где севају јатагани“. Међу осталим „*будалаштинама*“ Јанковим помиње и његово сликање са црногорском капом и скидање са кола на Мишарском Пољу, где је пољубио крст, подигнут „изгинулим Србјунацима“.

Као и Лазаревић, као и цело поколење које је ушло у живот и рад око 1880 године, мислио је и Војислав Илић. Не да је он био без ичега омладинског, да су у њему била утрнула сва национална осећања и да се никада није бавио пригодном и патриотском поезијом. Али као човек који је почео певати после 1876 и 1878 године, који је доживео и 1883 и 1885 годину, он није више онако слепо веровао у добру звезду српског народа и у сјајну будућност која тек што није гранула. Као отменији и дискретнији дух, као претежно уметничка природа, он није могао марити за ону разбарушену, обезуздану поезију омладинску, њену емфазу и реторику, њену натегнуту ноту и баналну версификацију.

И ако нешто неодлучан у првим корацима својим, он напушта угажене стазе и полази новим путем, који је пуна противност ранијој омладинској поезији. Своје антипатије према својим песничким претходницама он није крио, и у песми *Пријатељу*, дајући целу једну галерију њему мрских типова, он не заборавља и омладинског песника „са дугачком косом:“

Ласкао је подло у песмама роду
И к'о бесно псето мрзио је воду.

Нигде није тако јасно и одсудно казао своје мишљење о нараштају и песницима који су му претходили, као у мало познатој, али значајној песми *Један монолог младог Слепчевића*. Војислав Илић под тим именом исмејава једног ондашњег песника, који се немоћно и безуспешно трудио да сувремену српску поезију врати у назад за двадесет година и да оживи омладинску поезију. Млади Слепчевић хоће да пева „јуначке песме о слободи“ и овако говори:

Замислићу Туре и почећу по том,
Што ћу бесно Туре сравнити са скотом.

По том ћу да викнем, нек се небо стреса:
Крви, само крви, и још више меса!
...Треба штогод страшно, ужасно и ново,
Треба збиљских мисли и стихова груби
Треба песма моја „да зашкрипи зуби“.

Слепчевић се буни против нове поезије, против целога прозаичнога и неодушевљеног доба, а Војислав Илић се обраћа целом омладинском добу и својим песничким претходницама, и вели им:

Старо, сретно доба, тебе многи жале
Либералне твоје битке и скандале.
Кад је песник српски дар божански каљ'о,
И нализан често под столом се ваљ'о —
Кад врлина беше не мислити много...

Не само по својим идејама но и по облику, поезија Војислава Илића представља реакцију омладинској поезији. Српска поезија око 1848 године није га никако задовољавала, и у једном занимљивом некрологу Белушу, сину Ђуре Јакшића, Војислав Илић говори о песмама у српским књижевним листовима тога времена: „Читајући те производе са накарадним подражавањем и усиљеним очајањем, ми и нехотице осећамо неку одвратност према њима“.

У првим његовим песмама има још доста што подсећа на ранију, омладинску поезију. И он је опевао заљубљеног пастира и умилне славује, свилена стада и зелену горицу, бледи месец и уморену груд. Његов песнички речник има позајмица из песничког речника наше поезије шездесетих година. Има у њега: премалеће, зорица, нојца, срдашце, лептирић, лепир, војно, брале, селе, чедо, мома, миље, миомир, слађан, бајан, и тако даље. И више но један пут његови први стихови подсећају у неколико на Милорада П. Шапчанина. Ко би, на пример, рекао да су од Војислава Илића ови стихови из 1880 године:

А далеко тамо, где се гора диже.
Окићено цвећем, плавом небу ближе:
Где заносно славуј о љубави збори,
Где поточић тихо жубори, жубори —
Спевајући рајске чари и милину,
Заглед'о се пастир у даљну даљину.

Колико подсећа на какву старију омладинску песму из *Данице* и *Матице* песма *Слутња*, написана 1882 године:

Шта се мути зора сјајна?
Зашто тужи цура бајна?
Сунце зори не излази,
Драгој драги не долази.

Али сви ти трагови омладинства налазе се само у првим његовим стиховима, онда када је још тражио свој пут и израђивао своју песничку особеност. Али, у колико се развијао и постајао свој, у толико се одвајао од раније српске поезије, која је свој највиши израз нашла у Бранку Радичевићу, Змају Јовану Јовановићу и Ђури Јакшићу. Он почиње једну нову поезију, или боље рећи обнавља једну стару поезију, прекида са реторичном, емфатичном и претерано субјективном поезијом омладинске школе, и враћа се старијој, рефлексивној поезији нашој, оној полукласичарској школи „мирнога чувства“ и „објективне лирике“, којој је Ђорђе Малетић био теоретичар, Јован Ст. Поповић највећи и најславнији песник, и којој је донекле припадао и Јован Илић.

У родитељском дому, под утицајем свога оца, Војислав Илић је добио своје прве идеје о поезији. Драгутин Илић[1] говорећи о том утицају старог Илића на његове синове, вели ово: „Наш отац, чији је васпитачки авторитет силно утицао на све нас, више него ли школа и само друштво, осећао је необичну од-

[1] *Гдекоја о Војиславу, Бранково Коло,* 1907, бр. 7. стр. 182.

вратност према свему што је вулгарно, а нарочито према лирском песништву, где се субјективизам — лично *Ја* — свуда истицало. *Свој* бол, *своје* покрете душе, он је идејалисао у формама мање везаним за субјекат, од кога оно потичу, а више га је приближавао заједничком Ја“... Јован Илић није утицао на Војислава само својим основним идејама о поезији и упутио га да тражи обрасце, он му је давао и непосредне примере, својим доста многобројним класичарским песмама, као *Прометеј*, *Постање људи*, *Рим стрепи*, *Акцијум*.

Преко свога оца, Војислав Илић се привезао старијој школи „мирнога чувства“, која му је изгледала отменија, дискретнија и складнија од омладинске поезије „худе чувствености“, како су говорили наши старији класичари. Он се старима осећао ближи и у идеји да песник мора да има добру књижевну културу, „европејску изображеност“, да српска поезија треба да се развија према великим узорима савршених и развијених класичних и модерних књижевности, док су омладинци одрицали и западну културу и књижевну културу, прослављали гусларе као западни романтичари некада барде, скалде и друиде, тврдили да је народна поезија наше „Народно Јеванђеље“, алфа и омега целе уметности, и да наша уметничка поезија има да се развија на њеном основу. Војислав Илић осећао се ближи нашим старијим песницима четрдесетих година, које је омладинска поезија била угушила и бацила у заборав, и код њих је заволео и књижевну културу европску и љубав за класичну старину.

Занета силно узорима старим,
И моја муза старински узлеће...

певао је Војислав Илић у *Усамљеним Гробовима*. Ко да не помисли на њега када чита ове стихове Љубомира Ненадовића *(На Рајни)*:

Умукле песме — одавно ветар њи је разнео,
Прошла је младост, ах, и с њоме прошло је све.
И брег је овај прест'о певати веселе песме:
Какав му шаљеш глас, такав ти враћа јек.

Необавештени критичари тражили су узоре Војислављеве поезије далеко, у Хорација, Тибула, Овидија, Андреа Шенјеа, Леопардија и Кардучија, док су његови први обрасци били много ближи. И то је непосредни утицај његова оца Јована Илића, преко којега је дошао у везу са идејама, поезијом и метриком наше старије школе од тридесетих и четрдесетих година. У томе погледу, његова поезија значи реакцију омладинској поезији, као што су његове идеје у основној супротности са омладинством.

II

Једно опште место наше књижевне критике јесте да је Војислав Илић најбољи представник теорије „уметности ради уметности“ и естетизма у нашој књижевности, и у њему се увек гледао противник „примењене“ и патриотске уметности шездесетих година и социјалне, борбене, и „обличителне“ књижевности седамдесетих година.

То мишљење могло је да поникне, у првоме реду, из недовољног познавања целокупног његовог рада, а извесним делом и отуда, што његова поезија одиста чини утисак естетске поезије, и што је у неколико махова и сам песник исказивао своју одвратност према јавном животу, презирући оно што је он називао „дневним истинама људским“, и повлачећи се у велико заклониште Лепоте. Он је налазио јаких акцената да изрази све презирање људскога стада, одвратност према тупој и грубој гомили, осећајући се туђ и усамљен у њеној средини. Као антички мудрац из црних и крвавих дана тираније и разврата што се покривао тогом и одвраћао поглед од живота, тако се и он у мислима и у осећањима

каткада одвајао од својих савременика и излетао из свога доба. У једном часу горчине и „великог гађења“, он је певао о људима:

Па шта ме се тиче њихово веселье?
Или њине наде, или њине желье?
К'о суморан путник на празнику туђем,
Зар са мрачним челом да међу њих уђем?
...Ја нећу да певам... У најдубљем миру
Покидаћу жице и разбићу лиру.
И када их чујем на каквоме већу
Слушаћу их хладно, ал' спорити нећу.
Гадићу се само у срцу и души,
И звиждаћу тако — да им звоне уши.

У песми *Песник,* у уста португалског песника Камоенса, он је ставио своје схватање поезије и задатка песника у друштву. Камоенс, „горд и ћутљив“, погођен али не и саломљен, ну болесничкој постељи у болници, снева увек свој велики сан Лепоте. И у саветима младоме Хуану, он му износи две врсте песника. Прави песник слуша само глас свога срца, пева само себе ради, а никада не да се коме допадне и удвори, било то крвавоме тиранину или „суровој маси“. Његов слободни дух не пузи по прашини, и он поносито не допушта да

...пуста маса прописује њему
Кад ће да пева, зашто и о чему.

Између њега, правога песника, који са јединим правом носи то име, и оног другог, гмизавца и ниског „надничара духа“, разлика је огромна:

Онај је први царски ор'о тамо,
А овај други во у јарму само.
Докле облаке онај крилом туче,
Свој срамни јарам онај други вуче.
Док с криком онај под небом се ниђа,
За рику онај батине добија...

Али ипак, поред свега тога, Војислав Илић се не може проглашавати за чистог естета, потпуног

аристократа, „салонског песника“, тврдити да он није био „такозвани народни пјесник“, и да је хладан, неузбудљив, као какав Олипмљанин лебдео у ведрим висинама над својим узнемиреним и у борби огрезнулим добом. Као сви наши песници пре њега, као што је природно и неизбежно у једном народу где има толико зала и невоља, и он је певао „пригодне“, патриотске и политичке песме, остајући тако у једној од главних и најстаријих традиција наше поезије.

И Војислав Илић, који је имао једну естетску природу, који је по себи био склон и предодређен за поезију „уметности ради уметности“, није се могао отргнути од те традиције, и као сви пре њега бацио се у арену дневних политичких и националних борби, постајао „песник слободе“, тако да је често бацао у засенак остале естетске песме. Рођен у једној незадовољничкој кући, одрастао у једно доба када су политичке ватре запалиле целу Србију, у средини младих људи свога нараштаја који су још у ђачким клупама у велико водили политику, он није могао остати недотакнут од свега тога. Љубав према слободи која се показује у толиким његовим песмама није само последица породичне и друштвене средине, она је изалазила са дна његове најинтимније природе. Прилике које су владале у Србији вређале су га својом ругобом у његовој љубави за хармонију и лепоту, и он је волео слободу не као тачку једног политичког програма но као потребу свога духа, гледајући у њој сву ведрину, све достојанство, сав склад душе човекове.

У песми *Песнику,* штампаној у једноме политичком листу, он је казао своје схватање једне борбене поезије:

Мој парнаски драги брате,
Ако ти је ведра душа,

Као што је ведро лице,
Нека грме твоје жице
Као громка света звона
У весељу и радости
И у тузи и жалости
Понижених милијона.

Твоје речи увек смеле
Нек пламене буду стреле,
Које порок бију широм,
Па ма био заогрнут
И ритама и порфиром.

А кад спазиш у колевци
На умору мајку стару —
Да је очај сатр'о не би
Ти је теши слатком надом.
Али њену спну младом
Пламеногa подај мача,
И покажи руком својом
На гомиле угњетача.

И тај гест, то указивање „на гомиле угњетача“, он је често чинио, и испевао тако цео један низ политичких песама, такав је *Данијел*, таква *Грађанска Врлина*, таква *Посланица пријатељу*, и многе друге. Он је певао историјске мученике за слободу: Граха, Катона, Ригу из Фере, Кошћушка; његова песма *Краљ Ричардо*, која се првобитно звала *Le roi s'amuse*, алузија је на ондашњег владара Србије; због песме *Маскен-бал на Руднику* песник је био стављен под суд. Има његових песама које имају тако смелих и бунтовних акцената, да им нема равних ни у самога Јакшића тако, на пример онај поклич Музи, у завршетку песме *Из бележника:*

Тугу ћу своју поклонити роду
И гробовима отаџбине своје,
Да силно јекне усклик за слободу
С усана мојих и са лире твоје.
Безумно, страсно, са смехом и плачем,
А оружани мржњом на тиране.

С буктињом, лиром и са бритким мачем,
Прослављаћемо осветничке дане.
И као звоно грмићемо тада
Са равних поља и са барикада.

Не само да је Војислав Илић у својој политичкој поезији био човек свога времена, но исто тако и у својој патриотској поезији. Његова песма *Словенско Звоно* испевана је сасвим у ратоборном панславистичком духу, за једну „Свеславију“, како су говорили наши стари, „од сињег, адријског мора до тврдог чинског зида“. Патриотске песме Војислава Илића прилично су многобројне. Увек у општим идејама свога времена, песник је узео удела у оној малој обнови нашега национализма, који се код нас извео после пораза од 1885 године, као код Француза после „Страшне Године“, 1870 и 1871. То је доба када се осетила потреба националног прибирања, буђења и јачања националне енергије, када се створило Друштво Светога Саве, када је Стеван Влад. Кањански кренуо *Велику Србију*, и када је слободоумна омладина основала друштво *Уједињену Омладину* и лист *Омладину*. Војислав Илић је учествовао у томе покрету, и од њега је остала једна занимљива политичка беседа,[1] у којој је развио цео један програм: са девизом „уједињење, просвета, слобода“, „сузбијати уплив туђинштине, који хоће да нас економски и политички потчини, неговати у политички слободним деловима народа љубав и интересовање за судбину подјармљене браће“. И песник *Сумње*, који је у једном часу узвикнуо:

Ја више ништа, не верујем ништа,

сасвим другаче је том приликом говорио: „Ми нисмо Хамлети који сумњају и у себе саме, ни кука-

[1] *Задатак Уједињене Омладине. Нови Београдски Дневник,* 1887, бр. 91—93.

вице, које се плаше од сенке своје. Ми смо слободни синови народа српскога, који племенитим одушевљењем подижу заставу своју, заставу човечанског права, који су готови да поднесу све жртве за светиње истакнутих идеала“.

И у својим патриотским песмама Војислав Илић је умео да избегне баналност доондашње поезије, да стара, и толико пута казана осећања каже на нов и поетски начин. Он је по нагону осетио оно што је Сили Придом казао: „љубав према отаџбини је осећање које је мрско не имати, а смешно казивати на један извесан начин“, певао љубав према своме народу и својој земљи без оних ранијих обавезних ханџара и људождерских усклика. Такав је и у песми *На гробу војводе Дојчина у Солуну*, где над гробним хумкама, „по светим пољима отаџбине“ своје, мисли на прошлост народну и велике борбе и жртве у њој. И у песми *На Вардару*, у тренутку када се српски национализам окретао ка Југу, он је узвикнуо у једној свечаној и патетичној строфи, са висином коју је ретко досезала наша патриотска поезија:

О вали, о реко српска! столећа тако се губе
И као таласи теку у море вечности тавне..
Ал' твоје бисерне капље камено подножје љубе
Где споменици стоје народне прошлости славне.
Ал' ће к'о рајски феникс спјнути слобода мила,
И ја ћу стајати ведар, где сада погружен стојим,
И наш ће орао бели широко развити крила
Над урвинама твојим.

Од значаја је да је Војислав Илић највећи део својих родољубивих оесата штампао по дечјим листовима, осећајући потребу да се млади нараштај који наступа васпита у народном поносу и у вери у будућност бољу од садашњости.

Те и толике песме његове сведоче колико је нетачно оно доста распрострањено мишљење о не-

народности и аристократизму Војислава Илића. Ма шта се говорило, ма шта он сам говорио, он је био човек свога времена, који је осећао и борио се заједно са својим савременицима, и као сви ранији песници српски био песник националне и народне слободе.

III

Војислав Илић као човек био је меланхоличар, и његова поезија је у основу своме елегична.

Слабога здравља, са једном телесном недугом, он је и природом био предодређен за поезију туге и незадовољства. Затим, политичке и личне прилике, материјално пропадање куће, смрт у породици, разоравање једног тек подигнутог огњишта, нередован положај у коме се налазио, све је то потпиривало то урођено незадовољство његово. Он, који је тако ретко певао своје личне и имтимне ствари, једном приликом, у песми *Елегија на развалинама куле Северове,* казао је све своје невоље и ране које му је живот задао:

...Надежде вараху мене,
Обманули ме друзи
Као блудница жене.

Садашњост моја је пуста, к'о пуста пећина нека,
И у њој суморно звони мој слаб и празан глас.
Прошлост је протекла моја к'о бурна планинска река,
А са њом радост моја к'о рајски један час,
К'о звук изгубљен давно. За све што беше лепо
За отаџбину, љубав и младог друга свог
Спокојство и дане своје ја сам жртвов'о слепо
И силе духа мог.

И све је пропало редом; завичај, љубав и друзи,
Па и топлина жеља, и вера, па и над.
И ја сам остао самац. О пејте песму о тузи,
Смртно је моје тело разорен, празан град.

Затим, били су други, општи, човечански узроци његове туге. Са великим надама, са широком ве-

ром, са оном „јединственом, вечитом и светом Илузијом“, коју је певао један велики разочарани песник, ушао је и он у живот, очекујући од њега оно што он није у стању да да̂. Са болном осетљивошћу једнога деликатнога духа, са „одераном душом“ песника који силно осећа све грубости и убоде спољнега света, он је убрзо морао запевати своју песму „увелих снова“. Као и толики песници прошлога века, нарочито из прве половине његове, и он је боловао од „болести века“, од „светскога бола“. У *Исповести*, он је изнео целу своју душу и њене муке, умор од живота, осећање слабости ломног разума људског, осамљеност под празним небом, очајање човека који нема ослонца и не зна пута, и око кога се шири само „ноћ, дубока ноћ“. У *Посланици пријатељу* казује он оно страшно осећање када још годинама млад човек почне осећати да му душа стари, да му се свети пламен гаси у грудима, да ништа више не жели, да ништа више не воли, да се ничему више не нада.

Да јесен се приближује... На вртове мојих дана
Маглуштина тихо пада, јер долази јесен рана.
Овај хладни, чудни ветар, што ми душу провејава.
То је весник који јавља да долази јесен права.

Са таквим осећањима, испевана у таквом расположењу, његова поезија морала је бити мрачна и тужна. Она му је била уточиште од беда и болова живота, и Лепота му је, као оном модерном песнику, била „вео којим обвија ругобу света“. Његова муза, то је онај сузни Анђео Туге, који, распуштене косе, под венцем од љубичица, оборене главе на сребрној лири, са покиданих жица извија последње акорде и по тавним дубравама пева болне и слатке песме.

Једна таква природа, у једној средини као што је било српско друштво осамдесетих година, морала је окретати очи од садашњости и повлачити

се у прошлост. За ружну садашњост песник је из почетка имао сатиру и презирање, али заборављање свега што се око њега дешава, повлачење у прошле векове и међу ишчезле људе доцније било му је ипак најдраже.

Спустивши клонулу главу на своје уморне руке
На развалинама духа ја нађох изворе туге...

певао је он у карактеристичној песми *Мојој Музи*. Врло често он је казивао своју љубав за оним што је негда било и сам себе називао песником прошлости. Радије но ишта он је певао „сени вечности“, „споменике изумрлих дана“, а нарочито гробове, гробове покривене „седом маховином“ и обвијене густим бршљаном.

Ако се његова песма не дешава у та „мрачна, минула, древна лета“, у свету херувима и побуњених демона, или у пролетно доба човечанства, она се повлачи на Исток, под ливанске кедре, на подножје Хималаја и на свештене обале Ганга. Песник воли Исток, као и сви ранији романтичари, као земљу, сунца, цвећа и разбукталих страсти, али га нарочито воли у оном што је у њему егзотично и живописно, као величанствену декорацију својих песама.

По предметима које је опевао, његова поезија има више космополитски карактер но поезија и једног нашег ранијег песника. Он има песама са арапског, сиријског и индијског Истока, песама из прасловенске старине и митологије, из енглеске, француске, пољске историје, шпанских и талијанских мотива у неколико маха. Али нарочито су обилне његове песме из класичне старине, и то много више јелинске но римске, и то толико да је он у нашој књижевности извео целу једну малу и делимичну обнову класицизма. Он је осећао у дубини душе сву складну лепоту и величину старе паганске цивилизације. Када му се 1889 године указала при-

лика да у Солуну, на подножју Олимпа, види плаво море грчко и шуме миртове, све „сведоке векова славних“, он је из дубине душе ускликнуо „Мајци Јелади“:

О завичају цветни, мудрости и вечне славе...
Истина божанска лежи у древној прошлости твојој.
Кад дух слободан беше. Где сада замишљен стојим
Од раног детињства свога ја сам у души својој
Блудио по истом пољу, по цветним пољима твојим.

За његове доста многобројне песме из клачне старине, један стручан човек, Лука Зима[1] приметио је да имају доста материјалних грешака и показују недовољно знање класичне митологије и класичног живота. Извесно је да тих грешака има, и да наш песник није класичну старину знао онако непосредно и потпуно као други велики модерни песници, као један Леконт де Лил на пример. Војислав Илић знао је за класике тек по руским преводима и по њиховим утицајима на руске песнике, и његово знање митологије било је сасвим обично. Али он је својом јаком интуитивном моћи осетио сву лепоту и величину класичне старине, и поред свих нетачности у појединостима, његове песме са класичним мотивима дају онај утисак ведре лепоте и мирне величанствености класичне поезије. Више и боље но и један наш песник он је осетио, и срећније и верније но ико изразио *реч* класичне поезије, и према њему сви наши старији класичари, Лукијан Мушицки, Јован Хаџић, па и сам Јован Ст. Поповић, изгледају као педанти који се вежбају у мртвом школском класицизму. Оно што је песнику недостајало у знању и образовању, срећно је надокнадио својим финим урођеним осећањем, јаком спо-

[1] *Старинско трење грчко и латинско у песмама Војислава Илића. Бранково Коло*, 1896, бр. 20–23.

собношћу за песничке асимилације и ретком вештином у руковању стихом.

IV

Оно што чини основну особину једног правог песника, то је да има велику оестљивост према утисцима спољнога света, развијен унутрашњи живот узбуђаја и осећања. Један песник који има отворен, примиљив дух и душу која трепери под спољним утицајима, има увек ону радозналост и осетљивост, ону исту способност чуђења и дивљења коју имају примитивни људи и деца. Војислав Илић је тога имао, своју поезију он је носио у души својој, и њоме осећао и све покрете душе човекове и све чари и лепоте природине. Било би неправедно цео таленат његов свести на вербализам, на велику вештину у слагању и срочавању речи. То су извесно његове најјаче особине, али он је био једна одабрана песничка душа, жива и треперљива, са снажним осећањем хармоније и лепоте.

Ранији српски песници, занесени у својим најличнијим осећањима и огрезли у патриотској реторици, старали су се у првом реду да њихова поезија буде што страснија и родољубивија, занемарујући, остављајући ћудима надахнућа и случаја, њену спољашњу лепоту. Тек са Војиславом Илићем наша поезија почиње бивати уметничка, књижевна, одговарајући тако новим потребама духа и развијенијем књижевном укусу. Његова поезија има ону тајанствену магију речи, која се, на крају крајева, не да разлучивати и сводити у формуле, и њена материјална лепота више се осећа но што се казује. Али има две особине које дају обележје његовој поезији, а то су: велика способност за описе и врло вешто руковање стихом.

Војислав Илић је први и најбољи описни песник наш. Он, у ствари, први уноси опис у нашу

поезију, која је до њега, са малим изузетком, тако рећи била без осећања природе. Он је био одиста човек за којега „видљиви свет постоји“, и у најближем, најобичнијем, најсвакодневнијем, у оном што на први поглед ока може изгледати најпрозаичније, он је умео да открије лепоту и да је поетски каже. У томе погледу, *Зимско јутро*, *Вече*, *Први снег*, *Последњи гост*, онај опис сиротињског погреба у песми *Сиво, суморно небо*, мала су савршенства у своме роду, и на њих је мислио Др. Л. Томановић када је Војислава проглашавао „коловођом нове реалистичко-веристичке школе у нашој књижевности“, и када га је Јован Дучић, са извесним разлогом, назвао „чистим натуралистичким песником Парнасовием“.

Духовни живот код њега био је куд и камо слабије развијен од емоционалнога и естетичнога, и он је на све гледао као сликар, или боље рећи као декоратор. Као што се код старога Доситија све свршавало „наравоученијем“, код Његоша мисаоним афоризмом, код Змаја духовитом речју, и код Јакшића лирском апострофом, тако се код њега, ма шта мислио, ма шта почињао певати, све сводило на опис. Опис заузима главно, почасно место у његовој песми, тако да изгледа да је цела песма ради ње испевана. Са таквим склоностима и способностима за описе, он је био предодређен за еп, који је остао најнеразвијенији род целе наше књижевности. Он је имао, поред тога, и ширине, и свечанога тона, и мирне нарације, и његови епи, поред све своје развучености и једноликости, ипак стоје над осталим покушајима те врсте у нас.

Тајна успеха Војислава Илића, главна лепота његове поезије, то је савршеност његова стиха, вештина његове версификације. Син једнога доброга песника, рођен и одрастао у кући где је поезија била општа забава, он је рано ушао у оно што би

се назвало песничким занатом. Одмах, чим је почео певати, он је показао да потпуно влада стихом, и први стихови његови већ имају нечега израђенога, свога, са нечим новијим и оригиналнијим, тако да је тешко веровати да их је један сасвим млад почетник писао. Ти први песнички огледи његови одликују се од стихова који су до тада и тада писани и по ритму, и по дикцији, али не и по метрици. Његов стих не разликује се много од обичних трохејских осмераца, десетераца и дванаестараца којима се тада код нас певало. Класични метар, као и класични мотиви, тек доцније долазе у његову поезију. Хексметар, каткада и пентаметар, којим је често писао, није био прави класични метар, и он личи на хексаметар само по броју слогова и по начину штампања. Тај његов омиљени стих давао је песмама извесне величине и свечаности, али је имао нечега тромога и тешкога, није био за његову грациозну поезију, и најбољи његови стихови нису њиме испевани.

За своју поезију он је нашао идеалну форму. И она полутама, она луталичка мисао, оно што је складно и мирно, свечано и побожно у његовој поезији, казано је у једној дикцији дотле невиђене отмености у нас, у стиху глатком, чистом и складном какав се дотле није код нас чуо. И ако је стихове необично лако писао, тако рећи импровизовао их, ипак они имају израђеност, каткада савршеност дуго и пажљиво рађених ствари. Сва усавршљивост, сва звучност и лепота нашега језика нашла је свој највиши израз у његовим стиховима, и поједине песме његове имају ону велику поезију која је на прелазу између речи и музике и буди често она неодређена и дубока осећања која само звуци изазивају у души људској.

V

Када је реч о поезији Војислава Илића, једна се ствар не сме пропустити. Како му машта и дар за изналажење нису били јаки, он у својим мотивима није био много оригиналан, и код њега се налазе доста позајмица и угледања на друге песнике.

Он других страних језика није знао до рускога, и што је читао страних песника то је било на руском језику. Он је ђак руских песника, нарочито Пушкина и Жуковског, и на његово певање су од великога утицаја били руски преводи европских песника, нарочито енглеских, са краја XVIII и почетка XIX века, цела она поезија европска која стоји између класицизма XVIII и романтизма прве половине XIX века.

Наш песник је са великом пажњом и коришћу читао три руске антологије Н. В. Гербеља енглеских, немачких и руских песника. Сви његови преводи су из тих антологија, и што у њега има позајмица из страних песника то је у главном према тим трима књигама.

Од руских песника нарочито је Пушкин утицао на Војислава Илића. Од страних песника њега је прво прочитао и најчешће га читао. 1883, у песми *Моме Гарику,* он вели:

И ја к'о мирни, добри ђак
Жуковског и Пушкина...

А 1886, у песми *Госпођици Н.* он се сећа страсних читања своје прве младости:

То беше узор оних дана,
Кад је у младом срцу мом
Трептала бледа Татјана
И романтични Ленски с њом.
Кад сам сву ноћ крај Пушкина
Лепота женских снев'о чар,
И плашио сеАњегина
И неговао срца жар.

И утицај Пушкина и сувише је очевидан на цело његово дело, и то не само у основном надахнућу, у тону и избору предмета, но и у речнику, украсима, каткада у целим реченицама и стиховима. Г. Владимир Ћоровић је у својој студији *Војислав Ј. Илић* из близа одредио тај велики утицај. Он је нашао да је Војиславу из Пушкина остало оно основно елегијско расположење, осећање светског ништавила, безнадежност и умор од живота, исто тако љубав за класичну старину, класични мотиви, класичарски речник, хексаметар, облици строфа, песме без наслова, обележене са * * *. Из Пушкина су му и извесне речи које често употребљава, као „поклоник Муза“, „ноћно кандило“, „светило дана“, „срца жар“, „тамнозелени сад“, и тако даље. Пушкинова песма *Я здѣсъ Инезилья*... исто је што и Војислављева *Шпанска посла*.

Томе би се могло додати да песма *Другу* извесно изилази их епикурејских песама Пушкинових, као што је песма *Овидије* испевана према Пушкиновом *Овидію*. Пушкиново *Торжество Вакха* и Војислављев *Бахус и Купидон* имају исти почетак.

Љермонтов је такође доста утицао на нашега песника. Не само да *Рибар* подсећа на *Демона* и да је Војислављева *Тамара* изишла из Љермонтовљеве песме, исто тако *На дну реке* има велику сличност са *Русалком*, *Бродар* подсећа на *Парусъ*, а цео *Колок* изишао је из „источне повести“ *Ангель смерти*. Из Љермонтова је нашем песнику и оно величање Кавказа, као и поједине речи и изрази, „удар судбине“, „млада Пери“ и често помињани „призрак“.

За приличан број Војислављевих песама може се навести према којим су песмама у Гербељовим збиркама написане. *Тасов опроштај* има два узора: Бањушкова *Умирающій Тассо* и превод из Бајрона *Из жалобы Тасса*. (Наш песник је сачувао чак и

руску ортографију у речи Тассо). Г. Милан Ћурчин је показао да је *Песник* изишао из спева немачког песника Халма *Камоенс, Лорелај* је према Брентановој песми *Лорелаи*, *Грађанска врлина*, и у замисли и у многим појединостима, изишла је из песме К. Т. Риљеева *Гражданское мужевство*, *Данијел* је изишао из Бајронова *Видѣніе Валтасара* а *Старчева туга* подсећа на *Взглядъ старца на заходящее солнце* од И. М. Долгоруког. Још има трагова из песама А. Попа. М. Ковалевског, И. Козлова.

Некада, те су позајмице своде на једну слику или једну реченицу. Тако онај стих у *Сумњи*:

Искрено верује да у тиховој ноћи
То сам Господ иде преко мирних гора.

подсећа на стих из Ајхендорфове песме *Ночные голоса*:

Господь идётъ по висямъ горъ,
И спящій край благословляетъ.

Пушкинова песма *Къ. М. А. Г-ой* почиње: „Умолкну скоро я“, а Војислављева *Елегија*: „Престаћу и ја скоро“.

Могао би се навести, и наћи ће се извесно још доста таквих позајмица и утицаја. То свакако доказује да је Војислав Илић био слабе маште, да му је инвенција била оскудна, и то у неколико смањује вредност његове поезије. Али ту ствар не треба преувеличавати. На страну мишљење да је права оригиналост прилично ретка биљка, да као и у физичком тако и у духовном свету сваки мора бити нечији син, да су песници које је Војислав имитовао били такође имитатори, да је Љермонтов имитовао Пушкина, а Пушкин Бајрона и Гретриа. Важније је да те позајмице код нашега песника нису тако велике и да су више формалне природе. Обично он зајми идеју, мотив, са две или три спо-

редне појединости, неколико речи и израза. Остало, развијање је његово, са много свога, личнога, оригиналнога, каткада потпуније и лепше, премашајући често своје узоре, као у песмама *Шпанска посла*, *На дну реке* и *Песник*.

VI

У један мах, пре једно петнаест до двадесет година, у доба великог и општега одушевљења за поезију Војислава Илића, изгледало је да цела српска поезија оде за њиме. Са његовом поезијом десило се оно што се често дешавало у нашој књижевности, где су подражавања великих и изразитијих песника играла велике улоге, и код наше расе, код које је способност за асимилацију необично јако развијена. Исто онако као што се око 1830 подражавало Лукијану Мушицком, око 1840 Сими Милутиновићу, око 1860 Змају, а око 1870 Ђури Јакшићу, исто тако око 1890 године без мало сви што су код нас тада певали верно су се угледали на Војислава Илића. И то не само да су се угледали почетници и неталентовани стихотворци, који не могу да буду и нису у стању да пишу без угледања на кога, но и сви наши млађи песници од вредности, цело песничко поколење које је данас у добу између тридесет и четрдесет година, Милорад Митровић, Алекса Шантић, Јован Дучић, Милета Јакшић, Светозар Ћоровић, док је писао стихове. По изузетку и код песника који су доцније, у најновије доба, почели писати, као на пример код Данице Марковић у *Тренуцима*, још се осећају утицаји Војислава Илића.

Данас су дошле веће естетичке и интелектуалне потребе; они који читају песме данас више и друго траже од песника, и утицај Војислава Илића не само да је ослабео но се у главноме и изгубио. Од песника који су почели певати у његовом духу да-

нас му нико није остао веран. Милорад Митровић, још пре десет година окренуо се сасвим на политичку сатиру и пригодну песму; Алекса Шантић је у своју поезију унео више елемента народне поезије и у неку руку обновио нашу патриотску поезију; Милета Јакшић је донео свежину непосредних утисака и реалистичко описивање природе и живота на селу; Јован Дучић се из основа променио под великим утицајем модерних песника француских, и он и један нов песник, Милан Ракић, који никада није био под утицајем Војислава, окренули су данашњу српску поезију на сасвим другу страну, уневши и друга осећања, и други језик и друге процедуре у писању.

Данас се критички може гледати на целу поезију Војислава Илића и видети њене и добре и слабе стране. Данас је јасно да је Војиславу у првом раду оскудевала она велика, стваралачка оригиналност, која је прва одлика великих песника, да његова машта није довољно развијена, да способност за инвенцију није била на висини његових осталих песничких способности, и да је зато стојао под сувише великим утицајима песника које је читао, и позајмљивао од њих не само осећања и предмете писања, но и песничке етипете, и песнички речник, каткада целе реченице и строфе. Поред свију филозофских елемената које његова поезија садржи, и ако често чини утисак рефлексивне поезије каква се гајила у XVIII веку у Европи и око 1840 године у нас, ипак његова поезија није довољно мислена, мисли у њој су она поетска општа места, која су развијали сви песници, без ичега оригиналнијег и новијега, и оно што код њега изгледа на опажање није друго до утисак, у најбољем случају контемплација. Његов таленат је нешто и сувише формалистички, цела његова поезија има често вербалан карактер, и, на крају, своди се на одабраност

речи, јачину ритма и лепоту стихова, без јачих осећања и дубљих мисли, са неком малокрвном лепотом облика, која подсећа на оно Хајнеово „цвеће без мириса“, на „оне хладне трезвене лале што нас из својих порцеланских саксија онако порцелански гледају“. Његова поезија има нечега увелог, угашеног и укоченог, готово студеног, и лепоту фигура од воска у музејима. Она има извесну једноликост, која чини утисак у једној или две песме, али која замара у великом низу песама, у оним издуженим и мртвим стиховима, са једним истим предметима, и казивана готово једним истим фигурама и речима. Од једнога великога песника ми бисмо тражили више унутрашњега живота, више самониклости у стварању, више слободе и покрета, више својих и особених мисли, веће богатство идеја, једну поезију мање бледу и расплинуту у магли и неодређеној тузи, садржајнију, обилнију, живљу, једрију и хуманију, која би мање била *призрак* а више живот.

Али, са друге стране, ако Војислав Илић нема оне особине великих песника, он има толико талента, способности и заслуга, да се без претеривања може ставити у један ред са првим људима наше поезије, са Његошем, Змајем и Јакшићем. У доба када се српска поезија била исцрпла у патриотској реторици, лажној сентименталности и алкохоличарском одушевљењу, када се била начинила неоригиналном и баналном, да је човек од укуса и са књижевном културом није више могао читати, дошао је Војислав Илић да јој открије нове видике и укаже нове узоре, и у неку руку да је обнови. Као врло млад човек, он се ставио на супрот старој нашој поезији, и не само зауставио је но и довршио је. Он чини реакцију, он чини крај омладинској поезији, која је умирала у плиткоћи својих осећања, оскудици својих идеја и у напуштеној форми која је

постала потпуно некњижевна. Он делимично поправља оно зло које су романтичарске идеје у нашој књижевности учиниле одрицањем књижевне културе и искључивим истицањем народне поезије као извора и утоке уметничке поезије. Он српску поезију враћа на зрелија и тачнија схватања: да је народна поезија једно а уметничка друго, да уметности нема без широких видика, без слободе стварања и без ослањања и угледања на развијене и савршене западне књижевности. И ако преко Руса, он изводи уношење, или боље рећи повраћање западњаштва у нашу књижевност, и то му није мала заслуга за даљи развитак уметничке поезије српске.

На супрот ранијој поезији, која је знала само за најличнија и најсвакодневнија осећања, ограничавала се на певање сасвим плитких љубавних историја са каквим „лучетом белим“ или „цуром бајном“ и једног прилично узаног и наивног патриотизма, Војислав Илић уводи поезију опште човечанских осећања и болова, даје целу скалу људских страсти, цео живот човечанства, ствара нашу поезију широм, и већма човечанском. На тај начин, наша поезија је добила у ширини и универсалности, од једне ниже и локалне поезије приближила се ка великој човечанској поезији.

У погледу облика, за Војислава Илића се може рећи оно што је Бјељински рекао за Пушкина: „До Пушкина смо имали песника, али немаљасмо ниједног песника уметника...“ Васпитан за песника-уметника, са урођеним јаким осећањем лепоте, Војислав Илић је много учинио за савршенство наше песничке форме, за богаћење нашега песничкога језика, за подизање нашег певања на ступањ чисте уметности више но и један песник до њега. У целој нашој поезији нема већега скока и напретка, но онај који је учињен око 1880 године, када је место оне овештале, похабане, вулгарне поезије у којој се тада

певало, запевао у сасвим другим звуцима. У времену када је под утицајем утилитаристичких начела од 1870 године одрицана не уметност, као што се обично мисли, но уметност која поглавиту пажњу обраћа на савршенство спољног облика, он је започео поезију складну, углађену, отмену, грациозну, показао у њој сву гипкост и музикалност нашег тако усавршљивог српског језика, који у његовим песмама изгледа као створен за поезију. Од његова доба почиње оно нагло усавршавање и богаћење нашог песничкога језика, и у томе погледу његове заслуге за нашу поезију исте су које и Лазе К. Лазаревића за нашу приповетку: и један и други, који се својим песмама и приповеткама јављају исте, 1879 године, значе уношење писмености и литературе у нашу песму и приповетку.

Пишући о Војиславу Илићу наши критичари су се преварили, тврдећи да његова поезија неће имати читалаца. Љубомир Недић је тврдио да је његова поезија „намењена префињеном укусу и далеко ужем кругу“, и да „она никада неће бити популарна;“ Марко Цар писао је у *Војислављевој Споменици* цео чланак *Зашто је Војислав био слабо популаран?* И једно и друго тврђење оба критичара, који су иначе у оцени Војислављеве поезије сасвим размимоишли, не одговара стварности. Војислав Илић је један од оних песника који се читају, и то у ширим круговима, и то у данашње доба када се песме тако мало читају, и то код нашега света који песме тако мало чита. Цела његова поезија, која изгледа̂ као *призрак* прошлости, која има нечега далеког и нематеријалног, та отмена, деликатна, складна, елегична и етерична поезија увек има својих верних читалаца код сасвим младих људи, код оних који на живот још гледе преко књига и кроз шарени вео немирних снова, који се налазе у оном романтичком немиру прве

младости и које још тресе она лепа грозница идеала. Његови флуидни и грациозни стихови читају увек жене, и у њима налазе неку врсту опијума, они им дају илузију осећања, привијају им ране које нежним душама задају грубости живота. Та ће публика увек остати верна песнику, и он ће увек моћи рећи са Ламартином: „Ја имам за себе младе људе и жене; то ми је довољно“.

У развитку српске поезије име Војислава Ј. Илића значи један важан датум, целу једну малу револуцију. И ако није онако велики песник, како су га његови одушевљени обожаваоци пре двадесет година истицали, он је извесно најбољи песник свога поколења, највећи песник којега је Србија дала, и највећи мајстор у стиху којега српска књижевност има.

Јован Скерлић.

О ОВОМ ИЗДАЊУ.

У ову, прву књигу *Песама Војислава Ј. Илића*, скупљено их је пуне две стотине (рачунајући *Четири песме Абу-ел-Рахмана* сваку за се), и оне су захватале таман пуних петнаест табака штампаних. То би, од прилике, била и половина свију стихова Војислављевих, а износило би међутим управо колико друго, попуњено, издање Песама од год. 1889, у коме су, по избору, више лирске и краће епске песме, из књижевних часописа, као и овде, али и гдекоје пригодне па и дужи спевови, које ће Задруга издати за се, у другој књизи. Биће дакле свију песама Илићевих, кад се наштампају у издању Задругину, близу тридесет табака.

То је и руководило Управу Српске Књижевне Задруге да ранију одлуку своју о штампању свих песама у једној књизи, једнога кола (XVI), промени, и издање подели на две књиге. А то је и уредника овога издања упутило, да овако изврши поделу у две књиге, остављајући за другу по неку, која би могла ући и у прву.

Као што се лако може видети по назнакама испод песама, Војислав их је био штампао по свима, и у, колико толико, књижевним листовима осамдесетих година прошлога века. Ти су пак листови сад растурени, те их је било тешко добавити, неки се никако нису могли ни наћи (Немања, Грбоња и др.) ни у Народној Библиотеци, још мање у библиотеци

Српске Књижевне Задруге, где је уреднику једино и било лако радити на исписивању, сређивању и поређењу. То је ето један од најглавнијих узрока, што су Песме Војислављеве тако дуго чекале на ред да се објаве, и после одлуке Управине у г. 1903. То је још више узрок непотпуности овога издања, колика да је. Пријатељи Српске Књиге, надамо се, припомоћи ће Српској Књижевној Задрузи, да другом књигом допуни потпуно издање свих песама Илићевих.

Песме су сређене хронолошки, према датумима, које је бележио доста често сам песник, иначе према дану или само месецу на свесци листа, у коме су првом штампане, што је стављано у заграде. Уз датум означавано је и место у коме је песма испевана, ако то није Београд, и ако је то песник обележио. Свуда је означен лист, у коме је песма штампана, и збирке, ако су и у њима биле. Песме, узете из збирака, а за које се није могло наћи где су пре тога штампане, стављане су на крај године 1887 (само из прве збирке) или 1889 (из друге). Последња песма нађена је у препису г-ђе З. Илићке, без икакве назнаке, а у листовима се није могла наћи. Тако је она случајно доста згодно дошла да заврши прву књигу.

За основу овога издања узет је текст из збирака песникових, из друге, ако се не би слагала с првом, што је врло редак случај; иначе, разуме се, из листова. Разлике између првога текста и онога у збиркама изнете су у додатку.

Измене у правопису врло су незнатне (*кô* м. *к'о* и слично; друкчије растављање или састављање речи); у интерпункцији у главном је смањен број запета, које је Војислав стављао готово редовно на завршетку сваког стиха. Така пак интерпункција песникова доста је, поред других јачих знакова (епитета нарочито, ритмичности), помогла уреднику да

утврди за по неку да је Војислављева, и ако је он није потписао, као обично: (*Војислав* у књижевним листовима; *Џефри* — можда по имену енглеског сатиричног песника Џ. Чосера — у шаљивим и политичким листовима).

Уредник сам не би, поред најбоље воље, могао стићи, те ни овако средити ово издање Песама Војислављевих, без помоћи ових пријатеља Српске Књиге и пок. Војислава: г.г. Тасе Ј. Миленковића, начелника Министарства Унутрашњих Дела у пензији; Бранислава Ђ. Нушића, књижевника; Милорада Гавриловића, редитеља Народног Позоришта, који је уступио и слику Војислављеву и аутограф, за израду клишета; Мила Павловића, професора Реалке; Михаила Јовића, учитеља; Станише Станишића, учитеља; Милоја Борисављевића, писара у Државној Архиви, — којима нека је и овде изречена хвала.

Д. Костић.

П Е С М Е

ТИЧИЦА

— ТУМАНСКИ —

Отворио сам тамницу
Ваздушној робињи,
И пустих малу тичицу
Слободи, родбини.

И она оде певајућ',
У горе зелене,
Кô да се небу дизајућ'
Мољаше за мене.

1. окт. 1879. Голуб, бр. 10.

РАЗБОЈНИЧКА ПЕСМА

— ПОДРАЖАВАЊЕ РУСКОЈ НАРОДНОЈ ПЕСМИ —

Ој не шуми, мајко, горице зелена!
Не узбуњуј моју уморену груд:
Жељно чека мене зорица румена,
Да ме води цару — на потоњи суд.

И цар ће ми рећи: — Чу ли, горски сине!
Истину ми кажи што те питам сад:
Док си жртве секô, док си благо текô,
Јеси л' имô друга у горици млад?

А ја ћу му рећи: — Царе, круно сјајна!
Казаћу ти право што ме питаш ти:
Осим горе *твоје* и деснице *моје*,
Имао сам, царе, верна друга три:

Први друг ми беше поноћ мрачна, нема,
— Она ме је крила у црн покров њен —
Други верни другар гавран ми је био,
С њим сам увек братски раздељивô плен;

А последњи другар беше оштра сабља —
Њом сам стекô блага и јуначки глас;
Њом сам страха задô на четири стране,
Да задркти свако, кад се сети нас!

Ој не тужи, мајко, горице зелена!
Не узбуњуј моју уморену груд:
Жељно чека мене зорица румена,
Да ме води цару — на потоњи суд.

(1. јан. 1880). Јавор, бр. 1. стр. 7.

ВЕЧЕ НА СЕЛУ

— ПО РУСКОМ —

Сунашце се јарко у ноћиште скрива,
И вечерња сутон сеоце покрива:
Све се клони ноћи, увија се мраком,
Још црквица само што се сија зраком.

А с црквице звонца кроз сутон се хоре:
Одмор стиже сутра за све што се мõре,

Са благим вам миром недељица леће!
И радник се с поља у сеоце креће.

И црква је пуна, сви се Богу моле,
И свећица неброј трепере и горе;
Светиња се шири по светоме храму,
И вечерња песма хори се кроз таму.

А у чистој соби млада мати пева,
Успављује чедо, па чеду припева:
Пред блаженим санком склопи младе очи,
Сутра ваља, чедо, у црквицу поћи:

Молити се Боги и Бог ће нас чути,
Те ће росну кишу по пољу просути,
Сазреће нам жито, кад му стигну дани,
И њиме ће мајка чедо да захрани.

(1. феб. 1880.) Голуб, бр. 2.

ЗАДОЦЊЕНИ ПУТНИК

Не дижу се више са шарених поља
Лагани лепири и свилена стада;
Све обави јесен магловитим велом,
И увело лисје на земљицу пада.

Одлетеле тице у далеке земље —
Само једна јоште путу се не спрема:
Лагана јој крилца поломили људи,
А без крила збора о полету нема!

И под хладним даждем, оборене главе,
Боно тиче снева своје миле сеје:
Како зраком лећу далеко, далеко,
Куда топло сунце целе зиме греје...

И у благом санку из прошлости давне,
Болној тици тако протицаху дани;
Нит' се из сна креће, нит' очи отвара —
И снег тихо веје — да тиче сахрани...

(1. марта 1880.) Голуб, бр. 3.

ДОБАР ДРУГ

— Ф. МИЛЕР —

На зидању неком два друга бејаху,
Чекићима својим радили су рад;
Студени је ветар са севера дувô,
А далеко доле ширио се град.

Раденици пуки обоје су били,
Радили су рада, кад им даде ко;
Образи им беху измучени, бледи;
Сиротињско руво у ритама сво.

Богаташу једном градили су здање,
А помаман вихар витлао је све,
Љуљаху се даске; и сироти људи
Требали су доле да сиђу што пре;

Ал' је доцкан сада! — Припуцаше греде,
И полете с треском све у један мâ' —
Само једна даска што под њима оста!...
Они зваху помоћ да им когод дâ.

О држ'те се само! Помоћ вам је блиска...
Али танка даска повија се тек,
Хладна пропаст зија... Један ветрић само,
Па ће да им сконча мученички век!

Тада рече први: Време дође мрети,
Не може нас даска одржати та,
Тек би једном могла сачувати главу,
Док не стигне когод, да му помоћ да. —

— Брате — рече други — на огњишту моме
Многа нејач чека хранитеља свог...
— Онда ја ћу доле; Бог нека те чува!
И, сети се кадгод и другара твог...

Рече — и у часу поскочио доле,
А гранитска стена прими крвав труп;
Како се је звао? Не умем вам касти:
Ал' је био веран и племенит друг!

(1. маја 1880.) Голуб, бр. 5. стр. 70.

МОЛИТВА

Кад јекну звона с црквице старе,
Тихано, бôнô, кроз ноћни мрак,
А суво грање зашушти благо,
Љубећи први зорични зрак —

Светиње пуна, душа ми леће
Тамо, где вечни борави Бог,
Па му се моли молитвом благом:
О, чувај, Боже, анђела мог!

Анђела оног, што блуди ноћу,
И с душе гони несносан сан,
И души мојој крепости даје,
У горки часак, у страшан дан.

Анђелским крилом нека ме штити,
Кроз живот овај мучан и клет —
А смрт кад дође, нек' са мном онда,
Ка небу зрачни управи лет!

28. јула 1880. Јавор,[1] бр. 32, стр. 1001.
I, 10; II, 5.

НАД БЕОГРАДОМ

Споменичe неми прохујалих дана,
Зашто ти је чело суморно и тавно?
Да л' се сећаш, можда, крвавих мегдана,
Што дигоше у зрак твоје име славно?

Ил' гробове бројиш туђинских синова,
Што падоше редом под зидине твоје,
— Занесени чаром освајачких снова
Далеко од крила домовине своје?

Јест, и сада често, кад те кроз ноћ гледам,
Укажу се људске горостасне сени:
С размрсканим грудма, са челима бледим,
И уснама хладним у крвавој пени...

И ја слушам шапат непојмљивог збора,
Шапат, који тихо умире и тоне...
То је, можда, израз дубокога бола?
То су, можда, речи које клетвом звоне?

О, колико снова, надања и мука,
Заривено лежи у камењу твоме,
Што их сруши смрти оружана рука
У данима славе, у помаму своме!

[1] Ту је, у првом тексту, имала ова песма само три строфе (без садашње треће).

И ти јоште живиш!... Твоју седу главу
Не положи у гроб тако бурно време!
Можда чекаш с нова поништену славу,
Тај блеђани призрак будућности неме?

(јула 1880.) Отаџбина, IV, 545.

ПАСТИР

Тихано се нојца на земљицу свија
Па лагано жи̂во копреном увија.
Свуд је тихо, немо, ко̂ у светом храму,
Само месец бледи осијава таму.
Ко̂ кандило бледо пред Господом света,
Тако трепти светлост са чела му бледа...

А далеко тамо, где се гора диже,
Окићена цвећем, плавом небу ближе;
Где заносно славуј о љубави збори;
Где поточић тихо жубори, жубори, —
Сневајући рајске чари и милину,
Загледо̂ се пастир у даљну даљину.

И занесен поглед хитро му се креће,
Час у небо оде, час на цвеће слеће;
Сад се губи, тоне у сумрачак плави,
Сад се опет лако међ овцама јави.
И блудећи тако на језеро паде,
Па по њему — јаде! — ко̂ закован стаде:

У језеру плавом чудна мома плива,
Какву болна душа у заносу снива —
Небрежљиво плови, распустила косе,
Занесени нек' их таласићи носе!

А таласић сваки једном жељом жуди,
Да јој срећан падне на мирисне груди!

Гледа пастир, гледа, па се чуду чуди,
А нејасна жеља распиње му груди;
Па га гони, креће, где и она слеће,
На уснице моми — на мирисно цвеће! —
Памет му се мути, срце бије јако,
И пастир се креће језеру полако...

Бледи месец гледа чудновату јаву,
Па зрацима шара површину плаву;
Снуждило се цвеће, умукли славији,
Нигде живог гласа гором да забрујн!
И поноћ се блага вијну, да превали;
Ал' зајеча гора, запљуснуше вали!

Где је пастир? Мома? Нестало их! Нема!
Свуд је тихо, мирно, тишина је нема;
Само лаки вали у кругу се губе,
Па студеном струјом обалицу љубе...
И кроз чарну гору, суморнога лика,
Јасно звонце звони с овна преодника.

(17. августа 1880.) Јавор, бр. 33. стр. 1033.

ЉУБИМ ТЕ, ДУШО!...

Сумрачак пада; тишина се свија,
У миљу тоне васиона сва;
Вечерња звезда трепери и сија:

Весело све је — само нисам ја!
Немир ми стискô уморене груди,
Несрећно срце што љубити зна!

*

Кроз тиха поља срдашце ми жуди
Далеко тамо, у бајнији свет:
Да злато своје иза санка буди

Уз гласак фруле, уз уздисај клет...
Ил' да јој шапне поветарцем благим:
Љубим те, душо, више него свет!

(августа 1880) Отаџбина, V, 77.

ЕЛЕГИЈА

Хладна је јесен; и суморно вече
Над пустим пољем разастире мрак;
А студен ветар са увелим лишћем
Таласа сече магловити зрак.

И нигде зрака од живота нема,
Пролетњи давно изумрô је крас;
Кишица сипи... А из села малог
Вечерњег звона разлеже се глас...

И страхом срце у час се притаји
Гледајућ мутно на јесењи дан —
Ах, шта су снови и бескрајне жеље,
Кад живот пада као тихи сан!...

(31. августа 1880.) Јавор, бр. 35. стр. 1101.

УВЕО ЦВЕТ

Дуго се поље зелени,
У пољу цветак румени;
Крај њега поток ромори,
Жубором шапће, говори:

— Цветићу, тужан не био!
Зашто си стабло повио?
Што тако тужно миришеш,
А шуштиш, кô да уздишеш? —

— Поточе, бистри, хлађани!
Вёне ми живот млађани:
Ја љубљах лепу цурицу,
Мирисну, белу ружицу.

Још синоћ моја бејаше,
Јутрос је свати узбраше;
Свет ми је срећу однео,
Зато сам блеђан, увео!

(септембра 1880.) Отаџбина, V, 275

FINIS POLONIAE!

Косћушкова сабља бритка
На бојноме пољу оста —
И сврши се страшна битка.....
Син слободе робом поста!

Над Варшавом звона звоне,
Док туђинац груд јој гази,
А док славни сузе роне,
Краљ спокојно с трона слази.

И на Пољске сјајном мачу
Малаксаше десне руке,
Вољно гонећ' силу јачу
Путем бола, вечне муке!

Ал' на челу подлог брата
Не трепери лик срамоте,
Што за шаку сува злата
Свом народу славу оте!

Над Варшавом звона звоне,
Кô у одјек болној души,
Кад походи земље оне,
Крв јуначка где се пуши. —

Ту Потоцки, мирне душе,
Победнике ласком здрави,
А згаришта, што се пуше,
Триумф су му страшној слави!

Нема речи, нема збора,
Где невера сабор краси,
И у вале страсног мора
Зрак истине злобно гаси.....

Ал' кад мине гробна тама,
Да лик њезин с нова сине,
Венчаће се круном срама
Издајничке главе њине!

*

Над Варшавом звона звоне,
И звук њихов тихо тоне,
Одјекује у даљини —
По питомој Подолији,
И јуначкој Украјини.....

1880. г. I, 45.

ЦВЕТАК

Ја видех цветак мали
У трави зеленој;
И истргнут' га хтедох
У жељи пламеној.

Ал' он се тужним гласом
Отпоче молити:
— Ах — брате, добри брале!
Немô ме ломити.

— Ја миром ваздух појим,
Миришем људима;
А онако бих свео
На твојим грудима!

(маја 1881.) Отаџбина, VII, 269.

МОМЕ МИЛОРАДУ[1]

Увенуће младо доба,
Кô што вене росно цвеће;
Али овај цветак мали
Увенути никад неће.

Вечно ће ти мирисати
Са мирисом прошлих дана,

[1] Милораду Гавриловићу, редитељу, онда још млађем члану Народног Позоришта у Београду, другу песникову из најранија детињства. Овде се песмица штампа по аутографу, написану на једном листићу из бележника песникова.

Сећаће те свију снова,
Што просања младост рâна.

И у болним твојим грудма
Васкрснуће живот нови,
Оживеће премалеће,
Старе жеље, стари снови.

И блаженим миомиром
Успаваће твоје груди —
И сневаћеш, — док те звоно
Смртном песмом не пробуди.

13. маја 1881. Звезда, 1894., бр. 18.

ЗВЕЗДА

Ноћ је ведра, блага,
Бледи месец сја,
У милини тоне
Васиона сва.

И звездице миле
Расипају зрак...
Само једна трепну,
Па је покри мрак.

Чија беше звезда?
Бог једини зна!
Спокојна је, мирна,
Васиона сва.

(јуна 1881.) Отаџбина VII, 365.
II, 25.

СТАРАЦ

Стар сам, слаб сам, изнемогô,
Прожима ми душу студ;
Борбе беше врло много,
Сад одмора хоће груд!

За̑ман, што ме разговара
Прошлих дана спомен знан:
Мене мучи и обара
Неодољив неки сан —

Свршено је!... Поглед тужан
Укочено на свет сја:
Видим: да већ није нужан
Нит' ко мени, — ни ком ја!

Стар сам, слаб сам, изнемогô,
Прожима ми душу студ;
Борбе беше врло много,
Сад одмора хоће груд! —

Ал' ме ипак радост нека
Утешити лепо зна:
Много милих мене чека
У држави вечног сна!...

(јуна 1881.)

Отаџбина, VII, 529.
Јавор, г. 1889. бр. 29. стр. 903.

ВАРТОЛОМЕЈСКА НОЋ

Над умореним Паризом тавна се спушта ноћ,
И тавни плашт увија зрак и свет.
Тишина мртва. Лахора благим летом
Непокренут повијен снева цвет.

Ах, бурни запад припрема оркан и пламен,
И тавни облаци бацају страшну сен —
Свечани, мртви мир прекида потмуо тутањ,
С ког људски разум постаје срца плен.
И час већ стиже! С опалих звонара страшно
Грунуше звона. И крик ужаса и јад,
Уз пуцањ пушака и звекет мачева оштрих,
Неверног краља огласи страшни рад!
Колињи храбри, победа̂ љуби́мче гордо,
С проклеством павши, поражен пада ван,
И праћен подсмехом и грубим поздравом робља,
Поздравља му́чке вечности хладни сан.
Смућени, наги стреме, и дечица вриште мала,
Кроз тавне одаје хори се њихов плач,
Но заман! Свирепом руком изоштрен и хладни
Над њима сева освете крвави мач!
О, плачте мајке, оцеви, плачите горко,
Трупине синова ваших вашег су лаковерја знак!
Гле, вечна тама покрива њихове груди,
И светла ока гаси се и трне зрак.
Ликује Карло. И гробни мир и поноћ,
Увија плаштом поражен смрћу свет —
Тишина мртва. И тихим, благим ветром
Непокренут повијен снева цвет...

6. септембра 1881. Побратимство, стр. 657.
I, 102; II, 101.

ЗВОНИТЕ ЗВУЦИ...

Звоните звуци...
А вече кад се на земљу спрема,
Уморни грлећ' свет,
И срце дрхће — и речи нема,
Да жељи прида лет:

Разбивши харфу о камен хладни,
Ја склапам поглед свој —
И стрепим, тонем... и на што звуци,
Кад чујем шапат твој!

О звучне струне немирних дана!
Чувајте слатки глас
За поздрав дана, кад зора рана,
Истоком распе крас;
Па сву ноћ будан кад поглед склопи
Анђелак мили мој:
Звоните, звуци, звоните, звуци,
Звоните онда њој.

(5. октобра 1881.) Срп. Ил. Нов. бр. 6, стр. 90.

НА ДНУ РЕКЕ

Реко, бистра реко, лепоте ти твоје!
Разгрни ми часом чисте груди своје,
Да сагледам чуда, да угледам рај;
Да прегазим поља рујнога корала,
Да походим дворе од чиста кристала,
Па да причам после лепоту и сјај...

О махни се, момче, тако луде жеље,
Тужна су ми поља и дворане веље,
Кад се у њих сами уселио јад;
Тек што зора сину са истока рана,
И запева славуј у сусреће дана,
Јунак их је један походио млад.

Залуду му поје бродарице виле
Чудновате бајке и песмице миле,

Залуду га двори сав чаробни свет —
Мутно му је око, срце пуно студи,
А бледу је главу спустио на груди,
Баш кô бритком косом оборени цвет...

(октобра 1881.) Отаџбина, VIII, 399.
I, 114; II, 110.

ИДОЛ

Ноћ се тавна на земљицу спрема,
Славуј престô — тишина је нема...
И све док се у заносу крепи,
Ја сам будан, о анђеле лепи!

Тебе љубећ' — прометејским жаром
Лик твој стварам пред чудним олтаром,
Где природа моју гордост служи,
Тавну вечност да са тобом здружи!

И кô идол векова и људи,
Век разврата врлинама буди,
Нек' царује само зора мајска,
Мир свечани и милина рајска!

О, и небо што се дичи њоме,
Скромност трепти на чеоцу твоме,
Расипљући, у блаженом лету,
Сунца светлост по целоме свету!

Ту божанство мудрости и миља
Небо грлећ' — земљу благосиља,
И на врелу племените сласти
Знак подиже победничке власти!

Тобом живот васионом сјаје,
Дан те дану а ноћ ноћи даје;

И све живо, што о срећи снива,
Тобом, сунце, милине ужива!

Вечна буди! — И кô зора бајна,
Увек ведра и вечито сјајна!
Јер где љубав своју славу труби,
Век се с веком саставља и љуби.....

(октобра 1881.) Отаџбина, VIII, 407.

ЉУБАВ

О што ме, срце, гониш ти,
И мориш духа моћ?
Сунце је зашло — мирно спи,
Тавна се спушта ноћ...

Да, тија поноћ шири лêт,
Све живо снева сан;
У светле снове пада свет,
И светли чека дан;

Ал' ноћ кад падне, бајна ноћ!
Починьем песму ја —
И те је песме силна моћ,
Младост јој име зна!

И стократно је срећан свак
Те песме ко је плен;
Живота у њој трепти зрак,
И бол је сладак њен!

О, пусти да њом певам ја
И срећу, бол и јад:
Јер тешко теби — ако та
Изумре песма кад!

(6. новембра 1881.) Срп. Ил. Нов. бр. 8, стр. 119.

ПОСЛЕДЊА НОЋ У ТАМПЛУ

Светило дана губи се и гаси
Западу тавном на криоца чиста,
Кô алем драги, што небеса краси,
Оријон бледи трепери и блиста,
И гине сунца моћ —
Над страшним Тамплом, чаробне распустив власи,
Тавна се спушта ноћ.
И као призрак, оборене главе,
Где љупка лика не слази ведри дан,
Бурбона горди син, мезимац среће и славе,
У горкој јави, последњи снева сан.
Сврши се дакле! Над бледом његовом главом
Судбина хладна подиже удар свој;
И његов дух, измучен суровом јавом,
Исповест чудну, у сну, казује њој.
Потмуло брује Сена. На плавом небесном своду
Безбројна кандила расипљу бледи зрак,
А време жури — у брзом и немоме ходу,
Једно по једно гаси и проређује мрак.
И у сну благом прошлих и светлих дана
Он види давно запуштен стари двор,
И хладни узор, божанство срдачних рана,
И њезин чује ласкави и тајни збор.
Кроз густи бршљан, што кити сводове тавне,
Благ лахор душê и слатки жубори глас...

Он чује поздрав прошлости срећне и давне,
И духом љуби увеле младости крас.
Ту првом сину зрак свете љубави и снова,
Ту шумор грања и шарних тичица клик,
Милином чудном детињство подиже с нова,
И старе мајке светао и драги лик —
И немо, грозно, у звуку сребрних жица,
Кроз танку маглу зацимљен гледа он
Погажен грб, обезображена лица,
И гневом Бога у прах положен трон!
О где су сада сукривци грехова страшних,
На њиним грудма да тешку утоли сет?
Гле, никог нема! У руке правде и казни,
Играчку своју оставља цели свет —
И он се стресе. На трошном, дрвеном столу,
Запрска жижак, утрну — и преста зрак;
И, као покров кајању горком и болу,
Одаје Тампла испуни густи мрак...
Нојца се тавна узвија и креће,
На крилу магле, божанска и чиста,
И бистра роса орошава цвеће,
Па тихо сјаје, трепери и блиста,
И мутни бега сан —
Над страшним Тамплом први се зрачак слеће,
И светли свиће дан.
И све, што живи, у милости тоне,
Славећи Бога и зорице крас;
Ужаси адски још њега муче и ломе,
Те вичним ухом џелатски чује глас
И поздрав... Чуј! Кључеви звучно се хоре —
И хладна језа прожма га силом свом;
Усне су неме, и ако срца зборе:
О милост, трибуни горди, о милост, сужнику том!

(новембра 1881.) Побратимство, стр. 785.
I, 73; II, 71.

ОПОМЕНА

О, свенуће кратко миље — слађано,
И престаће бурно доба млађано,
Кô звук песме, што се хори весело,
Или цвеће, што је давно увело.

Зашто стрепиш, мила моја грлице,
И обараш сјајне очи, звездице?
Што румениш — кад ти песма лагана
Зажубори бајно име — драгана!

Ах, победи срца твога страх и стид,
Веселији, слободнији узми вид:
Јер је љубав тако слатка, пламена,
А младост је врло кратка времена.

И кад свене бурно доба млађано,
Тек сећање заостаје слађано,
Што нам буди хладне груди весело,
И жубори као цвеће увело...

(новембра 1881.) Србадија, стр. 567.

СТАРЧЕВА ТУГА

1.

Дух бајне, љупке прошлости
У слатки сађе л' сан,
Ја препун туге, жалости,
Дочекам светли дан —
И санка ради преклињем,
Да вечни влада мрак,

И плаво небо заклињем,
Да скрије сунчев зрак!
Ил' склопив тавне зенице,
У тами гледам ја:
Блажене, мирне равнице,
Где љупко сунце сја.
Ту бистар поток жубори,
И цветак грли цвет,
И благи ветрић лахори
Кроз чудни овај свет!

2.

Под сенком липа зелених
Стари се диже двор,
Где жубор птица малених,
Божански гради хор;
И дивља ружа шири хлад,
Младост је моја зна!
Ох, ту сам негда крепак, млад,
Сневао живот ја!
Упревши мутни поглед свој
Кроз даљних гора ред,
Ја с нова будим живот мој,
Клонуо, стар и сед;
И тајном жељом запојен,
Очајно куцам, гле,
Ал' двор је давно затворен,
И мирно ту је све.

3.

И презрен, стар и остављен,
Руином блудим сам,
И с њиме давно растављен,
Ја љубим хладни кâм;

И гора листом шумори,
И тајни чујем глас,
А дах, што пољем лахори,
Лелуја седу влас...
То дуси давне младости
У лету зборе свом
О дану светле радости,
О младом добу мом.
И страшни, чудни шумор тај
И тавних шума сен,
Живота њеног прича крај
И горки живот њен.

4.

Што звони песма лагана,
Кроз нему ову ноћ,
Ил' тебе зове, драгана?
Ил' вишу слави моћ?
Зумбул се земљи савио,
Па снева лепши свет;
А лепир крилом узвио,
Па љуби нежни цвет.
О, тајне пуно све је ту,
Све живи чудним сном,
Милину сипа небо сву
Над лепом земљом том!
А песма грми, премире,
Кô уздах срца мог,
И тоне, пада — умире
Крај тужног гроба твог.

5.

Под старим, гробним плочама
Давнашње доба спи;
Где газим грешним ногама,
Овде си, можда, ти?

И густи бршљан гранчицом,
И цветом бледи крин,
Пред мутном крије зеницом
Истрвен натпис њин —
Ах, нигде песме веселе
У царству вечног сна!
И руже већ су увеле,
Кô што сам свео ја!
Све ћути ту. И сêди век
Суморни снева сан,
У прошлој срећи тражи лек
И чека смрти дан...

2. децембра 1881. Отаџбина, 1882. IX, 221.
I, 52; II, 49.

ПОЗДРАВ

Кад у вече благи ветрић лахори
И образе твоје љуби, милује,
Зоро моја, он ти шапће, говори,
Како драги за драганом тугује.

Кô што цветак росу тражи, тражи зрак,
И тим срећан небу мири над собом,
Тако и ја мржње ове мрзим мрак,
Гинем, венем, лане моје, за тобом!

И кад сунце зраком мине за гору,
Жељно пружам руке своје злату свом,
Поздрављам те по несташном лахору:
Буди роса, буди сунце војну твом.

20. дец. 1881. Срп. Илл. Нов. г. 1882. бр. 13. стр. 27
Дело 1894. I, 2, стр. 33.

ПРИВИЂЕЊЕ[1]

Божанствена слика њена
Синоћ ми се у сну јави:
Имала је зелен венац
На суморној, бледој глави.

Угашено око мило,
Светлиште од милине,
Дух, што сумња, подизаше
У бескрајне, у даљине...

Тако дуси тону, блуде,
Са светињом доба стара,
Тако небо снове буди,
Да силније разочара.

(31. децембра 1881.) Срп. Ил. Нов., стр. 185
I, 59; II, 58.

НАРЦИС[2]

— САТИРА —

Кроз даљне горе рогова хоре се звуци,
Разјарен риче лав, и мирна бежи газела —
Ох, лепи Нарцис, са стрелом у нежној руци,
Лов лови, гле!
И звони и грми, ломи се планина цела,
И бежи пред њиме све!

[1] Први пут био натпис: Спомен.

[2] Нарцис, син реке Цефиза и Лириопе, беше веома леп младић. Једном, кад се уморан у лову нагне над језеро, да се напије воде, угледа свој лик, и тако се заљуби у себе, да од тога и умре. — [Напомена песникова].

О како љубак, о како божанствен беше
Цефиза бајни син! На чудне његове дражи
Простиру мирте хлâд, а руже стидно се смеше!
И Ехо залуд свом срцу насладе тражи!
Све стрепи, жуди све... У тајном горскоме зраку
Најаде смерне сањиво језером плове —
Ил' лаким крилом, у љупком и мирноме зраку,
Робове верне маме, нек' даље по гори лове —

И смакнувши, у жељама,
Девојаштва љупки стид,
Обнаженим лепотама
Плене срце, поје вид!
Ил' по глатком огледалу,
Као тихи, благи сан —
С дружном песмом на обалу,
Жарке и миле, хите ван...

Но хладни Нарцис на женске не гледа чари,
Пажљиво слуша он, где звучни хоре се рози —
И залуд песма поздравом срце му пали,
Изречен суд је — и вечни штите га Бози!
И тавни сутон већ спушта уморно крила;
Изумре рогова глас... По дрвљу и клонулом цвећу,
Уз благи мир, росица спушта се мила,
И рујне магле лагано к небу лећу...
Нарцис се смути. Немила клонулост и тајна
Прожма му дух — а жеђ га паклено мори,
Да поглед сева кô луча жарка и сјајна,
И бајно чело у чудном заносу гори!

А у магли и даљини
Од песама звони глас,
И он види, — ил' се чини —
Бистру реку и талас.
И Нарцис хита, где чудна песма се хори,
Да тражи себи спас...

Ту нагнувши божански лепу главу,
Најаде смерне где жедне путнике поје,
Он баци поглед на површину плаву,
И првом згледа чаробно лице своје,
И заста занет... О како трепти и блиста
То тамно око божанским, светим жаром!
О како сија лик, кô зора светла и чиста,
Неодољивим и нежним детињским чаром!
Он дрхће сав — он љуби стидљиве руке,
У русу косу шарено цвеће плете —
А смеј се хори — и лахор проноси звуке,
И чудни звуци кроз нему тишину лете...

А најаде у подсмеху
Са кикотом лете сад —
Певајући, на утеху,
Његов чар и његов јад,

И силевши вито коло, у зрак се тихо узнесе,
Шапћући људма кроз цео живот њин:
О како љубак, како божанствен беше
Цефиза бајни син!

4. јануара 1882. Отаџбина, IX, 352.

НА РАСТАНКУ

Погледај, душо, мирисно цвеће,
Како се љупким осмехом смије;
Гле, како лака пчелица слеће,
Да слатки мирис са њега пије —
А твоја жеља куда те креће,
Ни цвеће тамо мирисно није!
Ах, стегни жеље срдашца свога,
Остани, душо, код дома твога.

На благом крилу тишине наше
Љубазна скромност љубављу жуди,
А тамо странци и љубав даше
За грешне страсти ледених груди;
Та где се чисте помисли плаше,
Зар има среће код оних људи?
Ах, стегни жеље срдашца свога,
Остани, душо, код дома твога!

Не пружај чисте уснице твоје,
Јер смртним пићем заблуда поји —
Бог ће да лице одврати своје
Од срца, што га пакао своји;
И тешко сваком на месту, које
Заблуда само у небо броји!
Ах, стегни жеље срдашца свога,
Па звездом сијај код дома твога.

(фебруара) 1882. Србадија, стр. 234.

ЉЕЉО

У чудној срећи миља свог,
Кô љупки, мили дан,
Весело игра млади бог,
Уз лиру и тимпан.

И весô лети светом свуд,
Ширећи слатки јад —
И стрелом рäни моју груд,
Несташко рäни млад!

И с чудне среће, јада мог,
Кô љупки, мили дан,
Весело игра млади бог,
Уз лиру и тимпан!

11. марта (1882.) Срп. Пл. Нов. бр. 19, стр. 106.

ЉУБИЧИЦА

Међ' густом травом, скривена од целог света,
Мирно и тихо љубица цвета плава,
И лепо лисје нежног и бајног цвета
Стрњика крије и густа, висока трава.

Нит' поток тече туда, нит' славуј песмице поје,
Природа дивља суморна крила шири;
А лепи цветак не свија лисје своје,
Већ диже стабло и цвета, и слатко мири.

Е, тако и ти разведри анђелско лице,
И буди срећна у дивљој и пустој страни —
Кô плави цвет питоме љубичице,
Стрпљењем својим што себе штити и брани!

(марта 1882.) Отаџбина IX, 574.
I, 56; II, 54.

ДУХ ПРОШЛОСТИ

Са старих руина, кад поноћ царује свуди,
Диже се прошлости дух. Озарен буктињом славе,
Он тајом жуди, ил' кроз ноћ суморно блуди,
Кô бледи призрак умрлих снова и јаве —

И тихом песмом, и благим небеским гласом,
Он с тугом бу̑ди прошлости давно време;
И смерне звезде трепере чудним красом,
Док песма тоне у бескраје неме....

Све стрепи, слуша... И пастир иза сна се буди,
Па сву ноћ прати суморне ове гласе,

И залуд одзив чека — већ плава зорица руди,
И бледа кандила ноћи на плавом небу се гасе...

априла (1882.) Отаџбина XI, 59.

СЛУТЊА

Што се мути зора сјајна?
Зашто тужи цура бајна?
Сунце зори не излази,
Драгој драги не долази.

Као одзив бојној труби,
Момче једно самрт љуби.
И док мртав јунак лежи,
Вранац коњиц пољем бежи.

Прам његове густе косе
Јецајући ветри носе —
И где паде, крста није,
Густи бршљан да се вије.

Ах, за мртве ко да мари?
Само гавран ту шестари;
Ал' се и он брзо вине,
И губи се у даљине.....

Што се мути зора сјајна?
Зашто тужи цура бајна?

27. јула 1882. Срп. Ил. Нов. бр. 28, стр. 246.

ЦАР И АБАТ

— СТАРА ЕНГЛЕСКА БАЛАДА —

Још у стара доба она,
На престолу Албиона,
Ћудљив, љут и сед, и стар,
Владао је Јован цар.

И за владе ове звери,
У пределу Кентербери,
Где се лије сласт и мед,
Живео је абат сед.

Глас његове чудне среће
До цара је стигô веће,
И жељан га узе плам,
Да абата види сам.

„Но мој драги,“ он му рече,
„Ко толико блага стече,
Непоштењем он је, знај,
Заслужио цео сјај!

Грабио си што си могô,
Сјајних слугу имаш много;
Та ти море, сêд и стар,
Боље живиш него цар!“

„Господару“ абат на то,
„Храним слуге, трошим злато,
С благословом Бога мог,
Све у славу цара свог!“

„Не, не, оче! Благо твоје
У ризнице пашће моје,
Ако овог часа ти
Одговора не даш три.

Прво, реци, оче седи,
Колико ти владар вреди,
Кад на мојој глави сја
Освећена круна та?

Друго ћеш ми одмах рећи,
За колико могу прећи
Цео овај бели свет,
Ал' најкраћи да је лет?

Треће, пази што ти велим!
Ја одговор одмах желим,
Ил' ће с тобом бити јад:
Шта ја, оче, мислим сад?"

„О Господи, сило јака!
Од куд мени памет така?
Дај ми, царе, рока ти,
За недеље само три!"

„Три недеље? Даћу, ето,
Ал' нека је као свето:
Не будеш ли спреман, знај,
Твом животу биће крај!"

И смућен се абат диже,
И у Кембриџ тужан стиже,
И предузе даље пут
И у Оксфорт стиже љут.

И сутон је падô меки,
Кад га срете свињар неки,
И запита узгред то:
„Да л' се чује ново што?"

„Ах, чуће се!" абат на то,
„Не питај ме више за то!
Јер за четир дана тек,
Па је прошô и мој век.

Цар то рече, шале није,
Ако, синко, не добије,
На питање жељâ зли'
Одговора моја три.

Прво рече: Оче седи,
Колико ти владар вреди,
Кад на мојој глави сја,
Освећена круна та?

Друго морам одмах рећи,
За колико може прећи
Цео овај бели свет,
Ал' најкраћи да је лêт?

А треће ми строго вели,
Да одговор одмах жели,
Ил' ће са мном бити јад:
Шта владалац мисли сад?

Сад се мучим и пребијам,
Ал' се ничем не довијам;
Та ту једва ђаво зна,
Да одговор прâви дâ!"

„Не бри'нте се, свети оче,
Мудрог често луде уче;
Мантију ми дајте ту,
И дајте ми свиту сву.

И свињар ће можда знати
Одговора мудрог дати;
Буди само на то склон,
А познати неће он".

„Чудна посла, смешно дело!
Узми свиту и одело,
Јер смо, збиља, слични ми,
Јер на мене личиш ти".

И са свитом свињар пође,
И у Лондон весô дође,
И краљ диже поздрав свој:
„Добро дошô, оче мој!

Јеси л' спреман, хоћеш знати
Одговора мудрог дати?
Ил' иначе, биће зло,
Ја узимљем благо сво.

Прво реци, оче седи,
Колико ти владар вреди,
Кад на мојој глави сја,
Освећена круна та?“

„Кад је продан неба дика,
За тридесет сребрника —
Наш побожни, светли цар,
Дваесдевет вреди бар!“

Цар се на то у смеј дао:
„Но, то видиш нисам знао!
А и ко ће то да зна,
Да сам тако јевтин ја!

Но ал' сад ми мораш рећи;
За колико могу прећи
Цео овај бели свет,
Ал' најкраћи да је лêт?“

„Јаш'те сунце место хата,
И за дваесчетир сата
Проћи ћете земљу сву,
И бићете с нова ту“.

„Врло добро!“ цар му рече,
„Један дан и једно вече,
То је, збиља, кратак лêт,
За широки овај свет!

Ал' сад пази што ти велим,
Ја одговор одмах желим,
Ил' ће с тобом бити јад:
Шта ја, оче, мислим сад?"

„Ти сад мислиш: поп се зној,
А пред тобом свињар стоји;
С опроштењем нек се зна:
Код абата служим ја!"

Цару ово смешно паде,
И слатко се смејат' стаде;
Па је весô, па је рад,
И абату прашта сад.

А свињару, што је лагô,
У награду даје благо:
Јер ко ведру шалу зна,
Заслужује блага сва!

(септембра 1882.) Ђоса, бр. 25, стр. 195.

ИСПОВЕСТ КРАЉИЦЕ ЛЕОНОРЕ

— ЕНГЛЕСКА НАРОДНА БАЛАДА —

Седам дана у пучини јада
Болна лежи Леонора млада;
Умрла би — но да грехе зблажи,
Два монаха из Француске тражи.

Краљ дозивље своју свиту сјајну.
„Чујте — вели — чудновату тајну:
Нека сумња ђаволски ме дражи,
Што туђинце Леонора тражи.

То је чудно; па већ кад је тако,
Њену тајну напипаћу лако:
Као монах у двор ћу се дићи —
И граф-маршал уза ме ће ићи“.

И с ужаса, што је душу сламô,
Граф-маршал се узневери само;
Така мисô, кад се слабо нада,
Беше доста, да му кураж свлада!

И непокој да би како скрио,
Главу диже, па прошапта ти'о:
„То је красно, преко мере красно!
Но, чујте ме, док још није касно:

Мене плаши њена света тајна,
Јако плаши, круно моја сјајна!
Зато чујте и у напред знајте,
Реч вам иштем, заклетву ми дајте:

Да не може омрзнути мене
Света тајна исповести њене;
Јер у свету збивају се чуда,
Кô у мору сплетака и Јуда“.

„Граф-маршале, не стрепите јако,
Реч вам дајем — и остаје тако.
Ма шта рекла, погинути пре ћу,
Тврду веру погазити нећу!“

И кад вече полагано дође,
Краљ с маршалом Леонори пође;
И њихово увијаше тело
Калуђерско побожно одело.

И к постељи, у засенку бледом,
Леонори приступише редом.
И рекоше, да су оци седи,
Тешиоци у болу и беди.

„О, ако сте из Француске збиља,
Ја се топим од среће и миља;
Ал' ако је Енглеска вас дала,
Онда ид'те — ја вас нисам звала!“

„Не, госпођо! Преко сињег мора,
Од Француске до овога двора,
Ми божански мољасмо пастира,
Твојој души да пошаље мира!“

„Онда чујте, и молите Бога.
Грех је први: поред мужа свога,
Ком сам клетву пред олтаром дала,
Љубила сам и графа-маршала.“

„Грех је велик!“ краљ ће рећи на то.
„Бог нек' пошље опроштаја за то!“
„Амин!“ маршал полагано збори,
А чело му у пламену гори.

„Грех је други, што ми образ каља,
Спремала сам да отрујем краља;
Но несрећом срећни су што греше,
Те план овај осујећен беше“.

„Грех је велик!“ краљ ће рећи на то.
„Бог нек' пошље опроштаја за то!“
„Амин!“ маршал полагано збори,
А лице му у пламену гори.

„Трећи грех је, што ми душу пали,
Тај смо отров Розамунди дали
У Вудстоку, кад је с нама била,
Мирно чедо, Розамунда мила“.

„Грех је велик!“ краљ ће рећи на то.
„Бог нек' пошље опроштаја за то!“
„Амин!“ маршал муцајући збори,
А све тело у огњу му гори.

„Свети оци, погледајте само;
На двориштy играју се тамо
Два дерана као јагњад мала:
Онај лепи — то је син маршала.

Онај други — то је сабласт права.
Шта је котô? Већа му је глава!
Па тек уши — управ' према глави;
Једном речи: магарац је прави!

И то чудо, и наказу таку,
У законом родила сам браку —
То је пород у часима брзим,
Ја га мрзим, као жабу мрзим!"

„Ја га волим!" краљ, који је ћутô,
Сад се трже и повика љуто.
И краљица, кад осети јаде,
Занесе се, издахну — и паде.

И краљ упре поглед у маршала,
Кад је љуба умирући пала.
„Граф-маршале," још му вели зао,
„Благо вама, што сам клетву дао!"

(септембра 1882.) Ђоса, бр. 26., стр. 204.

НЕВЕРСТВО

Под јужним небом пољана се шири
Проклета Богом. У пољани тој
Нит' поток шушти, нити цвеће мири
Нит' славуј шаље уздрхтали пој;

Росица бистра у прозорје само
Полива земље усијану груд.
И једног дана Богом дани тамо,
На пољу мртвом, ниче цветак жут.

Но с дивљих страсти силних милиона,
Осамљен жуди осуђени цвет:
И мутно небо гордог Албиона,
Ил' неки страни, непознати свет.

И болно клонув на мртвачке груди,
Људскога лика што сатиру дан,
Притаја живот — па испуњен жŷди,
Сневаше тихи, заношљиви сан.

А млади путник лутајући, жаром
Занетим цветом уресивши груд,
Хиташе даље с добивеним чаром
На бурно море, на далеки пут.

И много срећних прелетеше дана
У тавну вечност, у вечити лет —
И хладни вали плавог океана,
Путником бачен грлили су цвет....

(септембра 1882.) Отаџбина, XI, 207.

20-ог ЈУЛИЈА 1881. ГОД.

Тавна ноћи, коју често снивам,
Тавна ноћи, у теби уживам!
Твоје миље још ми поји груди,
Твој ме спомен у милини буди.

Тихо вече спуштало се немо,
Лаки сутон на земљу се спремô,

Растирући своје бајно крило
С бистром росом на сеоце мило.

И под сенком, где се мирно пружа
Дивља лоза и румена ружа,
Као санак над уморним светом,
Благи мирис дизао се летом!

Мир свуд беше. Само срце њено
Тајни шумор лагано је кренô,
И жар плану, што је срце сламô —
И ружица засмеја се само.

И ноћ тавна диже се и нија,
Јато звезда сањалачки сија;
И стидљиво из мирисне траве
Љубичице подигоше главе.

И далеко, кроз недоглед плави,
Бледи месец лагано се јави,
И зајеча кроз пучину мира
Гласна фрула младога пастира.

(15. октобра 1882.) Срп. Пл. Нов. бр. 31, стр. 292.

ПОСЛЕДЊИ ДАН

Под чудним знацима освану данашњи дан. Небо је суморно било.
И сјајни точак свој, на бурном исходу своме,
Задржа вечитост тавна. Сву земљу, природу целу.
Мртвачки прожма мир и густа обузе тама.

Ах, судни освиће дан! У дивљем ужасу своме,
Свирепе чекаху звери и људи чекаху сунце,
А мрачно долази подне — и небом звезданим само
Трептање страшније бива; почетак тихо се љуља.

И тама завлада адска... С пуцњавом запад се пали,
Простанством људство све са плачем подиже руке,
Ал' страшни конац је ту. Окови спадоше редом,
И силни светови к средишту јурнуше. Бурно

Холуја размахну крилом. Кроз таму звиждање брује,
И мутне пучине вал срдито подиже пене —
У смртном јауку том молитва умире блага,
И врело срце мре и ум се у камен ствара!

И само један глас пространство потреса широм,
Глас вечне правде је то. Анђео смрти се ближи,
И неми његов ход очајни ударци славê:
Стрепи од гнева тог, јер Бог се у гневу стреса!

(октобра 1882.) Отаџбина, XI., 384.

ЉИЉАН

У баштици лепој, где је густи хлад,
Растао је љиљан, поносит и млад;
И његово лепо и невино лице
Љубио је цветак плаве љубичице.

Сваког Божјег дана, у освитак рân,
Бисерном их росом умивао дан,
И у густом хладу, у сневању милом,
Хлад их благ је уљуљкавô крилом.

И бура их заста у сневању том,
И љиљан је пао и свенуо с њом —
И на месту оном, где је никло цвеће,
Сад се коров диже и коприва креће.

(16. децембра 1882.) Срп. Илл. Нов., стр. 356.

ГЛАС ГУСАЛА

I.

Окован ланцем, на стени хладној,
Где гневни хтеде Бог —
Ђеније Српства бројаше дане
У болу јада свог.

Свакога јутра, кад зора сине,
Ил' светли прође дан,
Окован ђенӣ, под бичем судбе,
Сневаше тужан сан:

Векови тавни пролазе, јуре,
За часом стреми час —
И мрачна вечност милости нема,
Да пошље благи спас!

И он је гледô: руине старе,
Палату или град,
Још црни гавран облеће само,
И бршљан чува сад.

А тамо доле, кроз тучне рâвни,
Лелуја лахор благ
Ковиље густо, што кити собом
Прошлости спомен драг.

Усеве плодне, злаћено красје,
Природе љупке дар,
Копита коњска сатире редом,
И ждере плам и жар.

И он се стресе. На хладну стену
Капаше врео зној —
И ђенӣ Српства подиже к небу
Очајни поглед свој.

А с плавог неба, кроз танки вео,
Звездица трепти ред;
И као круна поноћи неме,
Сијаше месец блед.

II.

Векови тавни пролазе, јуре,
За часом стреми час —
И дух се трже, јер у сну зачу
Божански, свети глас:

„Прошло је доба самртних мȳка,
И светли свиће дан,
С очију твојих копрена пашће,
И с њоме мрачни сан.

Гле, тавна ноћ се за гору краде,
Оставља бели свет,
И бистра роса крепосном влагом
Увели поји цвет.

На сјајни зреник слобода свија
Пурпурни венац свој,
И звучним гласом из сна те буди:
Устани, сине мој!“ —

И дух се трже. У мутној магли
Трепери чудни глас;
И он је гледô смућеним оком
Невиђен, бајни крас:

Руине старе дедовских двора
Обасјô месец блед,
Ту робље стоји погнуте главе,
И гуслар, стар и сêд.

Са звучних струна ромори песма
Кô лахор, свеж и благ,
И он је слушô надежде миле,
И гледô спомен драг.

А с плавог неба, кроз танки вео,
Звездица трепти ред,
И као круна поноћи неме
Сијаше месец блед.

III.

О, како мило трепере звуци
Кроз нему, чудну ноћ,
Кô свети шумор бескрајних снова,
Што снажи свелу моћ!

Лагано стреме, премиру, бледе,
И тајно губе след;
Час бршљан љубе — а часом опет
Полазе месец блед.

И ђенî Српства дрхћућом руком
Брисаше врео зној,
И јоште једном обрати к небу,
Очајни поглед свој:

„О, Боже правде, света и људи,
Даруј ми снаге ти,
Да дигнем прошлост — у старом гробљу
Што мрачну вечност спи!“ —

И Бог је чуо. Кроз нему поноћ
Затрепта с нова глас,
И он је гледô смућеним оком
Небески, мили крас.

Кубета, куле, градови силни,
Ницаху редом свуд,
И тучна поља не шиба више
Варварска бесна ћуд.

И ђенî Српства прикупи снагу,
Гледећи мили јав,
И синџар пуче — и он се вину
У азур, чист и плав.

А у том часу, кроз танки вео,
Потавни звезда ред —
И као призрак варљивих снова
Тињаше месец блед.....

(децембра 1882.) Гусле, 1882., стр. 2.

МЛАДОСТ

Раскошног пролећа крас
Лептирак облеће мали
И пије медену сласт,
И, блажен, Господа хвали.

Он не зна за тешки јад,
И тражи мирисно цвеће —
Тако и живот млад
Весело с песмом се креће.

(децембра 1882.) Отаџбина, XII., 20.

НА ДРИНИ

Кроз тучна поља и питоме равни,
Срдитим током, у недоглед тавни,
Ти шириш твоја шуштајућа крила,
О, Дрино, водо мила!

Обале твоје шаренило краси,
Кô љупки венац невестинске власи,
Ал' твој се талас равнодушно креће,
Оставља росно цвеће.

Таласи мили! Равнодушно тако
Остављах и ја све што љубљах јако,
И гоним — јурим — а где ли ћу стати,
— Судба ће, можда, знати!

Балатун, 1882. Стражилово г. 1885., 1377.

ЖРТВА

Окићено цвећем од мирисне траве,
Јагњешце се бело у Делфију креће,
Где жртвеник букти. Са његове главе
Шаренê се траве и мирише цвеће.

И наивна радост, и наслада скупа,
Кратковечним венцем рогове му краси,
И весело јагње на жртвеник ступа,
А плам пуца, гори — и живот се гаси...

13. јануара 1883. Отаџбина, XII., 594.

ЈЕДНА НОЋ[1]

На трошној клупи, близу старог зида,
Где бурјан расте; и предео пуст
Пред мутним оком губи се из вида,
Сањиви бршљан никао је густ.

Било је вече. По небеском вису
Кандила бледа сипала су зрак,
И будни попац певао је близу,
Кроз тихо вече и дубоки мрак.

[1] По натпису у Отаџбини, ово је требало да буде *прва* песма у циклусу „*Успомене*“.

О, бајне ноћи! мислио сам тада,
И опет мени беше пусто све —
Кô младом орлу, кад га жеља савлада,
Што напред хоће — али не зна где?

И лаки шушањ из мисли ме трже;
То беше анђô неспокојства мог,
И ноћ се узви, и копрену врже,
На бледо чело пратиоца свог...

А сањив бршљан из траве се диже —
Ја страсно грлих њезин мили стас,
А он јој благо до косице стиже,
И венцем уви расплетену влас.

(фебруара 1883.) Отаџбина, XII, 458.
I, 23; II, 21.

ТИБУЛО

Пред хладни Венусов кип, под сенком питоме ноћи,
Тибуло, квирит млад, зачуђен застаде немо,
И чудни гледаше лик. На крилу одмора свога
Ромула вечни град спокојно, тихо је дремô,
А квирит стоји млад,
И с чудне статуе те сањиве не своди очи,
И гледа бајни рад. —
И зора сину већ, а он је стојао будан;
И с нова тавна ноћ распусти чаробне власи,
А он је сневао сан — и прекор из сна га трже,
Кроз бурни, цели град, што тајни збораху гласи,
И он је чуо сам:
Несрећни Тибуло наш, богови нека га штите!
Он љуби хладни кам.

8. марта 1883. Отаџбина, XIII, 530.
I, 64; II, 62.

ПРОЛЕЋЕ

Пролеће мило на земљу слази,
И сунце здрави поља, брег,
Студене зиме губе се трази,
И копни снег.

Разбивши срдито лед, с планинских висова тавни
Сребрни поток шумно управља светли скок,
И бурно мумла и ври — и пада у цветне равни
Блажени ток.

Како је чаробно све! Кô скромна стидљива нева,
Природа љупко свија невини, бајни крас,
И цвеће расипље свуд и славуј песме јој пева,
И с фрулом пастирском благо стапа се његов глас.

И вредни ратар облази поља,
Припрема семе, оштри плуг;
И све је срећно — поље и доља,
И густи луг.

Све слави пролећа дан. И мрачни ките се лузи,
И ветрић шумори немо и живот поздравља млад —
Подмлађен зове нас свет, са песмом кликнимо друзи:
Да живи над!

И ти, о мили анђеле мој! позвана божанским звуком,
Припреми чаробне дворе, кад сунца изумре моћ,
Над ружичасти наш свет да Љељо узвије руком,
Спокојни, плави вео и тиху сањиву ноћ —

И грли, љуби, и стидљивим красом
Заварај, душо, бледи сан,
Док весник зоре не поздрави гласом
Весели дан!

(априла 1883.) Отаџбина, XIII, 76.
I, 28; II, 26.

ИЗМЕЂУ НЕБА И ЗЕМЉЕ

Усред ноћи и тишине
Дух се диже, пун милине,
Више света, више људи,
У небеске, у висине;
По стазама, пуним зрака
Од месеца и звездица,
И од бледих луталица,
Што у понор тону мрака;
Тамо, тамо у простанства,
Где судбини човечанства
Указује небо пута;
Тамо смерни дух ми пође,
Тамо горда мисô лута,
Да к мудрости чистој дође.
Ту, у дворе од биљура,
Где блаженство с миљем ходи,
Разнобојна дуга води
Кроз просторе од азура.
Вечним дахом задахнута,
Пода мном се вечност губи,
Где без стазе, и без пута,
Пôражени дух ми лута,
И милине вечне љуби!
Тамо мирта гране шири
Над језером вечног мира,
И ружица тихо мири,
Уљуљкана од зефира.
У захлађу древних шума,
Што уморном санак деле,
Играју се у спокојству
Рајске тице и газеле.

Ах! Кроз оне зрачне дворе,
У станишту среће праве,

Кроз вечности куда море,
Чаробне се песме хоре,
И анђели Бога славе,
Дух изгубљен нађе спас.
Виде зрачне, цветне стазе,
Где бесмртном Богу слазе,
И анђелски зачу глас —
Па док покој друге зове,
Он је слушô песме ове.

Хор духова

Лети, лети тавно време,
Тајанствени брује шум,
Трен за треном тихо стремê,
Поражава горди ум!
У бескрајној васиони
Благи живот шири лет,
Бога славе милиони,
Што кроз љубав створи свет.

Херувим

Света се љубáв буди,
Где неба сија трон,
Кроз њу су срећни људи,
У њојзи вечан он!
Очинску пружив руку,
Он земљи даје крас,
У сваком светом звуку,
Његов се чује глас.
Богате цветне равни,
Он росом поји благ,
И спушта сутон тавни,
И санак, тих и драг.

Хор духова

Док уморни сном се поје,
Док царује ноћи крас,

Придружимо химне своје,
Уз кимвала јасни глас;
Нек' се тихим вије крадом
Анђеоске песме шум,
Да оживи чистим надом
Очајнички, хладни ум!

Херувим

Спокојно иде време,
Земља је мирна сва,
Кô круна ноћи неме
Двороги месец сја.
А младо момче блуди
Кроз бледу ову ноћ,
Да стиша вреле груди,
Љубави силну моћ.
Он не зна шта га креће,
Не појми срца жар,
Што тешки уздах скреће
На рајски, чудни чар!

Хор духова

Невестица, анђô мили,
Као нежни, плави цвет,
На љубавни лети крили
Младом момку у сусрет.
Младост, љупко премалеће,
Дружељубно води њи',
Где мирисно цвета цвеће
И блаженства поток ври.

Херувим

Сву вечност љубав снажи,
Вечности води нас,
Силне су њене дражи,
Њен свугди блиста крас.

На мору бурних страсти
Не тоне њезин брод,
И њеној милој власти
Клања се људски род.
А младост, момче мило,
Презире мисô злу,
И цвећем љупко крило,
И венцем кити њу!

Хор духова

Кô шарених тица јато,
Што цвркутом здрави лêт,
Нек запева умиљато
Сва природа, цели свет.
Чиста љубав светом влада,
И милине поји зрак,
И у дану тешких јада
С душе наше гони мрак.

Херувим

На небу звезда сине,
Затрепти бледи зрак,
Ал' небом чим се вине,
У густи тоне мрак.
Тако и човек слаби,
Обмани служећ злој,
У њезин понор граби,
И смисô губи свој.
И само вера чиста,
За бурни његов век,
Кô сјајна луча блиста
И сумњи даје лек.

Хор духова

Умови се горди гоне
И вечности прате след,

Да животу васионе,
Нађу ток и појме ред.
Ал' мудрости лажом стазом
Заводи их често враг,
Да с подсмехом и поразом
Побрише им после траг.

Херувим

Нек' тихи звуци звоне
И песме мили глас,
За силне милионе
Вера је стални спас.
На гробљу људска рука
Негује чемпрес млад,
Кô спомен горких мȳка,
Кô мира љупки нâд.
Тај спомен веру буди
На лепши, зрачни свет,
Где време блажи груди
И рајски кити цвет!

Хор духова

Окићена овим цветом,
Као тихи, благи сан,
Душа плови тајним лêтом
У небесни, зрачни стан.
Ту блажене види душе
И небески, чудни крас,
Где анђели Бога служе,
Уз кимвала јасни глас!

Херувим

Под сенком ноћи благе
Туђинац блуди млад,
И сања поглед драге,
И тражи родни град.

Он давно видô није
Дедовски стари дом,
Тавни га бршљан крије,
У густом хладу свом.
И паук мреже плете
На сурван, стари свод,
И дани над њим лете —
Времена неми ход.

Хор духова

Сунце тоне за планине,
Природа је нема сва,
Ал' кад сутра зора сине,
Сунце трепти, сунце сја.
Што по вољи судбе неме
Под смртни се крије скут,
То кроз Бога и кроз време
Обележен врши пут.

Херувим

Надежда цвет је лепи,
Што рајски кити сâд,
Њом душу своју крепи
Очајник, стар и млад.
Као што роса чиста
Под мајским сунцем сја,
На души она блиста,
Да њојзи крепост дâ.
Времена бурно море
Прелази она с њом,
И види неба дворе
У тихом лету свом.

Хор духова

Оцу света, од искони,
Нека плету хвале сплет,

Небројени милиони,
И урешен цели свет.
Од истока до запада
Он подиже силни длан,
И љубављу нежном влада,
Спушта ноћ и буди дан...

*

Тако миле песме тону
У пределе без имена,
Кроз дубоку васиону,
И године, и времена,
Што вечитост горду снују —
И духови небо виде,
И срећни су, кад их чују.

14. маја 1883. Отаџбина, XIII, 311.

СПОМЕН.

Времена мрког мину вид,
И немир прође војни,
На мирног дома тврди зид
Положен мач је бојни.
И бојне трубе суров глас
Не тресе српске равни,
И с благим миром здрави нас
Оружја успех славни.

И јунско вече спушта мрак,
Копрену немо свија —
Трепери звездâ бледи зрак,
И блага ноћ се нија.
Све мирно дише. Рата бог
С мутног се губи вида,

И анђô мира, с миља свог,
Сребрну харфу скида.

О звони харфо! Мили глас
Утеху нека буди,
Да њезин мелем крепи нас,
Рањене наше груди.
А твоје песме бајни сан,
Док туга дух нам мрачи,
На лепше време, лепши дан,
Надежду нека значи!

Кô после буре ветар млад,
Што вртом тихо креће,
И тужно гледа цветни сâд,
Сломљено гледа цвеће,
И ђенѝ Српства тако бди,
И децу зове милу;
Ал' многи од њих давно спи
На смрти хладном крилу!

Осам је пута цветô цвет,
Толико свену пута,
И њих нам збриса смрти лêт,
Обори земља љута.
И залуд кличе вртар млад,
Гробнице ћуте неме,
Њих густа тама крије сад,
И немо, гордо време.

Кô равним пољем зелен клас,
Под крилом од зефира,
Суморни спомен стреса нас
У часу благог мира!
И тавни спомен среће зле
Жалости сузу спрема,
И тајном речју збори све:
Јакшића овде нема!

Парнаса нашег Тиртеј сêд,
Главаша песник драги,
Увелих дана тавни рêд
У санак прима благи.
И само ветра бурни хȳк,
Над гробом који хуји,
Кô звучне лире громки звук
Очајно, страсно бруји!

Тамо, где мирта шири хлад
И време блажи груди,
Љубишин призрак свêтô, млад,
Спокојно, тихо блуди.
Кô српских гора млади бор,
Приморја чедо мило,
Походи неба зрачни двор
И мира љуби крило.

Осам је пута цветô цвет,
Толико свену пута,
И њих нам збриса смрти лêт,
Обори зима љута!
И залȕд кличе вртар млад,
Гробнице ћуте неме —
Њих густа трава крије сад,
И немо, гордо време....

(јуна 1883.) Отаџбина, XIII, 384

БРОДАР.

Без крмила свога, без правца и пута,
Брод занесен јури, тумара и лута.

Под немирним крилом разигране буре
И пена и талас у ковитлац јуре...

И суморни бродар, прекрстивши руке,
Мирно слуша холуј и његове звуке.

Он ништа не тражи, ни за чим не жуди,
Не вије се уздах из његових груди.

Кô устргнут цветак, што се гробу спрема,
Он за радост не зна — ал' ни страха нема.

јуна (1883.) Отаџбина XIV, 242.

НА ВЕСЕЉУ

Већ бурни данак тоне, гле,
Што нас је бригом сламô —
Све живо ћути, сања све,
Топола трепти само.
И тајна сила, света моћ,
Расипље свете жўди,
И небом трепти тиха ноћ,
Царица бурних људи.

Весело, друзи! Наша ћуд
Веселье нама гради.
Безбрижни Бахўс, жив и луд,
Где грожђе своје сади,
Наравствен нектар, прекор строг,
С досадом нек' се баце;
Уклон'те дакле с места тог
И воду и мудраце!

Гле, мајска ружа око нас
Чаробно, слатко мири;
Над њоме тихи, сањив крас
Пролетња нојца шири;

Под њоме славуј, мили друг,
У сутон пева тавни,
И песмом здрави шумни луг
И цветне, благе равни.

И млади пастир слуша клик,
И очи жудно склапа,
И сања ведри драгин лик;
И дух се с песмом стапа,
Па бурно, страсно стари дом
Облази жељом живом,
И самац гором блуди с њом,
Покривен маглом сивом.

Ах, мили друзи! Беше дан,
У ком сам и ја снево̂,
Ал' час је куцно̂, — мину сан,
И сад сам будан ево!
А славуј пева, ко̂ и тад,
Месецу, ноћи, ружи,
И груди моје мори јад,
И срце моје тужи.

Ал' шта је прошлост? Ко у њој
Пропале иште дражи,
Он мучи само живот свој
И тугу своју снажи.
До врага с њоме! Занос тај
Студеним зраком сјаје —
О, Хебо моја, вина дај!
Заборав оно даје.

Кроз овај мили пољски свет
Лахора бледо крило,
Ширећи неми, благи лет,
Лелуја цвеће мило.
Гле, већ је свено̂ венац мој,
Што кити моје власи,

И тужно сипа мирис свој,
И гордо чело краси.

О, још се сећам на тај дан,
Кад ми је венац дала,
Па први поздрав, први сан,
Минерва моја мала.
И суза мрачи поглед мој,
И душа моја стрепи,
И сав бих живот дао свој
За часак онај лепи!

Колико пута пада ноћ,
Колико дана прође,
И још је силна она моћ,
У снове што ми дође!
Ја дижем златни пехар свој,
Поклоник миле власти,
И све у славу пијем њој,
У славу прве сласти!

Ал' шта сте стали? С вина тог
Врте се дô и лузи —
На тирс наслоњен дрема бог,
Крај њега моји друзи;
И свуд се шири покој благ,
Дубрава мирно спава;
Не трепти чисто лахор драг,
И нигде жива јава!

Оборен пехар, погажен цвет,
Буктиња већ се гаси,
И тавна поноћ шири лет
И свија густе власи.
О, какав умор! Милу сен
Залуду срце снива,
И заман тражи облик њен —
Њу време маглом скрива.

Тако је! Мирно дрема бог,
Просуто лежи вино,
Под гордом круном царства свог
Немирни дан је синô.
И све за благи одмор зна —
О, мени брује глава;
Спокојства, мира хоћу ја!...
Мени се jâко спава.

јуна 1883. Србадија, св. IV. стр. 127.

*[1]

Преко плоча и гробова људи,
Тавна прошлост што их травом скрива,
Млади путник са трепетом блуди,
И будућност у заносу снива.

Сова хуче. Са гробова тавни'
Благи ветрић образе му хлади,
И губи се у питоме рâвни,
Мирни ратар где се санком слади.

Знак живота у околу широм
Не трепери на обзорју плавом,
Где гробови почивају с миром,
Под бршљаном и високом травом.

Нигде трага од прошлости седе,
И натписи истрли се давно,
Само вечност што под небом греде,
Да поравни, што не беше равно.

[1] Ова, и четири песме за њом, штампане су први пут у Отаџбини, књ. XIV, под заједничким натписом *Мисли и сањарије*. Друга од њих само је ту и штампана.

И спустивши у трепету своме
Бледу главу на млађане груди,
Виде вечност — и занесен њоме,
Мрачне снове у тишини буди:

„Шта је живот? Под времена руком
Прах постаје, што је гранит било,
И јеина отпоздравља хуком
Ток живота и самрти крило.

„И сам спомен изгуби се тио,
Као узвик усред ноћи тавне,
Као санак, чаробан и мио,
Мутни санак из прошлости давне.

„У дворане Ромулова сина,
Бледа самрт сањалачки греде,
Где са гордих, мраморних висина,
Мирно паук своју мрежу преде.

„Кô у поноћ, која сунце прима,
Зрак мудрости у смрти се гаси,
После које остају нам свима
Успомене, туга и уздаси.

„И још нешто!...“ Он се нагло трже,
А звук чудни кроз душу се краде,
И кад поглед у даљину врже,
Он побожно на колена паде.

Сен маглена пред њиме се нија,
И њезине расплетене власи,
Као бршљан, што руине свија,
Зелен венац и светило краси.

Свуд је мирно. Ни лахора звуци
Не трепере на мирноме зраку,
Само луча, у њезиној руци,
Праскајући светли се у мраку.

Јато сова испред луче сјајне
С модрим димом у поноћ се скрива —
А на челу луталице бајне
Мир небески трепти и почива.

„Ја сам вечна! На невиним грудма
Векове сам неговала тавне,
И с милином, међу слабим људма,
Мирно бродим од искони давне.

„Цвет умире на пољани јада,
Дух се враћа источнику своме,
Само љубав, која светом влада,
Зна за вечност и вечна је с њоме.

„Над колевком невиности миле
Ја се јављам у љубави мајке,
И у песми из прошлости биле
Тајанствене приповедам бајке.

„С мојих груди, и са моје руке,
Дете сања о небу и рају,
Душа прима оне свете звуке,
Што до смрти и до века трају.

„Ја му причам повест о божјаку,
Часним трудом који себе храни,
Ја му певам песму о јунаку,
Смрћу својом што врлину брани.

„У прозорје, кад зорице крило
Магловито нија се у тами,
Младом створу, кô пролеће мило,
Венце плетем од ружица сами, —

„И весело, са песмом, се крећем
Пут вечности, загрљена с њиме,
И он, срећан и окићен цвећем,
Прво моје изговара име.

„А кад сумња у сновима младим
За познањем подигне се љута,
Ја му чело забринуто хладим,
И буктињом указујем пута....

„Ја сам вечна! Као звук зефира,
С њим се губим, нестајем и скривам,
И над хумком вечитога мира
Ја му цвеће сузама заливам!

„У данима невоља и мука,
Кад заблуда цароваше врело,
Моја нежна, девичанска рука,
Човечанство провела је цело.

„Моја рука не требује мача,
Моје груди копље не пробија,
Моја сила од свега је јача,
Она челик од шале пребија!

„Пођи са мном... Борити се за ме:
То је борба праведна и света,
Као борба светлости и таме,
Рајских чета и паклених чета. —

„Ако паднеш на ограшју томе,
Тврда вера нек' те у гроб прати:
Твој свршетак да ће другу твоме
Нове снаге и пламена дати!“

1. августа 1883. Отаџбина, XIV, 37.
I, 5; II, 1.

Пред старим, исконским градом питоме Палестине
Поклоник застаде сед. На благе, источне равни,

Вечерњи трепери зрак — и мирно у раскошне долине
Свечано силази ноћ и вео развија тавни.

И види он: из тврдих, камених капија старога Јерусалима
Богати караван иде. И лахор преноси звуке,
Што сêди Ахасвер, супарник силнога Рима,
Са њима куне град, дигнувши очајно руке:

„Векови проћи ће тавни. Рафадин земља ће бити
За племе твоје. Проклетство вечите моћи
Над главом племена твог судбину грозну ће вити,
И ти ћеш гледати све у ропства дубокој ноћи.

Јер Господ народа твог, у дане Христових мука,
Одврати поглед свој од тебе, несрећни Јерусалиме!
И срамни Јаковљев род поврже његова рука
У вечног живота јад, да клетву проводиш с њиме.

Оживи и ти с њом! У твоје храмове сјајне
Азрајел, вечити дух, кипарис узвиће тавни,
И позно поклоник сêд на твоје руине тајне
Дизаће побожно крст, у спомен векова славни'!“ —

И његов умуче глас. Поклоник обори главу,
А сањаличка ноћ на земљу сањиво стреме,
Он тужан гледаше свет — и слатку сневаше јаву,
И свуд, у тихом сну, равнице ћутаху неме.

1. августа 1883. Отаџбина, XIV, 40.

САН

Хладна јесен магле свија
Пољем зеленим,
Сунце трепти, сунце сија
Зраком леденим.

На огњишту пламен лиже
Камен студени,
И у куту слике ниже
Мртве јесени.

Хладном кишом овлажене
Ћуте равнице —
И ја склопих уморене
Своје зенице.

Сневао сам премалеће,
Снове шарене,
Бистар поток, шарно цвеће,
Руже румене.

Сури орли узлетају
Горском висином,
А потоци беласкају
Цветном долином.

Свет изумро. Никог нема,
Да ме поздрави,
Кô да цели живот дрема,
Живот убави!

Сањалачки гора брује,
А по странама
Наранџа се стидно рује
Међу гранама.

Ја запитах украј мене
Поток, ружице:
„Где су људи? Где су жене?
Камо дечице?“

А ружице ћеретају
С благим лахором,
И потоци жуберкају
Тајним жубором:

„Место људи, што их змија
Од нас одроди,
Лепши свет ће да засија,
Бољи народи.“

Моју душу туга узе
С такве новости,
Али моје беху сузе,
Сузе радости.

А када је, пун милине,
Санак минуо,
Блед, магловит, са висине
Дан је синуо. —

И окисли врапци мали,
Пуни жагора,
Гласно су се церекали
Поред прозора.

1. августа 1883. Отаџбина, XIV, 41.
I, 17; II, 11.

НЕБЕСНИ ЗВУЦИ

На крилу рајских снова, у часу тишине бајне,
Побожну душу диже лахора благи лет,
Кô мирис руже мајске на крилу зорице сјајне,
И смерна душа види небески, зрачни свет.

Светови доле блуде... Над њима вечност тавна
Спокојно, тихо спушта копрене своје скут,
И круна Божијег труда, светило ведрога дана,
У мирном ходу своме свршава дневни пут.

Ту, дигнув руку своју спрам зрачног погледа свога,
Херувим с пажњом следи времена бурни ход,

И с тихом, рајском песмом он слави љубав и Бога,
И песмом својом снажи самртни људски род.

У току бурних дана ти благи, небески гласи,
Смртноме створу дају питому, рајску ћуд,
И у том слатком часу пожуда адска се гаси,
И смерна, света љубав таласа људску груд.

Тако у бледи сутон на мирне и цветне равни
Бисерна роса пада. И лахор свеж и драг
Ковиље густо стреса и лети у бескрај тавни,
И слатки мирис буди и шумор, тих и благ.

1. августа 1883. Отаџбина, XIV, 42.
I, 36; II, 43.

ТАМАРА

Бурни Терек шуми, тече,
И срдито игра вал,
Па пред собом земљу сече
Кроз неравни Даријал.

По обали росно цвеће
Чаролијски вије сплет,
Ал' где орô небу леће,
Лепши тамо ниче цвет!

Над обалом, небу горе,
Тамарин се диже двор,
Сваке ноћи, сваке зоре,
Ту је шала, смеј и збор —

Ту се свако жељом слади,
Да угове само њој,
И царица, шале ради,
Диже једном пехар свој.

Бурни Терек јури брже,
Брујн, тутњи Даријал —
И Тамара пехар врже
У срдити, мутни вал:

„Гле! Кô златни пехар јäко,
Над ким влада моја моћ,
Нека смело пође тако,
За насладе једну ноћ —

Па нек' љуби моје очи,
Нека грли вити стас;
Нека зора са истока
Загрљене нађе нас!“

Што у њеном беше гласу,
То подсмешљив тврди лик,
И све стаде у ужасу,
Игра, шала, смеј и клик.

Ал' се диже спрам престола
Дагестански млади кан,
Око му је пуно бола,
Кô јесенски, мутни дан.

Он се нагло из сна трже,
Отуривши чибук свој,
Па на срце руку врже,
И овако рече њој:

„Алах знаде шта је створô.
Његова је света моћ! —
Ја те љубим, ох Тамаро!
Буди моја једну ноћ“.

Опет жагор разви крила,
И сантура звони с њим,
И свечано са наргила
Дизао се хладни дим.

А кад сутра на висини
Милозрачни сину дан,
Хладној реци, у дубини,
Лежао је млади кан.

И Терек се чисто жури,
Па срдито баца вал,
И са пеном даље јури
Кроз неравни Даријал...

1. августа 1883. Отаџбина, XIV, 43.
I, 31; II, 30.

ТАСОВ ОПРОШТАЈ

1.

С нова небо слашћу старом
Узбуњује мени мир —
Сунце трепти над Фераром,
Милује ме благ зефир.
А далеко са усева,
Где се нија тучни клас,
Препелица песму пева,
Уз пастирске фруле глас. —
Са радошћу све се дружи,
За спокојство свако зна,
Само моје срце тужи,
Само сузе лијем ја!

2.

Кад је Господ земљу створô,
Кад је децом назвô нас,
Твоме небу, о Фераро!
Он је рајски дао крас.

Ти трепериш као нева
Под чаробним рувом тим,
Теби славуј песме пева,
И срећна се дичиш њим. —
По теби се цвеће вије,
На грудма ти миље спи,
Ал' у теби срца није,
Само срца немаш ти!

3.

Гледао сам у пролеће,
Док ми веран беше над,
Како с горâ и кроз цвеће
Шуморећи тече Пад.
И ко тајна сила нека,
Шапташе ми чудан глас:
Твој живот је као река,
Што Ферарин грли стас;
Кроз веселе, тучне равни
Бол незнани гони њу,
Њу недоглед крије тавни,
И опет је вечно ту.

4.

Ах, какве су силне жуди,
Што призивљу бледи сан?
Силно мучи моје груди
Друго време, други дан.
Мир царује. Сунце тоне,
И ноћ пада одозгор
На фасаде и колоне,
И на горди овај двор.
У даљини славуј пева
Купидона слатку моћ,
И док рајске дражи снева,
Ноћ трепери, бајна ноћ!

5.

Исто вече са висине
Спуштало је мир и крас,
Кад сам првом, пун милине,
Обгрлио њезин стас.
Очаран сам пасти моро̂,
И заљубљен рећи њој:
Сунце моје, Леоно̂ро,
Бог је сведок, да сам твој!
О, па где су оне дражи?
Ко ми разби драги сан?
Да их залуд срце тражи,
С горким плачем, ноћ и дан?

6.

На обали шумног Пада
Лелуја се ружин цвет,
Леполика мома млада
За шарен га бере сплет.
С њим ћерета и уздише
Сву ноћ драгу, цели дан;
Милује га, док мирише,
А после га баца ван. —
И царица међу цвећем,
Док је људска нога тре,
Тужи, вене за пролећем,
И безгласно, тихо мре...

7.

О Алфонсо, тиранине!
Као ружин љупки цвет,
Ти ме врже са висине,
Да ме злобни гази свет.
Са суморне моје главе
Растрго̂ си венац мој.
И станиште адске страве
Благослов ми беше твој!

Ту, под сенком ноћи неме,
Где не сија сунчев зрак,
Збор духова тихо стреме
Кроз дубоки, вечни мрак.

8.

Отресô сам прах с обуће,
И прогнаник негда млад,
Бежао сам од зле куће
Кроз Ферару, бурни град.
Ал' сјај миле слике њене
Не замени срцу мом
Ни шуштање хучне Сене,
Ни бурбонски, стари дом —
Ја сам вечно клицат' морô,
У заносу тиха сна:
Леоноро, Леоноро,
Тебе само љубим ја!

9.

Кô кад вихар са свих страна
Песковити дигне лет,
И на крилу Фарзистана
Претрпава лепи цвет —
У вртлогу људских страсти
Тако пламтећ', дивљи бој,
По судбине вишој власти,
Претрпава живот мој.
Мирно падам. Не везује
За Ферару живот нас,
Моје уво јасно чује
Самртничке песме глас. —

10.

Не! То народ, пун светиње,
Пук и племић, стар и млад,
И хоругве и буктиње
Кроз ферарски носи град.

Мене тражи, мене иште,
Да свечано идем с њим,
На квиритско пепелиште
У вечити, горди Рим. —
О путници из даљине!
Уставите песме те;
Гас'те луче и буктиње,
Јер несрећни Тасо мре...

14. септембра 1883. Отаџбина, XIV, стр. 337.
I, 77; II, 73.

ЈЕСЕН

Кô горда царица и бајна, са снопом златнога класја,
На пољу јесен стоји. Са њене дражесне главе
Лиснатих врежа сплет чаробно спушта се доле,
До саме мирисне траве.

Пухором посут грозд у једној подигла руци,
И слатко смеши се на њ. Питоме и благе ћуди,
Припрема она сад спокојне вечери и дане,
И жетву богату нуди.

Како је мамљиво све! На старом огњишту мирно
Пуцкара црвенкаст плам. Кад магла покрије равни
И влагом испуни зрак, ту прошлост васкрсне древна,
И гатке времена давни'.

И позно у тавну ноћ разговор спокојно бруји,
Док дремеж не свлада све. И страсно шаптање тада
Кроз мирни прошушти дом — ал' и то губи се брзо,
И сан лагано пада....

18. септембра 1883. Отаџбина, XIV, 384.
I, 57; II, 56.

ВЕЧЕ

Румене пруге већ шарају далеки запад,
Клонуо почива свет. Са мирних далеких поља
Уморни ратар с песмом журно се ноћишту спрема,
И само час по час зајечи шарена доља

Од шкрипе точкова колских. Гонећи весела стада
Безбрижно пастир млад у звучне двојнице свира,
А његов космати пас, подвивши репину лено,
Корача упоред с њим. Копрена дубоког мира

Увија поља и равни. Румене пруге се гасе —
И бледи месечев зрак, светило небеских двора,
Кроз маглу диже се већ — и нема, дубока тама
Доводи бајну ноћ са сињег незнаног мора.

Све грли мир и сан. По кашто заурла само
Суседов стари пас, ил' позно дошавши с рада,
Испреже ратар плуг и стоку уморну пои,
И ђерам шкрипи све и вода жуборећ' пада.

октобра 1883. Балканска Вила 1885., стр. 65.
Стражилово 1886., стр. 485.

ИСПОВЕСТ[1]

I.

На трошном чуну, без крме и наде,
У мени вера губи се и мре;

[1] У *Јавору* за г. 1888., стр. 337, штампана је с натписом *Посланица Другу Јосифу Маринковићу, композитору*, и поте писана 6. новембра 1883. год. Онде је много дужа, а и строфнеке иду другим редом. (Види разлике у додатку). У *Стражилову* је натпис: *Мисао*.

Ја ништа више не верујем, ништа!
Ил' боље рећи: ја верујем све.

На мору бурном људскога живота
Прерано ја сам упознао свет:
За мене живот ништава је сенка,
За мене живот отрован је цвет.

Трпи и живи!... Пријатељу драги,
О многом чему мислио сам ја —
О благо оном, ко не мисли ништа,
Тај мање тужи, мање јада зна!

Весело чедо Аркадије цветне,
Он не зна шта је трње, шта је кам;
За кршне кланце он је слушо̂ можда;
Али по њима није ишо̂ сам. —

За њега свет је перивој од ружа,
По цвећу шеће као паун млад,
Његова душа језеро је мирно,
Његов се никад не колеба над.

II.

Бурне су страсти извор млогих зала,
Несрећи људској почетак је страст;
Море живота оне страшно муте,
Над људском душом њихова ја власт.

Триумвир силни, овладатељ света,
Презире гордо у заносу све,
И војску своју жртвује и царство,
И, грозно павши, од љубави мре.

Акцијум виде неизбројне жртве,
Пожар галија, поразу и јад —
Многа је звезда утрнула тада,
Многа је мајка закукала тад!

Чудни су пути, којим страсти воде,
Ал' све што живи ове путе зна:
Садашњост њина непобедљив град је,
Прошлост је њина пепео и прâ.

Па кад је тако — тако мора да је!
Залуд је, дакле, кукњава и плач:
У борби с њима не помаже ништа
Блажена мудрост, очајнички мач.

III.

Све, што год живи — свом се паду клони;
Променом време означава ход;
Оно нам даје веру и обара,
Слаби и снажни цео људски род.

На трошном чуну, без крма и наде,
У мени вера губи се и мре;
Ја ништа више не признајем, ништа!
Ил' боље рећи: ја признајем све.

За владе силног Августа, у Риму,
Умире Христос... Ах, није он сам:
Хиљаде гину на распећу своме,
Хиљаде људи ждере жар и плам!

У крв огрезну, трупином се покри,
И цирк, и форум, и поље, и град,
И с нова вера из крви се диже,
И с нова светли заблиста се над. —

Ал' бурне тежње људског самољубља
Створише папу — и створише с њим
Читаве војске грозних Торквемада,
И Рим је опет онај стари Рим!

IV.

Истина где је?.... Иди својом стазом,
Ал' познај себе, па да познаш њу;
Корачај мирно по ускоме путу,
И буди скроман — истина је ту.

Ал' шта ме гони, те се умом крећем
Међ' сјајне звезде, у пучине дно?
Какве ме тамо очекују тајне?
Има ли краја тумарање то?

Тавним се вечност заогрће плаштом,
Ал' слаб је разум, да га дигне с ње:
Погледај напред — не види се ништа,
Погледај натраг — ништаво је све....

Кô сморен путник у дубокој ноћи,
Што заман баца мутни поглед свој,
И разум људски тако исто лута,
И страшно кличе у невољи тој. —

Ал' нигде гласа... Нигде станка нема,
Уморну своју да окрепи моћ,
Одјек се губи, сустаје и пада,
И свуд се шири ноћ, дубока ноћ!

V.

Само кад прошлост пробуди се древна,
И старе среће загреје ме жар,
Очајне сузе помуте ми поглед,
У души сине заборављен чар. —

Ја љубим онда, ја верујем онда,
Срећне младости обузме ме крас,
И моје лире дрхтајући звуци
Свој сањалачки кроз ноћ шире глас:

Прошлост је гробље. Преко сурих плоча
Тумара седа старост. Коров густ
Покрива стазе и гробове неме
И сав предео, суморан и пуст.

На трошни спомен она спушта главу,
А поветарац лелуја седу влас...
Срце се ствара у кам, душа леди,
А на уснама изумире глас —

И само сузе теку... Тавна прошлост
Понова сине, као лепи сан,
Небо се, можда, грози, земља стреса,
Ал' робље своје не испушта ван.

6. новембра 1883.

Стражилово 1885., стр. 1119.
Јавор, 1888., стр. 337.
I, 11; II, 6.

ГРМ

Муњом опаљен грм на суром пропланку стоји,
Кô црн и мрачан див. И густе травице сплет
Горди му увија стас — и горски несташан лахор
Лелуја шарен цвет.

И зима дође већ, и својом студеном руком
Покида накит сав и гору обнажи сву,
Ал' многа зима још са хладним ветром ће доћи,
А он ће бити ту.

(новембра 1883.)

Отаџбина, XIV, 488.
I, 76; II, 73.

ПЕСМА

Шарен лептир шири клила
Кроз пролетњи свет,
Па их свија задовољно
Са цвета на цвет.

Кад помамни оркан дȳше
И помрачи дан —
У бокору рујних ружа
Он почива сан.

А кад сунце с нова сине,
Замирише свет,
Он спокојно опет лети
Са цвета на цвет.

Што ја тужим? Што ја венем?
Што да плачем ја?
Кад ми срце тако лепо
Уживати зна!

Ја сам као лептир мали,
Башта ми је свет —
Певајући кроз њу летим
Са цвета на цвет!

(децембра 1883.) Отаџбина, XV, 75.

ПОД ЉУПКИМ НЕБОМ.....

Под љупким небом Аркадије сретне
Питом и љубак нихао се цвет,
Ал' једног дана из долине цветне
У туђ је пренет свет;

Где хладни Бореј дȕше, и снегом засипа равни;
Где славуј не пева слатко у тихи сутон и тавни;
Где црна бреза само, под ветра студеном руком,
Кȍ тајни призрак се ниха, и тужним шумори звуком. —
И цео Божји дан
Он гледа пуста поља, где гола стрњика расте,
И снева други сан.
Тако и прошлост моја преда мном тихо се буди,
Мој поглед исто тако кроз пусте пољане блуди,
И моје жеље тако, што срце у мени драже,
Топлије небо траже...

1883. год. Преодница 1884., стр. 145.
I, 16; II. 11.

СРПЧИЋИМА

— НА НОВУ ГОДИНУ —

Године старе брзи лет
У бурну вечност стреме,
И ново лето здрави свет,
Долази ново време.
Па каква жеља, какав сан
Заноси наше груди,
Кад ново доба, нови дан,
Годину нову буди?

Положен лежи бритки мач,
И штит и копље сјајно —
Ни ланца звек, ни ропски плач
Не ружи време бајно.
Наместо тога покој благ
Слободним влада светом,
И само лахор, тих и драг,
С мирисним игра цветом.....

Ах, каква срећа! Рад и труд,
Што дух и разум крепе,
Богатом руком шаљу свуд
Награде своје лепе.
И ново лето, нови год,
Са трона рујних ружа,
Љубећи мирни људски род,
Просвете мач му пружа.

Положен лежи бритки мач
И штит и копље сјајно —
Ни ланца звек, ни ропски плач,
Не ружи време сјајно.
И, срећом занет, народ мој
Опроштен свију залâ,
Весело баца поглед свој
Од Саве до Урала!

*

Године старе брзи лет
У бурну вечност стреме,
И ново лето здрави свет,
Ново нам иде време —
О, мила децо, такав сан
Нек снажи ваше груди,
Кад ново доба, нови дан
Годину нову буди.

(децембра) 1883. Српче, год. III (1883./4.) стр. 113.

СВЕТИ САВА

Над атонским храмом, још у давно време,
Подиже се бура усред ноћи неме.

И док мрачним крилом за небо се хвата,
Неко живо лупну у храстова врата. —

Игуман се диже. На уласку самом
Стојало је момче, увијено тамом.

У његовој руци, што је горе диже,
С упаљена луча рујни пламен лиже.

Дим се вије, мота — и колути јуре
У капију тврду и зидине суре.

Ко је ово момче? Који јад га слама?
И шта тражи ноћас од Божијег храма?

Црн, себарски плашт му млада плећа краси,
По коме су пале коврџасте власи.

А по витком стасу, што га дичи тако,
Тврдом се је ликом опасао јако.

И он смерно стоји. О његовом врату
Само крст трепери у сувоме злату.

То бејаше Ратко. Син Немањин то је,
Што је царске дворе оставио своје —

Јер га љубав гони, јер га жеља слама,
Да постане слугом Божијега храма.

Црн, себарски плашт му млада плећа краси,
По коме су пали коврџасти власи.

И над лепом главом, у дубини мрака,
Сјајан колут сија од најлепшег зрака.

(јануар. 1884.) Српче, III, стр. 129.

ЗИМСКО ЈУТРО

Јутро је. Оштар мраз спалио зелено лисје,
А танак и бео снег покрио поља и равни,
И сниски, тршчани кров. У даљи губе се брези
И круже видокруг тавни.

У селу влада мир. Још нико устао није,
А будан петао већ, живосно лупнувши крилом,
Поздравља зимски дан — и звучним ремети гласом
Тај мир у часу милом.

Ил' каткад само тек звиждање јасно се чује
И тежак, промукô глас. То ловац пролази селом,
И брзе мамећи псе, погурен у поље жури,
Покривен копреном белом.

Свуда је пустош и мир. Ноћна се кандила гасе —
А свежи, јутарњи дах прелêћê долине мирне,
И шум се разлеже благ, кад својим студеним крилом
У голе гранчице дирне...

(25. фебруара 1884.) Преоднца, стр. 29.
I, 43; II, 41.

БАХУС И КУПИДОН

Од куда јечи звук флауте и тимпана?
Што грми весео клик у равном тивскоме пољу?
Да л' Пентеј даје част у славу Зевсова дана?
Ил' свадбу чини он?
Не! Усред поља тог од мајског, мирисног цвећа,
Бахов се диже трон.

На њему весеља бог, под венцем мирисних ружа,
Држећи тирзов штап, весеље и гозбу гради;
У магли, а пред њим, пољана тиха се пружа,
Где љупки, пролетњи цвет Церера бесмртна сади.
А по пољу, кô лепири,
Лепе цуре и сатири
По шареном, росном цвећу,
Поскакују и узлећу —
А с њима у скоку свом страшне се ваљају звери,
Лавови и пантери.
Среброзвучни трепте гласи
Као лахор на таласи,
Ал' од једном смеј се диже
И полупијан Пан, с гомилом веселих мома,
До трона Баховог стиже.
Међу њима чедо драго,
Преплашено, голо-наго,
Зверајући тражи згоду,
Да се отме на слободу.
И силни познаде Бах са свога мирисног трона
Несташка Купидона.
Без стрела, без лука свог, са својим детињским видом,
Поробљен мали бог стојаше снуждене главе;
И његов питоми лик, украшен руменим стидом,
Једва се видео тек под венцем мирисне траве.
Нађоше га моме беле,
Где он оштри своје стреле,
Па скочише са свих страна
На малога сиротана —
Метнувши зелен сплет, што љупко лице му краси,
На златне његове власи...
Насмеја се Бахус јако,
Па га теши како тако,
И да богу утре сузе
На крило га своје узе,
И пехар, вина пун, што зраком алема сјаје.
Маломе ропчету даје.

И он прима пехар вина,
Пехар дражи и милина,
Па што више иза њ пије,
Све му срце веселије —
И већ му потавни вид, и спустив главицу милу,
Задрема на божјем крилу.
А крај њега, кô лептири,
Лепе цуре и сатири
Понова се бурно крећу,
Поскакују и узлећу,
И с њима у скоку свом страшне се ваљају звери,
Лавови и пантери...

26. марта (1884.) Преодница, стр. 75.
I, 105; II, 103.

ЈУЛИЈА

У древно доба оно, кад Риму тоњаше сунце
У мору разврата црног, једнога пролетњег дана
На римски пространи форум честити ступише оци,
И снажни ликтори с њима, и народ са свију страна.

Са десне њихове стране, до храма бесмртне Весте,
Клавдије, раскошник млади, стојаше снуждене главе,
Увијен у тогу своју. И народ чекаше немо
Почетак праведног суда, пун чудне препасти и страве.

А зашто Римљани стрепе? Зар силне легије њине
Од сињег Атланског Мора до грозних Сарматских Гора
Не носе орлове римске? Зар цветни, раскошни Исток
Не шаље дарове своје за украс квиритских двора?

Не! Још су снажна плећа, што земљу на себи држе,
Још бели Ромулов орô под сенком широких крила

Варварским земљама влада. Још исток отвара њима
Богате пољане своје и своја приморја мила. —

Ал' отров раскоши сјајне и бледог сладострашћа
Подгриза квиритска срца. Законе древнога доба
Презревши у срећи својој, у мору сопственог греха
Народ је тонуо редом до крајње презреног роба.

Тако и горда палма, са својом лиснатом главом,
Поносно диже се горе, док страшна холуја влада,
Ал' црвак дође ли само — онда јој не треба више,
Јер палма суши се сама и сама на земљу пада!

И Рим је падао тако. У вечном, силноме граду,
Не беше ничег више, што би се штовати дало;
Јер страст им постаде идол, и њојзи плетући венце,
Развратне, слатке песме велико запева и мало.

И седи оцеви тада, за срећу народа свога,
Из праха прошлости древне законе дигоше разне,
Што беху бачени дотле, и с тешком решише тугом,
Да свако развратно дело свом силом закона казне.

Тако за грешну љубав сурова одредба беше:
Да свака хетера римска, с предметом љубави њене,
У понор бачена буде рукама ликтора страшних
У мрачни, дубоки понор, са врха Тарпејске Стене.

И зато Римљани стрепе. У крилу њихова града,
У друштву хетера лепих, живљаше Јулија лепа;
Многи је квирит с њоме расуо богатства своја,
Што стари стекоше преци ил' посла Фортуна слепа.

У светли пролећа празник кочије од сувог злата
Стојећи гоњаше она, распустив чаробне власи
И полуразрезан хитон; и тада не беше никог,
Што није уздахнô тајно на њене гледајућ' краси.

Ал' снажни ликтори једном нађоше Клавдија младог
На крилу дражесне Јулије. Служећи закону своме,
Ликтори узеше њега, а едил подиже тужбу
Тражећ', да смрћу казне младога Клавдија с њоме.

Зато су седи оци на форум с народом дошли,
Зато се многи квирит усрдно ларама моли:
Јер неко од њих сада сећа се грехова својих,
А неког од њих, можда, и срце за њоме боли.

Но закон не штеди никог. Дубока тишина наста,
Кад младић левом руком прикупи свилену тогу,
На своје широке груди; а десну подиже горе
И поглед смеоно баци, подобан младоме богу.

„Римљани!“ рече младић, „достојно сваке је хвале
Штовати законе мудре и бити покоран њима;
Ал' поред закона добрих, (да не би забуне било),
Извршилаца мудрих и часних треба да има.

Гле, љупка, пролетња ружа мирисом опија душу,
Ал' зато ипак њоме красимо вртове своје —
А да л' је крива младост, што тражи лепоту само?
О, часни оцеви Рима, ево вам одбране моје!“ —

У томе истом часу, на прагу Вестиног храма,
Јави се Јулија лепа. Без рува, без тоге сјајне,
Стајаше хетера лепа, затурив сањиво главу,
И златне распустив' власи низ плећи и груди бајне.

У тавном погледу њеном сијаше разблуде пламен,
А расклопљене усне дисаху страсно и жарко;
И седи оцеви тада збуњено спустише очи,
Као што слепац чини, кад сунце угледа јарко.

И жагор у часу преста. Свечана тишина наста,
Као да живе душе на целом форуму нема,
Ил' као мајина тиха кад морске уљуљка вале,
Док оркан тихо се буди и страшну холују спрема.

Тада се Фабије диже, познати љубитељ жена
И чувен коцкало римски. Са нежним и гипким стасом
Над свима узви се хитро, и с неком насладом злобе
Погледа ликторе прво, па звонким повика гласом:

„Римљани, људи, чујте! Лепота божански дар је,
Што смртног човека крепи кô пехар ципарског вина —
Па зар смо дотле дошли, да милост богова силних
Осудом казнимо својом? Страшна је освета њина!“

И све се у часу крете... У залуд ликтори јуре,
Облак се камења диже и стреле звизнуше љуте;
Народ је хетери нагô, — а седи оцеви римски?
Суморно стресају главом, стресају главом — и ћуте.

19. априла 1884. Преодница, стр. 101.
I, 60; II, 59.

АСФИРОВА ЗАПОВЕСТ

Још у древно доба,
У исконске дане,
Беше силан владар,
Што се Асфир звао.
Стари му је бабо
На самрти својој
Сто држава дао.
У књигама светим
Записано стоји,
Да је силан био;
Међ' имена славна
Његово се име
Као прво броји.
Земља му је била
Опширна, голема,

Од Индијског Мора,
До Кавкаских Гора.

У години трећој
Царовања свога,
С благословом Бога,
Асфир посла књиге
У сва царства своја,
И на гозбу позва
Слуге и владаре,
И младе и старе,
Без числа и броја. —

И пред царским градом,
Врх Индијских Гора
Кад се једног дана
Сјајно сунце смири,
Зајечаше трубе,
Бубњи и псалтири.
Око царских двора
Небројени гости,
С далека и близу,
На капије градске
Лагано се крећу
У дугачком низу.
Сто царева само,
Персијских и мидских,
Са сува и мора,
Око царских двора
С даровима стижу.
И кô силно море
Овај силни народ
Пред двором се склапа,
Да се земља слеже
Од безбројних људи,
Слугу и сатрапа.

Гостио је Асфир
Ово друштво славно,
Како није давно:
Без четири дана
Шест месеци равно!

Колике су земље,
Питоме и равне,
Од Индиског Мора
До Кавкаских Гора,
У свакој имаде
Различитог блага
Ал' најлепше што је
Прибрао је Асфир
У дворôве своје.

На послетку Асфир
Диже се и рече:
„Ево ово вече
Нек' народи виде
Украс мога царства,
Душу моје душе,
Срце мога срца,
Радост и милину —
Царицу Астину“.

И тада се диже
Арвон, и Висати,
Харкас, и Авкати,
Кроз одаје женске,
Мимо царске жене,
У одаје њене.

Ал' царица лепа
Не хте ни да чује
Асфирове жеље —
Подругну се мужу,

Исмеја му госте,
И царско весеље!
За тим пружи руку
С гривнама од злата,
И забаци главу,
И зажмури малко,
И показа врата...

И четворо слугу,
Арвон, и Висати,
Харкас, и Авкати,
Оборене главе
Отидоше цару,
Да одговор јаве.

А кад зачу Асфир,
Шта му жена рече,
Синуше му очи, —
Као рањен тигар
Страховито рикну,
И с престола скочи!

Збунише се гости
Од големе страве;
Стотину царева
У ужасу своме
Оборише главе.
По дворани целој
Тишина се шири,
Престадоше песме,
Умукоше свирке,
Бубњи и псалтири. —
Етиопац један
Задрхта и паде
Пред Асфира доле,
И обори мангал,
На коме се пали
Мирис мандрагоре.

Тад' Мемукан рече:
„О, велики царе,
Владаоче света,
У држави чијој
Свети Гангес тече,
Свака срећа цвета!
На царскоме збору,
На твоме весељу,
У сјајноме двору,
Царица Астина
Не послуша тебе,
Презре твоју жељу:
Шта ће рећи сада
Царице персијске,
И кнегиње мидске?
Шта ће с нама бити?
Јер ћудљивост женска
Кад се одулари,
Закукаће редом
И млади и стари!
Овај грдни срам се
Већ не може крити,
Па нек' буде једном,
Што већ мора бити.
Зовни дакле, царе,
Учене писаре,
У законе наше
Нек' урежу јоште
Два три нова реда,
Па да жена мора
Све оно да чини,
Што муж заповеда.
А заповест ова
Да важи и вреди,
У закону нек' се
И казна одреди“.

Свете књиге пишу:
После ових речи,
У години трећој
Царовања свога,
С благословом Бога,
Асфир посла књиге,
Велике кô врата,
Са седам печата,
На младе и старе,
Слуге и владаре,
Од Индијског Мора
До Кавкаских Гора:

„Почем свака жена
Играчка је ћуди,
То нек' од сад буду,
У пољу и дому,
Господари људи!“

И од тога доба
До данашњег дана
Свака женска страна,
И стара и млада,
По томе се влада.
За тим свети Асфир
Узеде Јестиру
И проживе с њоме,
Како књиге кажу,
Сто година равно
У слози и миру.

4. јула 1884.

Преодница, стр. 186.
I, 65; II, 64.

У БЕРБИ

Оживели виногради,
Хитамо им ево сви;
Ту се јури, трчи, ради,
Од песама поље бри. —

У захлађу доле, усред густе сенке,
Поређане висе румене евенке,
Па те чисто маме: Ходи амо, ходи!
Та овако грожђе само овде роди!
А већ свака од њих румени се пуста,
Да ти сама вода удари на уста.

Разлежу се песме миле,
Од милине гори груд —
Берачице као виле
Неуморно лете свуд!

А стари бабајко надгледа и пази,
Обилази бурад, где се грожђе гази,
Па весео старац, усред ове трке,
Задовољно суче рашчешљане брке;
Па скупио децу и грожђе им даје,
А песме се хоре — и весеље траје,
А деца се мала облизују само —
Та деца смо, деца — а шта друго знамо!

(15. септ. 1884.) Срце, IV, стр. 5.

ПОСЛЕДЊА РУЖА

Одбегло је красно лето,
Оголео дô и брег;

Мила поља и вртове
Завејао бели снег.

А последња рујна ружа,
У пустоме врту мом,
Повила се тако тужно
На промрзлом стаблу свом.

Кад је студен ветар такне,
Стресајући снежни прâ,
Она тужно зашумори,
Повија се тихо сва. —

А кад сине премалеће
И отопи хладни снег,
Кад украси росним цвећем
Равно поље, травни брег,

Моја ружа биће љупка,
Јер ће доћи живот млад,
И весело с поветарцем
Ћеретаће срећно тад.

(15. октобра 1884.) Српче, IV, стр. 41.

ЛАСТАВИЦЕ

— Ластавице, тицо мила,
Куда пружаш лака крила?

Зар је зима страшна тако,
Те развијаш крила јако?

— За пољима, за горама,
Јарко сунце сија нама.

Росно тамо цвета цвеће,
Не одлази премалеће.

Тамо, где се ласта спрема,
Нема зиме, мраза нема.

Ал' кад лето сине само,
Доћи ћемо и ми амо.

(31. октобра 1884.) Српче, IV, стр. 56.

ПРВИ СНЕГ

У освитку зоре, кроз сумрачак тавни,
Покривене снегом почивају равни.

А студени лахор кроз долине мирне
Преко пустих поља кад и када пирне —

И с вихором лаким сеоца се хвата,
Па засипље снегом и стрехе и врата.

А у селу јоште у прозорје мило
Ноћ, ведра и хладна, не подиже крило.

Из даљине само лисица се краде,
Па кокоши вреба и пилиће младе —

И од њених шапа и туна и тамо
У првоме снегу траг се види само....

(15. новембра 1884.) Српче, IV, стр. 69.[1]
I, 35; II, 34.

[1] Разлике првога текста, у Српчету, види у додатку.

АНЂЕО МИРА

Ноћ дубока влада, и све живо спава,
На староме торњу поноћ откуцава —

И у томе часу, са гранчицом крина,
Анђео се спусти са рајских висина.

Све поспало ћути, нико се не буди;
Не виде га звери, не виде га људи.

Ал' осећа грање, па се тихо свија,
Осећа га лахор, па слатко ћарлија.

И анђео мира, кроз дубоку таму,
Спусти се пред олтар у пустоме храму.

Па прекрстив руке на блажене груди,
Рујну зору чека, да небом заруди.

(30. новембра) 1884. Српче, IV, стр. 94.
I, 58; II, 57.

НА НОВУ ГОДИНУ

Лете дани и године,
Вечитости то је ход —
У свечаном руху своме,
Походи нас нови год.

Све, што данас духом дише,
То молитве шаље сад;
Са молитвом поздравља га
Роб и госа, стар и млад.

Ал' кога ће небо чути,
То зависи и од нас:
Снажној вољи, ведрој руци,
Изостати неће спас!

Мила децô! За молитвом
Нека иде труд и рад,
Да у вама старост нађе
Напреднију унучад.

(31. дец. 1884.) Српче, IV, стр. 116.

НА СТЕНИ

Зевсова пламена стрела на стену удари доле,
И стена на двоје пуче... Брујећи у току своме,
Водопад растресе гриву и обе раздвоји поле,
И бурни његов лет
Са горском студеном струјом у цветне потече равни,
У туђ, у далек свет.
У рано пролеће тамо сурови горштак се вере,
Слушајућ' срдите вале, што храшће столетно ломе;
И смело, над понор нагнут, мајкину душицу бере,
И пева суморну песму о тужном растанку своме;
И чудни његов глас
У мени душу стреса, кô лахор што стреса крилом
Зелени вити клас.

(14. марта 1885.) Стражилово, стр. 331.
I, 42; II, 40.

ПУТНИК

С успоменом драгом, и занесен њоме,
Ја се журно враћам завичају своме.

Зрак се дневни гаси... Кроз брснате гране
Лаки шумор лети у далеке стране.

Већ позната стаза преда мном се виј е,
Беласка се, краде и у маглу крије.

И дом стари ту је. Над њим месец сија,
И ноћ шири крила, спокојна и тија.

Куцнух. Никог нема. О, вечери блага!
Где су моји друзи? Где је моја драга?

Ал' кроз окна, стреху и двориште равно
Вињага се густа раширила давно.

Нигде никог нема, да ми тугу сними
И суморног странца у загрљај прими.

Само чудан јаук из одаје стиже,
И јеина црна у поноћ се диже —

И крештећи збори на поласку своме:
Смртни, што ме буниш у станишту моме?

(28. марта 1885.) Стражилово, стр. 395.
I, 48: II, 45.

ЕЛЕГИЈА

Престаћу и ја скоро. И са мном, за навек можда,
Спомен љубави тајне зелена покриће трава —

И вечни заборав с њоме. На моме спомену суром
Истрвен натпис биће тад.
Но ти, којој сам певô млад,
У тавној, јесенској ноћи, слушајући' познате звуке,
Хоћеш ли с тугом тада побожно склопити руке
За покој умрлог знанца? Хоћеш ли појмити тада
Нејасне речи моје, и терет љубавних јада,
И тајни уздах мој?
О, знај, да љубав моју ни вечност отела није,
Ни густа, зелена трава, што сунце нада мном крије,
Ни хладни прекор твој.

(18. априла 1885.) Стражилово, стр. 487.
I, 90; II, 86.

У НОЋИ

За даљна брда бели дан се скрива,
И тавне ноћи повија се сен;
Дубрава нема, кô да вечност снива,
Потмуло хуји... У засенак њен

По уској стази ја се будан крећем,
И слушам шумор кроз дубоки мрак,
И гледам земљу, окићену цвећем,
И жудно пијем миришљави зрак.

Преда мном поток вије се и краде
Кô сјајна пруга, светао и чист,
И баца искре на гранчице младе,
На шарен цветак, на зелени лист.

Уокруг мене тишина је само,
Кроз брсно грање бледи месец сја —

Ја блудим даље... Ал' куда? и камо?
Нит' разум каже, нити срце зна!

Почива земља, почивају људи,
Осећам чисто како дише ноћ;
Ал' моје срце, али моје груди,
Спокојства слатког не познају моћ.

Па ипак, ја бих до зорице ране,
Блудио тако по тишини тој,
Слушајућ' како дотичу се гране,
И тихо шире тајни шапат свој...

(2. маја 1885.) Стражилово, стр. 545.
I, 34; II, 33.

ЗАПИС

Травни брези и пољане,
Вите стазе, росно цвеће,
Где сам младост проводио,
Љубио и љубљен био
Једно лето и пролеће —

Кад полете ласте с југа,
Да навесте лепше дане;
Кад пролетње сунце гране,
Сећате л' се свога друга,
Травни брези и пољане?

Стан', путниче, ко си — да си!
Ту одмори трудне кости,
Забављај се у радости,

И шарено цвеће бери —
И у тихој у самоћи
Љубавничке сневај ноћи,
Рујне зоре и вечери...

(6. јуна 1885.) Стражилово, стр. 705.
I, 30; II, 28.

ЉЕЉО

Студена зима с мразевима оде;
Животом дахну подмлађени свет —
С планина даљних набујаше реке,
И ниче први цвет.

А љупки, немирни Љељо, сретнувши седога старца,
Хладнога Бореја, рече: „Куда си пошао, стари?“
„Идем на небо горе, на земљи места ми нема,
Јер вредни ратар, синовче, за мене слабо већ мари,
Он слави Љеља сад“

А лукави дечко тужно спусти главу
И плакати поче:
„Свет и мене гони, поведи ме горе,
И ја сам сироче.
Гле! Ја једва идем, издала ме снага,
А и како неће,
И руке су моје малаксале давно —
Држи ово цвеће!“
Растужен и збуњен старац стењући рашири руке,
И бокор пролетњег цвећа пажљиво поче да ређа;
А кад је свршио посô, он рече спокојно тада:
„Но, сада, синовче драги, пењи се на моја леђа.“

Љељо се попе, а Бореј се диже,
И тако с њиме пред богове стиже —
И небо грмну од смеха и јеке,
Кад ступи уморни старац, украшен читавом баштом
Зелене кукуреке.....

(13. јуна 1885.) Стражилово, стр. 737.
I, 47; II, 44.

ЛАДА

Студена зима је прошла. И вечно љупка и млада,
На снежни Коледов престо мајка се подиже Лада.
За њоме пролетњи лахор из мрачних планина стиже,
И топло заблиста сунце на зреник ступајући ближе.
Све прену из тешког санка и све се радосно крете,
Да прими подмлађен живот из руку божице свете.

Са древних, високих гора водопад потече брујом
И тихе потопи равни планинском, сребрном струјом.
Кô дивљи, разуздан коњиц, мрсећи срдито гриву,
Он пуста прелета поља, ливаду поли и њиву —
И мутне растури вале у хучном полету своме,
Што стење ваљају с гора и храшће столетно ломе.
Жагор се од свуда зачу, и све се понова буди,
И птице, и звери горске, и вредни, одморни људи.
Све, што год осети живот, на свет се радосно јави:
Из мрачних јазбина вуци, из земље сићушни мрави.

Двадесет пријатних дана дуваху ветрови. И тада
У сува и тиха поља пастири погнаше стада;
Јер сниска, зелена трава земљу је покрила веће,
А где где у росној трави прво је цветало цвеће —
Под зраком топлога сунца бујна се природа буди,
Венцима пролетњег цвећа невине китећи груди!

Једнога топлог дана, под сенком мирисног хлада,
На своме цветноме трону штедра је седела Лада.
Већ шесет пута је Сварог обишô земаљским шаром,
Нездраве, пролетње магле сунчаним гонећи жаром.
И Лада гледаше земљу, и росно гледаше цвеће,
И њене божанске груди испуни осећај среће.

Под њоме, у немој даљи, под велом маглице сиве,
Зелена спавају поља и влажне црне сê њиве;
Крај сниских ограда свуда висока трава се пружа,
Где бршљан узвијен ћути и дивља вије се ружа.
Тамо на суром вису кроз маглу, танку и плаву,
Јелен је, у скоку своме, над понор спустио главу,
И рујни вечерњи зрачак, што земљи сунашце прати,
Са лаким трепетом и љупким његове рогове злати.
Вече се спуштало благо... Пролетњи данак се скривô,
И цветно стресајућ' грање ветар је хладнији бивô.
Од свуда провеја струја тишине, миле и благе,
Уморну појећи душу мелемом љубави драге.
Лада, у нежној бризи, у мирно сеоце сиђе
И тихе вајате и стаје нечујним ходом обиђе,
Обиђе поља и горе — и поглед на запад баци,
Где топлог, пролетњег сунца последњи трептаху зраци.
Од једном забруја песма, па тихо кроз ноћ се краде,
И Лада с чуђењем заста и песму слушати стаде:

Лакокрила љубави,
Лепи Љељо, несташни!
Са цветнога престола,
Са ланцима ружичним,
Са стрелама злаћаним,
Владај нежним срцима,
Владај људским животом!

Још песма престала није, а страшан вихар се диже,
Брсно се заљуља грање — и Љељо на земљу стиже.

Божица подиже очи и груди притиште јаче,
Ал' нагли подухну вихар и танку копрену смаче
Са њених мраморних груди. Над главом божице свете
Сребрни прапорци звоне и кола Љељова лете.
У њима упрегнут пантер, поражен Љељовом стрелом,
Барабар с голубом лети над мирним, заспалим селом.
А Љељо подбочен стоји и зрачним бичем га жури,
И пантер урла и риче — ал' бурно граби и јури!

У томе чудноме часу, од зрачних пловећи двора,
Месечев бледи зрачак озари врхове гора,
И вихар дувати стаде. Кроз тавне пољане и мирне
Магловит, немирни лахор кад и кад лагано пирне,
И тихо затресе листак. У своме станишту милом
Славујак у сну се прену и нагло лепршнув крилом
Отреса студену росу. Свуд блага тишина влада,
Само што бистра вода с кладенца роморећ' пада....

(јуни и авг. 1885.) Летопис М. Српске, 143, стр. 114.[1]
I, 20; II, 15.

СРПКИЊИЦА

— Српкињице селе, Српкињице млада,
Где си до сад била? Куда мислиш сада?

— У игри, у пољу провела сам лето,
Па весело сада у школу ме ето.

[1] У *Летопису* 143, стр. 116 има на завршетку још оволико:

*

На зренпк плавога неба сунце се подиже јарко.
Дани су постали дужи, зраци су сијали жарко —
И Љељо на земљу сиђе и над њом управу узе,
Сејући дарове своје — љубавну тугу и сузе.

Ах, како је лепо, кад би могô знати,
Равним пољем ићи, шарно цвеће брати!

Мој најлепши венац, што сам пољем брала,
Учитељу своме баш сам јутрос дала —

Тим најлепшим цвећем, као даром славе,
Да икону кити светитеља Саве.

(3. окт. 1885.) Срце, V, стр. 18.

ШКОЛСКО ЗБОНЦЕ

Већ се губи жарко лето,
И пролећа вене крас —
Јоште мало зиме ето,
Да поздрави мразом нас.
Вредне пчеле, миле тице,
Остављају цветни луг,
И лагане ластавице
На далеки беже југ.

Када стегну зимске студи,
И завеје први снег,
Школа нама заклон нуди,
Школа наша — наш је збег.
Нека лете тице лепе,
Куда љупко сунце сја,
Нас просвете зраци крепе,
Гониоци сваког зла.

Већ се губи жарко лето,
И пролећа вене крас —
Јоште мало зиме ето,
Да поздрави мразом нас.

Чуј! На школи разлеже се
Нашег звона мили глас,
Кô да вели: Скупљајте се,
Мајка школа зове вас!

(31. новембра 1885.) Сриче, V, стр. 71.

ПОСЛЕДЊИ ГОСТ

Поноћ је одавно прошла. У крчми никога нема,
Осем крчмара старог, што згурен, крај топлог плама,
Претура дебелу књигу. Напољу мртвило влада,
И ситна кишица сипи и густа царује тама.

У том се куцање зачу. У крчму уиђе нагло
Чудноват некакав гост; усне му грозно се смеше;
Из празних шупљина очних студена пустош се шири,
У руци држаше косу. То самрт ледена беше.

Крчмар је дремао мирно, држећи дебелу књигу,
Кад самрт тихо му приђе и мирно стаде над њиме,
Па онда узеде перо с крчмарског прљавог стола,
И својом мртвачком руком записа сопствено име —

И за тим у буџак оде. Из танке полутаме
Страшно се кезила отуд... Ветар је са влажном руком
Тресао прозоре мутне и тешка храстова врата,
Звиждећи кроз празну крчму суморним и страшним звуком.

(10. октобра 1885.) Стражилово, стр. 1281.
I, 82: II, 78.

Т*[1]

Под нама лисје шуштало је жуто,
Крај мене, душо, стајала си ти;
Мирна си била, — ах, и ја сам ћутô,
Обојим нама тужни беху сни.

Тавно бледило по чеоцу твоме,
Кô признак смрти, ширило се свуд,
Валови туге у тренутку томе
Бурно су моју таласали груд.

То беше предзнак, да ће скоро доћи
Растанка нашег нежељени час,
Кô дим, кô магла да ће радост проћи,
И небо да ће раставити нас...

Удар судбине обишô ме није,
Из гроба заман дозивљем те ја;
Јесењи ветар у лице ме бије,
Природа ћути око мене сва —

Ћути, и живот гони својим редом,
Не види тугу, не разуме јад,
Ни вреле сузе по лицу ми бледом,
Ни смрћу твојом оборен ми над.

28. новембра 1885. Стражилово, 1886. стр 33.
I, 118; II, 118.

ЛАКУ НОЋ!

Лаку ноћ, лаку ноћ!
Сунце тоне за планине,

[1] *Тијани,* жени својој, ћери песника Ђуре Јакшића.

И последњи трне зрак;
Кроз пољане и долине
Прикрада се црни мрак.
Свуд спокојство тихо влада,
Лахор шуми, роса пада,
Лаку ноћ!

Кô шуштање мирног мора
Кроз тишину бруји глас,
То анђео поврх гора
Тихо слази међу нас...

Лаку ноћ, лаку ноћ!
Док не сване зора плава,
Док не гране бели дан,
По пучини заборава
Нек' нас води слатки сан. —
Мир је. Тихо, кô уздаси,
Изумиру свети гласи...
Лаку ноћ!

(16. јануара 1886.) Стражилово, стр. 73.
I, 44; II, 42.

[НА СЛИЦИ ТИЈАНИНОЈ]

Живот је људски што и дим,
Безбројне слике лете с њим
За један дан, за један час,
Па као и њих нестаје нас.
Залуд их човек натраг зове,
Спокојно оне зраком плове;
Ни молбе наше ни наш јад
Не чују оне више тад;

И само тужна успомена
Остаје даље за времена.

Лозница.
7. фебруара 1886. Срп. Књ. Гласник, IX, стр. 201.

ГОСПОЂИЦИ Н*

По вољи своје судбе клете,
Прогоњен страшном буром зла,
А мислећ' на вас, мило дете,
Из даљине вам пишем ја.
Ја, збиља, на то немам право,
Ал' ви ћете ми дати сад;
Моје је право однô ђаво,
А обазривост — бол и јад
За прошлом срећом. Тужна мисô
На љубав нашу и на све
Нагонила ме, те сам писô
Лакомислене ретке те.
Мени је самом јако криво,
Зашто се вечно сећам вас.
Ал' сећање ме гони живо
И успоменâ моћни глас!
Кô сморен путник из туђине,
Коме је мрзак живот млад,
На обалама бајне Дрине
Ја често сањам онај град —
У коме буру прве страсти
С веселом песмом сретах ја,
И сан, испуњен чудне сласти,
И дан без мира, ноћ без сна...

Јурећи нагло са висина,
У слободноме току свом

Шуми и тутњи хладна Дрина,
И ковитла се преда мном.
По њеним мирним обалама,
Као једини накит њен,
Са својим витким гранчицама
Жалосна врба баца сен.
У томе хладу, мрка лика,
Кад сунце жеже, кипти зној,
По какав Турчин из Зворника
Спокојно пуши чибук свој —
И ћутећ' гледа на таласе,
Пруживши дуги, црни врат,
Док близу њега мирно пасе
С босанском робом верни хат.
Ритови, њиве и врбљаци
Наоколо се шире свуд,
А кад се поглед водом баци,
До спруда пешчан стоји спруд;
И чак далеко, сред планина,
Где прибежишта тражи звер,
Кô горда слика исполина
У облаке се диже Цер.

Кад сунце спусти косе зраке,
И тихо падне сутон блед,
Сакривајући у облаке
Босанских гора даљни ред, —
Ја самац блудим по обали,
Спокојан, тих у миру том,
Па слушам, како шуме вали
У немирноме току свом;
А мисô моја жури тада
Северу даљном, где сте ви,
И ноћ звездана тихо пада,
Дубоким санком земља спи. —
И једнолико, сред тишине,
Удвајајући ноћи крас,

Загрми песма из даљине
И тамбурине звучни глас;
Душа ми чудне снове снева,
И ове песме сва је плен...
Одакле иде? Ко је пева?
И шта ли значи смисô њен?

Лозница
15. марта 1886.

Стражилово, 683.
I, 39; II, 38.

СЕВЕРНИ ВЕТАР

Срдито шуми и тутњи широко Балтијско Море,
Црнобог с дивљом виком отвара пакла двер;
Све преструављено бежи у древне Рујанске Горе,
И човек кô и звер....
Морска је обала пуста. На једном окомку само
У бурној овој ноћи светли се ватре зрак,
Да шајке Љутића храбрих, што с пљачком долазе амо,
Не залутају гдегод у буру и у мрак.
А спрам њеног стоје жара
Два рибара,
Кô големе мрачне сени,
На секире наслоњени.
О бедрима им се сјакте тевтонски мачеви дуги,
На рукојатима медним трепери румен зрак;
Први је од њих младић, са седом косом је други,
Ал' јоште здрав и јак.

I. Рибар

Холуја све јаче бесни. Обилна дажда се слива,
И Перун, у гневу своме, за громом баца гром.
Ја нигде не видим шајке, дубока тама их скрива
У мрачном крилу свом.

У шумарцима сниским, кроз кланце и камење,
Северни ветар звижди, кида се и страшно стење
По пустом крају том.
И рибар, преплашен буром, под својим убогим кровом
Чека, да зора сване и с њоме ведри дан,
И ломно његово тело, у бурном времену овом,
Не крепи слатки сан.
Чуј!... Канда одоздо звижде?

II. Рибар

То Бореј удара крилом
У оштре литице ове, тражећи Ладин стан.
Он дахом растура лађе, и својом орјашком силом
У ноћ претвара дан.
Његова је брада дугачка и седа,
Сребрнасто иње сија се са ње;
На глави му круна од самога леда,
Од његовог даха премрзава све.
Окићен зимзеленом он јури помамно свуда,
И ваздух оглашава кличући само њу;
Путеве завеје снегом, да она не прође туда,
И ледним оклопом својим окује земљу сву.
Овоме чудном старцу
Још чуднији је трон:
На крилатоме јарцу
Вечито јаше он.
Кад путника сретне, он завара њега,
Само да га скрене на противан пут,
У очи му баца праменове снега,
Смеје се и звижди, пакостан и љут.
Рибарима кида конопце и мреже,
А некад и чамац изврне им лак,
И звери и тице, сви од њега беже,
Јер је врло јак.

I. Рибар

Ти си га видео ваљда?

II. Рибар

Хм... Јесам. Било је давно,
У време кад данска флота под Свендом стиже нас
На самом утоку Травне. То доба бејаше славно,
То беше страшан час!
Баш у најжешћој борби пуцањ се захори с неба,
И непровидна тама у часу покри све;
Море се узрује страшно, пени се и колеба,
И страшан, очајни трепет обузе војске две!
Шум и звекет у холији,
Што помамно диже хук,
Прелива се, ври и брује
Кô силовит, страшан звук —
Тада се подиже Бореј од својих ледених гора,
И својом орјашком руком заљуља Свендов брод,
Разметну њихове лађе по бурној пучини мора,
И слави оружја њиног прекиде нагло ход...
Он Словене пази само,
Немце мрзи, кô и ми;
Ми, рибари, све то знамо,
Славимо га за то сви!

*

Бура је престала давно. Ватра лагано тиња,
А стари дремаше рибар. И тихо са мора сиња
Пиркаше немирни лахор, мрсећи његове власи —
Док млађи његов друг
Гледаше на даљно море — и кратки, јутарњи часи
Беху му као живот несносан али дуг;
И само молитвом чистом, што сумњу далеко тера,
Он се је молио Прову и ветру са севера....

31. марта 1886. Стражилово, стр. 519.
I, 24; II, 22.

ПРОЛЕТЊА ЗОРА

На истоку плавом рујна зора руди.
Дижите се, децо, дижите се, људи!

Устале су пчеле, подигло се цвеће,
Са далеких гора поветарац леће;

У мирису цвећа, у бисерној роси
Он вам свако здравље и весеље носи.

По пољима травним разлеже се јека,
Одјекује небо и гора далека.

И кроз тихе равни поточић кривуда,
А песме и свирке разлежу се свуда...

Од здравља и среће надимљу се груди,
Устаните, децо, рујна зора руди!

(15. мај 1886.) Срце, V, стр. 267.

УВЕЛОЈ РУЖИ

Увенуло чедо младога пролећа!
Гледам лиске твоје, што се тихо суше....
Твој ме лик блеђани њеног лика сећа,
А твој слатки мирис њене благе душе.

Он ме сећа давно минулих времена,
Бу̑ди ведре дане и вечери сјајне.
Пред мојим очима трепти слика њена,
Са светим изразом љубави бескрајне.

Бледо јој је чело, помршене власи,
Своје сузне очи подигла је горе —

Она гледа сунце, што се тихо гаси
И запад претвара у пламено море.

Беше тако мила, као млада Пери
На цветном уласку изгубљеног раја,
Што, блудећи плачна око светих двери,
Сања благи живот вечитога Маја.

Слатка ме милина поново облеће,
Ал' се горка туга са милином плете...
Моје срећно доба вратити се неће,
Кô ни румен твоја, увенули цвете!

Треба л' песма моја судбину да куне?
Ах, на мојој лири од жалости веље
Ја сам већ одавна покидао струне,
Што звоне спокојство, радост и весеље.

21. маја 1886.

Стражилово, стр. 751.
I, 91; II, 91.

СУМОРАН ДАН

Киша сипи... У даљини
Повила се магла густа;
Дан пролази у тишини,
Гора нема, поља пуста.
У мртвилу све почива,
Нигде нема створа жива.

Свуда пустош и досада
Царује и влада,
Нити срце штогод жели,
Нит' се чему нада.

Расејано поглед блуди,
Тромо иду часи,
Из даљине звоно гуди,
Разлежу се гласи —
Одјекују на далеко...
Мора да је умро неко.

Лозница
5. јуна 1886.

Стражилово, стр. 817.
II, 134.

СТАРА КЊИГА

Не знам кад, — но врло давно
Нашао сам књигу стару,
И марљиво ја је чувам
Кô светињу људске душе,
Јер из ове читам књиге
Људске боле, људске бриге.

Из редова разбацаних
Просијава светла мисô —
Морао је мудар бити,
Ко је ову књигу писô!
Из ње читам што год хоћу,
Читам дању, читам ноћу.

У проласку наших дана,
Што у тавну вечност плове
Односећи таште снове,
У болима људских рана,
У јауку очајања,
Лежи смисô књиге ове —
А љубити који уме,
Он је појми и разуме.

(14. августа 1886.)

Стражилово, стр. 1077.

СВЕТКОВИНА ЛАДЕ

По горама још се беле снези,
У долини цвета љубичица,
А под небом јасно се разлеже
Цвркутање долетелих тица.

Милијуни различних гласова
Трепћући се под небеса краде;
То у цвету весели се младост
О доласку плавооке Ладе.

Они с песмом њеном храму журе,
Радост сија са њихових лица,
Лахор витла њине косе бујне
Под венцима раних љубичица....

Сам, наслоњен на камену хладном,
Што га сура маховина скрива,
Мирно слушам песме премалећу,
А душа ми тужну прошлост снива.

Залуд песме и мирисни венци
И лепота младих свештеница,
Кад мој нигде не налази поглед
Мени драга и љубазна лица!

Њих је живот растурио давно
У пределе, мени непознате —
А најдраже смрт је пограбила,
Да се мени никада не врате.

(21. августа 1886.)

Стражилово, стр. 1109.
I, 119; II, 119.

НА ТИЧАРУ

На тичарском равном пољу, где протиче хладна Дрина,
Са лиснатом својом круном храст се диже од старина.

Њега муња не удара, нит' секира оштра сече,
Пастир под њим хлад ужива чекајући благо вече.

Он је нико̂ поврх гроба удовице неке младе,
Што је силни јаничари исекоше у комаде.

Међ жбунастим гранчицама, под копреном њина хлада,
Мала једна тица живи од старина, од вајкада.

Она пева целе ноћи, она пева целог дана,
Не плаши се од кобаца, нити бежи од сељана.

О тој лепој малој тици причају се чудне бајке:
То је душа мале кћери над гробницом миле мајке.

Венуло је мало дете, што му земља мајку крије,
Нестало га једног дана и никада дошло није...

Куд се дело? Шта је с њиме? Нико није знати мого̂,
И од овог тужног дана протекло је врло много. —

На тичарском равном пољу, где протиче хладна Дрина,
Са лиснатом својом круном храст се диже од старина.

Њега муња не удара, нит' секира оштра сече,
Под њим сам се одмарао у спокојно мајско вече —

Срце ми је узимала горка срџба, тешка сета,
И у души презиро̂ сам насилнике целог света.

А жалостив, јасан цвркут хорио се са висина,
И преда мном шумила је валовита, хучна Дрина.

(4. септ. 1885.)

Стражилово, стр. 1261.
I, 50; II, 47.

*
* *

Остави ме, остави ме, мене света мори туга,
У тој тузи ја се молим и за друга и недруга.

У праштању, у милости моја душа сад ужива,
Моје срце, раздрагано, најмилије снове снива;

Порабоћен дух човечји отргô се разних чуда,
Нестало је ружних страсти и сурових предрасуда.

Хармонично и спокојно, као шумор у самоћи,
Живот тече своме крају у пределе тавне ноћи.

Храм љубави и чистоте високо се небу диже,
И у њему сваки обред девичанством светим дише —

А народи, загрљени, удружене химне плету,
Они химном братство славе и слободу славе свету.

Ко бескрајно, тихо море од насладе и милине
Рајска љубав поплавила древне горе и долине.

Стари едем васкрснуо на усладу људског рода,
Ал' у њему, као пређе, забрањеног нема плода.

Остави ме, остави ме, мене света мори туга,
У тој тузи ја се молим и за друга и недруга:

Јер када се из сна тргнем, ја не могу боле крити,
Страшно ћу се засмејати — и опет ћу тужан бити.

12. септембра 1886. Стражилово, стр. 1389.
I, 93; II, 92

ГОСПОЂИЦИ Н*

Поклоник муза ја и сада
Звуцима лире здравим вас
Из околине шумна града,
Што славом својом дичи нас.
Коме сам граду као дете,
Непознат јоште с правим злом,
Прорицô дане славе свете
У патриотском жару свом.
У ком је све, што срце иште,
И што напретку даје лет:
Различне школе, позориште,
И виши свет и нижи свет.
У коме има сјајних двора,
Болница једна, болних тма,
И фармацента и доктора,
И поред тога — гробља два.
У коме има госпођица
(Салона наших прави крас!),
Жеманство, збиља, бледа лица,
Слабачке груди, танак глас.
Као да свака жели рећи,
Кад са поздравом приђеш њој:
„Остави наду, пролазећи!
Стидљива скромност Бог је мој“.
Некад сам имô врло радо
Та бледа лица, слаби стас,
И забринуто чело младо,
И разнежени, тужан глас.
С хришћанском тугом ја сам тада
Волео бурни овај свет,
И моја љубав, вечно млада,
Искаше себи сродан цвет.

То беше узор оних дана,
Кад је у младом срцу мом,

Трептала бледа Татијана
И романтични Ленски с њом.
Кад сам по сву ноћ крај Пушкина
Лепота женских снево̂ чар,
И плашио сеАњегина,
И неговао срца жар. —
Кад сам у мраку неме ноћи
Познао љубав, њену моћ,
И — ах! — занесен у самоћи
Сањао страсну, прву ноћ...
Ал' време, време! Све то преста
Ко̂ слатки санак, слаби клик,
„Плачевне“ страсти давно неста,
А с њоме оде бледи лик!

Чедо пролетњих, благих дана
Једном сам видо̂, цветак млад,
Под густим кровом брсних грана,
Што граде дубок, мрачан хлад.
Небо му није росе дало,
Ни животворни сунце зрак,
Лисје му свело, стабло пало,
И покрио га смрти мрак.
И ја га гледах испред себе,
И проклех горки живот свој,
Јер ја се тада сетих тебе,
Увели, бледи цвете мој.

Ал' опростите, госпођице,
Што дирнух руком жицу ту.
Мени је драго њено лице,
Ја још једнако волим њу.
Као суморног Алгијери
Њеног ме лика води сјај
Кроз освећене рајске двери,
Где вечно млади трепти Мај.

Но даље с тугом!... Мило дете,
Тим нећу да вас морим сад,
Ја волим, кад се насмејете,
И мене онда мине јад.
Ја волим ваше ведро чело
И ваш сребрни, јасан глас,
Кад детињасто и весело
Ситница каква дирне вас.
Ах, сећаћу се целог века
Као пријатног, слатког сна,
Преко јаруга и јендека
Кад сам за вама трчô ја!
Ветар је силно пољуљивô
Ваш танки вео, вашу влас,
А у зраку је одјекивô
Безмерно сладак, звучан глас...
Шта ли смо цвећа погазили,
То Бог једини само зна!
Но ви сте онда срећни били,
А с вама срећан бејах ја.
Пламен је лизô ваше лице,
Дисала нагло ваша груд,
А ваше косе и витице
Мрсио лахор као луд...

И то је прошло. Вас већ није,
Кроз пуста поља блудим сам —
Јесења магла земљу крије,
Ах, како ми је — то ја знам!
Тромо и мирно теку часи,
Младост се губи, гине све,
Суморна јесен живот гаси,
И живот, младост, све то мре.
Са сурих гора магла стиже,
Мрачан, јесењи дан је то,
Јато се врана с криком диже
У опустели, тихи до —

А суро небо сузе лије,
Досадно, мирно тече дан...
Остајте збогом, тешко ми је:
Младост и живот сан је, сан!

16. септембра 1886. Стражилово, стр. 1453.
I, 98; II, 97.

*
* *

Сиво, суморно небо... Са старих ограда давно
Увели ладолеж већ је суморно спустио вреже,
А доле, скрхане ветром, по земљи гранчице леже;
Све мрачна обори јесен, и све је пусто и тавно,
Без живота је све.
Изгледа, као да самрт уморну природу стеже,
И она тихо мре...
А по каљавом друму, погружен у смерној туги,
Убоги спровод се креће. Мршаво, малено кљусе
Лагано таљиге вуче, а врат је пружило дуги —
И киша досадно сипи, и спровод пролази тако,
Побожно и полако.

(23. окт. 1886.) Стражилово, стр. 1491.
I, 121; II, 120.

*
* *

То је било — сећаш ли се? — пре милијун можда лета,
Кад још нигде није било ових људи, овог света.

Ја сам био сам господар од зверења и од тица,
Ти си била, миље моје, моја лепа невестица.

И сада се живо сећам на тихотно једно вече:
Ти почиваш на мом крилу, а ниже нас Гангес тече.

Као стражар тавне ноћи бледи месец тихо сјаје,
А прохладни ветар душе са висова Хималаје.

Он разноси слатки мирис и лелуја косе твоје,
А ти спаваш, слатко сањаш, моја ружо, цвеће моје!

Око мене никог нема, нити чујем жива јава,
Небо ћути, земља ћути, све спокојно, мирно спава.

Само негде у даљини чудновати крик се оте,
И задрхта у тишини, пун ужаса и страхоте.

Ја сам знао од куд усклик: то бенгалски тигар риче,
Или демон оковани подземнога бога виче. —

А на чистом, плавом небу бледи месец тихо сјаје,
И прохладни ветар душе са висова Хималаје.

(30. окт. 1886.) Стражилово, стр. 1527.
I, 85; II, 83.

* * *

Вече је одавно прошло... У шумарцима густим
Безбројних, малених тица звучни је стао хор;
Поноћ је спустила вео. По долинама пустим
Умукô људски збор.

Само Дунаво шуми у мраку и самоћи,
Ил' каткад одјекне звучно протегнут, јасан глас;
То рибар рибара кличе по тавној дубокој ноћи,
И њихов сурови усклик долеће чак до нас.

А по обали цветној ми сами блудимо двоје,
Нежно ти стежем руку, и слушам у ноћи тој
Испрекидани уздах, и бурно дисање твоје,
И стидљив шапат твој....

(20. новем. 1886). Стражилово, стр. 1611.
I, 37; II, 36.

СЛОВЕНСКИ КНЕЗ

На обали хучне Травне,
Где се шири Немац сад,
У исконске дане тавне,
На обали хучне Травне
Дизао се тврди град.

Храбри Никлот владао је
У тврдоме граду том,
Сад урвине тамо стоје,
Паук плете мреже своје
У тихоме послу свом.

Једног дана до Балтије
Подиже се љути враг;
Диже војске и галије
И упорно на град бије,
Да му затре сами траг!

Шест месеци борба траје,
Али Никлот не да град —
Шест месеци не престаје,
Да за удар удар даје,
Бол за бол и јад за јад!

А кад шести месец зађе,
И побеђен душман љут,

Да ранама лека нађе,
Одби војске, крете лађе,
  На обратни, срамни пут —

Храбри Никлот уђе тада
  У Перунов свети храм,
На колена пред њим пада,
И најлепше из свог стада
  Принесе му јагње сам...

Дуго време, после тога,
  Владао је мирно он,
Поштујући силног Бога,
И обичај рода свога,
  И словенски, свети трон.

На обали хучне Травне,
  Где се шири Немац сад,
У исконске дане тавне,
На обали хучне Травне
  Дизао се тврди град —

Храбри Никлот владао је
  У тврдоме граду том;
Сад урвине тамо стоје,
Ружа свија гране своје,
  И купина цвета с њом.

(окт.-дец. 1886.) Летопис М. С. 148, стр. 121.
I, 37; II, 39.

СУМЊА

У раној младости позно сам је лепо,
Њено бледо лице, замишљено чело;

Ја још љубљах тада и веровах слепо,
И у свему видех савршено дело.

Ал' она се јави једне бајне ноћи,
Кад уживах љубав у чистој слободи;
„Хајде“, рече сумња, „ти ћеш са мном поћи,
Да тражимо пута, што истини води“.

Ја истину волим, па се дигнем с њоме,
Но полазак беше пун борбе и туге;
И ја дуго плаках у лутању своме,
И у ведре дане, и у ноћи дуге.

Векови су прошли и времена дуга,
Многа царства пала, а многа се дигла;
Али моја сумња, кô и моја туга,
Још никако није своме крају стигла.

А моја ме мудрост мами сваког дана,
Да се натраг вратим у пределе сретне,
Где сребрни вали тихога Јордана
Запљускују поља и обале цветне —

Где безбрижни пастир у тихој самоћи
Слуша тајни шумор са Мртвога Мора,
И скромно верује, да у тихој ноћи
То сâм Господ иде преко мирних гора.

(4. дец. 1886.) Стражилово, стр. 1689.
I, 85; II, 85.

У ЗОРУ

Кроз прозорје звона звоне
И звук њихов тихо тоне;

Одјекује по даљини,
И по гори и долини.

Од небесних зрачних двора
На истоку свиће зора...

Звучна звона звоне јаче,
А њихови звуци значе:

Нек' не клоне и не пада
Који љуби, који страда!

(18. дец. 1886.) Стражилово, стр. 1745.

МОЈИМ ПРИЈАТЕЉИМА

1.

Шта ја хоћу? Чему срце жуди?
Ах, та ко би разумети могô...
А жеља је огњевитих много,
Што ми огњем распаљују груди.
Моја душа од детињских дана
Стремила је у бурноме лету
У пределе заношљивих страна,
Неком чудном, непознатом свету,
Где радошћу све живо мирише
И вечитом хармонијом дише.

2.

Сад не жалим обмануте наде,
Нити летим у небеске стране;
Ја не тражим пријатеље младе,
Моје давно погубљене дане!
Ја не иштем нежног сажаљења
Од ледених и паклених људи:

У данима горкога мучења
Њиним ледом замрзô сам груди...
Ваши борци мене мало плаше,
Хладно пљујем на светиње ваше!

3.

Но јесењи када стигну дани,
И на пут се ластавица крене,
Пријатељи, сетите се мене
У далекој, непознатој страни —
И у вашем пријатељском кругу
Подигните напуњене чаше,
Наздравите своме верном другу
Из младости, из прошлости ваше —
А ветар ће поздрав ми донети
Кроз дубраве и мрачне врлети.

(25. децембра 1886.) Стражилово, стр. 1783.

* * *

Збогом!... Никада можда нећу
Твој мили више чути глас,
Никада неће рука моја,
Грлећи тебе у самоћи,
Расплести твоју густу влас;
Нити ће икад више моћи
Чаробна сенка тавне ноћи
У загрљају наћи нас....
И све то зашто? Ја сам знао:
Туга и радост — све је сан.
И док сам слатки санак снивô,
С гордошћу ја сам очекивô
Растанка нашег тужни дан.

Тако побожно факир пада,
Служећи верно Богу свом:
Свршетак игре смрт му спрема,
Ал' он од смрти страха нема,
Него се гордо срета с њом.

(1. јануара 1887.) Стражилово, стр. 5.

ЕЛЕГИЈА

Када ме осени мрак вечите ноћи,
Ти ту нећеш бити, ти ми нећеш доћи:
Страшна моја судба ту ми радост не да,
Умирући поглед да те, милу, гледа.
Али ја ћу опет на дверима гроба
Оживети мишљу наше златно доба —
И кô јасна звезда, невина и чиста,
Твој осмејак драги мени ће да блиста.
А кад вече падне, у спокојству милом
Дух песника твога шумориће крилом
Као тајни уздах око твога лица,
Као шум и трепет Еолових жица...

Горњи Милановац,
јануара (1887.) Стражилово, стр. 183.

ПОСЛАНИЦА ПРИЈАТЕЉУ

1.

Има дана и часова кад те ништа не весели,
Кад ти срце ѓ не жали, и не љуби, и не жели,

Кад овлада мрачна пустош у дубини твојих груди,
Кад ти поглед бесмислено у далеке равни блуди —
А тежак се отме уздах, и твоје се чело смрачи,
И ти не знаш у том часу ни од куд је? ни шта значи?

Пријатељу, тако исто мојим грудма пустош влада,
И на моје бледо чело хладна нека сенка пада.
Ја у вече дижем пехар и наздрављам њиме зори,
Дах студени да одагнам, дах који ми душу мори,
Испред кога светла радост и небеска гине нада
Као цвеће, које вене, кад студена јесен влада.

Да, јесен се приближује... На вртове мојих дана
Маглуштина тихо пада, јер долази јесен рана.
Овај хладни, чудни ветар, што ми душу провејава,
То је весник, који јавља, да долази јесен права.
Па зар тако?... брзо тако? Зар баш никад неће доћи
Оне ведре, мајске зоре, и звездане летње ноћи?

2.

Кô огромни морски вали, од векова растурене,
Рудничке се горе дижу и губе се око мене.
Са руина старих двора, где дубока прошлост спава,
Крик јеине, кћери мрака, нему пустош оглашава.
Разорене стоје куле над гомилом од камења,
Као хладни споменици изумрлих поколења.

Тако гине све и пада у векове и времена,
Тако самрт уништава силна царства и племена!
Ах, какве ли беху страсти, какве борбе, каква мнења,
На којима сад почива дух суморног разорења —
И у хладу рушевина, као цвеће заборава,
Маховина мирно расте, и висока, густа трака?

Али један стари гавран, над кулама што шестари,
Причао ми о тим људма занимљиве неке ствари.
Кад једаред буде докон и пребрине своје бриге,
Он ће све то да прикупи и оштампа у три књиге.

Првој биће наслов: прошлост, а већ другој док се сети,
Ал' ће трећу своју књигу тиранима да посвети. —

3.

У њојзи ће доказати: да садашњост служи њима,
Ал' будућност само суди, јер припада народима...
О, ала ће многе тице да подигну силну грају,
Кад набаве ову књигу и када је прочитају!
То је, збиља, мало тешко, што ће књиге бити скупе,
Ал' орлови пристали су да претплату они купе.

То ће бити у пролеће, кад се врате силни ждрали,
Кад процвета росно цвеће и зашуме бистри вали.
Кад престане хладна зима, што нас тако дуго мори,
И одјекне слатка песма у слобојној српској гори.
Кад прохладни, благи ветрић са топлије духне стране,
И весело пиркајући залелуја густе гране.

Али тада, пријатељу, биће седе наше власи,
Наш ће живот бити пламен, полагано што се гаси.
Но у празник обновљења ако самрт хтедне доћи,
Ми ћемо се загрлити на дверима вечне ноћи:
И последња песма наша нек' слободу оглашава,
Што свечано, као феникс, из пепела васкршава!

Горњи Милановац, 31. јан. 1887.

Отаџбина, XVI, стр. 268. I, 129; II, 128.

ПЕЋИНА НА РУДНИКУ

1.

Трипут црни гавран загракта и прну
Над мрачним кулама Островице града...
А деспота Лазар подиже се тада,
Мрачан поглед баци у даљину црну.

Суморно грактање као крик се хори
И губи се нагло у неме даљине,
Нити поток шуми, нит' листак шумори,
Почивају мирно рудничке планине —
Ал' његову душу црна слутња пара,
И Бранковић дозва свештеника стара.

2.

Кад свештеник стари у одају дође,
А деспот огрнут црним огртачем,
Па нити се диже, нит' му руци пође,
Но немирно звецка мамузом и мачем.
Воштаница тихо на столу му гори,
Оборен му пехар и вино просуто...
Налакћен на столу он је мрачно ћутô,
Као тајни ужас да му душу мори —
Но безумно рука полетела мачу,
Кад се крик ужасни још један пут зачу.

3.

„Звао сам те ноћас, седи свештениче,
Јер содомски грех ми ум и душу мрачи. —
Чуј, над мојом главом црни гавран кличе,
Крик његов ужасни мој свршетак значи.
Неће много проћи, а ја ћу умрети,
Опустеће сјајни Бранковића двори:
Али тајну своју ја не смем понети,
Тајну, што ме мучи и душу ми мори!
Исповест ми треба, за то сам те звао:
Оче, — ја сам мајку своју отровао...

4.

„Кад се Рудник пређе и малена река,
Има једно дивље и суморно место,
На које сам некад одлазио често,
А на томе месту пећина је нека,

И у њој језеро. Са њених висина
Не вије се бршљан, не шумори цвеће,
Хладна пустош бије из њених дубина,
А језеро мртво никад се не креће. —
Но кад камен падне или реч се рекне,
У хладној празнини стократно одјекне.

5.

„Када самрт стегне моје груди болне,
И потоне душа у вечноме мраку,
Ви пођите тамо, размакните волне,
И на дну језера копајте ми раку,
И тамо сахран'те. Преко мога гроба
Нек' се метне тешка крстача гвоздена,
Да ми нема трага за позније доба,
Да ми гроб не куну у седа времена.
Све сам сада казô, сад умрети могу,
А ти моју душу препоручи Богу“.

6.

Тако деспот сврши. А кад треће ноћи
Почиваше Рудник у крилу тишине,
Глув некакав шум се разли по самоћи,
Као вал огромни на сињој пучини —
И потону у ноћ... Цело ово вече
Сановници српски стојаху на двору;
Мучио се деспот до пред саму зору,
А у зору челник изађе и рече:
„Господо витези! Свршене су муке,
Деспот даде душу у Божије руке“.

7.

Са рудничког виса, по суморној ноћи,
Мртвачки се спровод полагано слази.
Тупо звони добош у немој самоћи,
Два и два се крећу по узаној стази.

Напред иде чета снажних копљаника,
А за њима слуге с рујним буктињама —
И мртвачки сандук. И хо̑р свештеника
Оглашава поноћ светим молитвама.
И црноме руву, спрам буктиња сјајни',
Изгледају они ко̑ духови тајни.

8.

Мртва, пуста поноћ, нигде жива знака!
Само каткад сова крикне и полети,
Преплашена можда од румена зрака,
Од потмуле лупе и песама свети'...
Кад стигоше месту, близу до обале,
Хор отпева онда суморно опело;
Уставама јаким размакоше вале,
Ископаше раку и спустише тело,
И крст преко њега. И над мрачним гробом
Зашумори вода и покри га собом. —

9.

И мир вечни наста... Мрки копљаници
Оборише ћутке копља наопако,
Погасише свеће седи свештеници,
И кренуше натраг погружени јако,
А остаде пуста и празна пећина...
Њу не краси бршљан нити росно цвеће:
Хладна пустош бије из њених дубина,
А језеро мртво никад се не креће.
Но кад камен падне или реч се рекне,
У хладној празнини стократно одјекне.

Горњи Млановац,
(пре 26. марта) 1887.

Стражилово, стр. 201.
I, 94; II, 93.

ПАСТИРКА И ЉЕЉО[1]

„Иди“ рече Сварог златокосој Лади,
„Види, шта пролеће међ људима ради:

Је л' понело дрвље своје слатке плоде?
Јесу л' бујна жита? Има л' доста воде?

Да припека није попалила цвеће?
Је л' весео ратар, кад се пољем креће?“

Лада слуша речи, па часа не губи,
Но штедрога оца у десницу љуби —

Упреже голубе, па на земљу сиђе,
Долине и поља и горе обиђе.

Све живо застаде на крилима среће,
Природа се буди и живот се креће.

Бујно тече живот као нагла река,
Процветала зова, дрен и кукурека.

А под густом липом зелени се трава,
Ту пастирка млада у тишини спава.

Лака нека сета чеоце јој краси,
А лахор јој пирка растурене власи.

Из шипражја густог, у заклону своме,
Немирни се Љељо нагао над њоме,

Протурио главу из шипражја густа,
А малени прстић метнуо на уста.

[1] Штампана раније, 1886. (31. марта) у Сричету, стр. 210, под натписом: *Дар пролећа*. Разлике види у додатку.

Мора, лола мали, да и опет греши,
Јер се нешто клиби и лукаво смеши.

21. марта 1887. Стражилово, стр. 215.

КРАЉ РИЧАРДО[1]

У Товеру радост тече,
Краљ Ричардо гозбу прави.
Он победу сјајну слави,
Што код Јорка с братом доби,
Кад Ланкастре љуто поби
Још у бурне оне дане,
На обали мутне Кане.
У Товеру радост тече,
Све литаври, трубе јече;
Наоколо, око трона,
Поседале дворске даме,
Лепе као звезде саме —
И синови Албиона,
Све племићи и господа,
Од норманског, древна рода.

А над јоршким долинама
Гавранови црни лете,
Где у општим гробницама
Ланкастерске леже чете.
А суморне, мутне магле
У долине силно нагле.
Над Товером радост тече,
Све литаври, трубе јече.

[1] Први пут, у Одјеку, био натпис: *Le Roi s' amuse.*

Мир настао, нема рата,
Не удара брат на брата,
О рату се и не снива —
Све се топи и ужива.
Мач се носи од јордама,
На усладу дворских дама —
Ил' да диже само звеку,
Ил' њим да се нокти секу.

А баш тада на уласку
Владалачке сјајне зграде
Ирски један витез паде
Са поруком, која гласи:
„Устај горе, господару,
Спаси себе, круну спаси!
На обале Албиона
Ричмондо је синоћ стиго̂.
Он је дрско против трона
Бунтовнички барјак диго̂,
На њему су речи холе:
С тиранином гадним доле!
И пре него сване зора,
И пре него поноћ мине,
Затрештаће трубе њине
Са обала сињег мора.
Бунтовници, ко̂ да ничу,
Под барјак се тако стичу“.

У Товеру песма стаде,
Занемеле цуре младе,
А Ричарду златни пехар
На степене трона паде...
Он загрми са свог трона:
„Ај на ноге, храбра децо
Слободнога Албијона!
Заиграјте добре коње,
И у помоћ хајте к нама!
Ти гласниче злога гласа,

Дозови ми овог часа
Племенитог Бекингама“.

А баш тада на уласку
Владалачке сјајне зграде
Други витез журно паде:
„Господару! Међу нама
Нестало је Бекингама.
Подли херцог, не смем крити,
На запад се с војском кренô,
С Ричмондом га данас ено,
Сутра може овде бити.
И он војну против реда
Отворено проповеда“.

Засијаше краљу очи,
А мрак уви гордо чело —
Задрхта му срце смело,
Он помамно с трона скочи:
„Нека бежи кукавица,
Наш мач ће га наћи свуда.
Тога дана задрктаће
Од крвавог нашег суда!
Заповедам верна децо:
Нек се народ наш позове,
Да припреми војске нове —
Британија нека пренe,
За државу и за мене“.

А баш тада на уласку
Владалачке сјајне зграде
Трећи витез мрачан паде.
Глас му дрхти, чело гори,
Он Ричарду краљу збори:
„Британија сва се диже,
На западу и на југу...
Младом графу народ лети
Кô најбољем своме другу.

Сав се Валес усколебô,
А заставе бунтовника
Помрачиле само небо —
Све се дигло против реда,
Све издају проповеда“.

— „О неверна отаџбино,
За неверства гадна твоја
У прљаве твоје груди
Поломићу копља своја,
А за подлост према нама
Најстрашнија казна чека
Издајника Бекингама“.

У Товеру песме стале;
Литаври се већ не хоре —
Но убојне грме трубе
Кроз валијске мрачне горе.
Смрт се страшна тамо дели,
Краљ се више не весели.

На босвортским долинама
Већ гаврани с криком лете,
Где у општим гробницама
Ричардове леже чете —
Где слободна јече звона,
Где се хоре песме свете
Слободнога Албиона.

26. марта (1887.) Одјек, број 33.
I, 108; II, 105.

НА ГОЛГОТИ

Под теретом крста свога
Голготи је ишô смело

Син праведни правог Бога,
Под теретом крста свога —
А бледо му беше чело,
Измучено ломно тело.

Око њега море Јудâ
Тискало се њему ближе:
„Хајде нек те спасу чуда,
Заустави море Јуда,
Око тебе што се диже.
Израиљ ти не зна муке,
А Пилати перу руке“.

Сунце зађе... Са висине
Падала је тиха тама.
Светлиле се из даљине
Сјајне куле са висине
Давидовог светог храма,
А кад спровод месту стигô,
Ту је Исус руку дигô:

„Остај с миром, древни храме,
Ти поносе рода мога!
Поборниче густе таме,
Остај с миром, древни храме,
Кад у теби нема Бога.
Кад због злата, што те кити,
Истина се мора крити.

„Неће проћи многи дани,
И куле ће пасти твоје.
Задрхтаће род избрани,
Помињући грехе своје;
Неће проћи многи дани,
И чемпреса црне гране
Китиће те у те дане.

„И ти кућо развартника,
Многољудни, горди граде,

Ти тамницо мученика,
И ти кућо развратника,
Доживећеш горке јаде:
Кроз капије твоје свете
Кад нагрну страшне чете.

„Већ над тобом грми сила,
Да те сравни до пепела;
Шуме смртно мрачна крила
Суморнога Азријела...
Ах, над тобом грми сила,
Јер освете стижу дани,
Да пропишти род избрани“.

На Велики Петак.
(5. апр. 1887.) Н. Б. Дневник, бр. 75.

ФАНТАЗИЈА У НОЋИ

Двороги месец над нама се сија,
Језеро плаво пред нама се нија.

Висока трска узнела се горе,
И ситни вали међу њом жуборе.

Шумори трска и жуборе вали,
И тихо трепте колутови мали...

А ја јој причам: „Давно, врло давно,
Милијун лета од онда је равно —

На месту овом пећина је била,
Од самог стакла, боравиште вила.

Оне су ноћу, уз чаробне лире,
Мамиле песмом млађане пастире.

И сваки онај, који тамо сврати,
Никада више натраг се не врати.

Пећина дању у камен се ствара,
А у ноћ опет у стакло претвара.

Безбројно свећа, до у саму зору,
Засветле опет у стакленом двору —

И опет бајни захоре се гласи,
Љубавни клици, песме и уздаси.

Да, и сад често у немој тишини,
Кад месец светли у плавој даљини —

Царица вила са дна се извија,
На таласима санано се нија.

А ветрић пирка и жуборе вали,
И тихо трепте колутови мали".

Злато ме слуша и дисање скрива,
Па склапа очи, кô да прошлост снива.

А шум се зачу. Препелица мила
Нагло се прену и отресе крила.

Па изви главу и слушати стаде,
Ал' опет брзо у санак се даде.

А ветрић пирка и трска се нија,
И бледи месец над језером сија.

априла 1887.

Стражилово, стр. 260.
I, 86; II, 83.

БАЈКА О ЈАСИЦИ

Пукло поље око мене,
У даљини суре стене.

На средини мало хлада,
Где јасика трепти млада.

Њезино се лисје нија,
И кад лахор не ћарлија.

Она шуми са висина
Мутне бајке од старина.

Она шуми: „Давним давно,
У минуло доба тавно —

Ја сам лепа мома била,
И сурова, као вила.

Ја љубити нисам знала,
Нит' сам коме руку дала.

Бог ме зато, она збори,
У јасику младу створи.

Тако трајем од вајкада,
Тако шумим још и сада.

Кад у летње подне жарко
С неба сија сунце јарко —

Млади пастир догна стада
Под окриље мога хлада.

И под сенком густа грања
О јасици снове сања“.

20. маја 1887.

Стражилово, стр. 369.
I, 83; II, 82.

ИСТОК

Хајде, о хајде са мном, мој љупки, пролетњи цвете,
На даљне, чаробне путе, у крило чуднога света!
Хајдемо где палма расте и ружа и лотос цвета,
Где мирне газеле пасу и рајске тичице лете —
И Гангес вечито шуми,
Носећи свештене вале са даљних индијских гора
У недра сињега мора...
Да, ми смо већ стигли тамо. Око нас младост је бујна,
Под нама руине стоје, одломци времена давни';
Над њима бокори шуште и ружа мирише рујна
Већ много векова тавни'.
Суморна старост ту се са бујном младошћу срела,
И сањалачки — тужно столећа над њима лете....
Гробнице канова силних трава је висока сплела,
И древне палате њине, и њине пагоде свете —
И Гангес поред њих шуми,
Носећи свештене вале са даљних индијских гора
У недра сињега мора.

20. јуна 1887. Отаџбина, XVII, стр. 10.
I, 115; II, 115.

* * *

Под ногама мојим отимљу се вали,
Силан је и страшан њихов бурни лет;
А над мојом главом узнели се ждрали,
Они журно лете у далеки свет —
Они журно лете у пределе југа,
Где се цвећем краси постојбина друга.

Обале су пусте и пољане мирне,
А студени ветар лелуја ми влâс...
Тужно шуми трска, кад је крилом дирне,
Шуми као болни, умирући глас.
С криком лете ждрали више моје главе,
И губе се тихо у даљине плаве.

Што сам тужан тако? Шта ми тишти груди?
Увенула младост, ил' одбегли Мај?
Куд ми сетни поглед у даљине блуди?
И чега се тиче горки уздах тај?
Буни ли ми душу та природа снежна,
Ил' младости моје успомена нежна?

О, путници ждрали! С ове суре стене,
Маховином седом што се крије сва,
Валови столећа о коју се пене,
Остављен и тужан дозивљем вас ја:
Вас прогони зима у пределе југа,
Из предачког краја мене гони туга.

Ах, мисао моја за вама се креће,
Где јесени мрачне не царује ћуд,
Где на земљи влада вечно премалеће
И млађани живот разлева се свуд —
Где спомени стоје одисконских дана,
И мирисне шуме древнога Ливана.

Где поклоник седи, у чаробној ноћи,
Смерно двори Бога и беседи с њим;
Где молитва шуми по чудној самоћи,
И к небу се диже од измирне дим,
И шум тихо струји од Мртвога Мора,
И тишина веје са прастарих гора.

(24. септембра 1887.) Стражилово, стр. 609.
II. 13.

У ТЕШКОМ ЧАСУ

У тешком часу болести и туге
Ја бацам поглед у минуло доба,
И питам савест: је ли мирна она
Пред вечним мраком отворена гроба?

Могући пламен племенитих страсти
Коме је богу на жртвеник дала?
Је л' жива вера, је ли пала нада
У мору људских клевета и зала?

А савест мени: „Не плашим се смрти,
Ја мирно идем у пределе мрака:
Жива је вера у општега оца,
И нада моја силна је и јака.

За љубав мира ближњих око тебе,
Мирна и строга, из твојих сам груди
Небеску твоју љубав одагнала,
Нетражећ' хвале од ближњих, од људи.

Убијен тугом кад си готов био
Проклети вољу промисла и моју,
Ја сам мудрошћу окрепити знала
За нове жртве болну душу твоју.

И ти си онда, сузом обливене,
Љубави рајској своје жице дао....
Певô си љубав чисту и невину,
Ма да си у њој само тугу знао!

Ја сам у срцу подстицала твоме
Божански огањ, који душу грије —
Венац те зато није украшавô,
Ал' те ни подсмех колебао није.

Тирани нису твоје хвале чули,
А сатрапима си пљунуо у лице,
Спокојан буди, ако самрт хтедне
На лири твојој да покида жице.

Дух твоје драге међ звездама горе,
Кад оставите прах свој у долини,
Са духом твојим стопиће се благо,
Кô један уздах, као звук једини“.

(октобра 1887.) Отаџбина, XVII, стр. 335.

— — — — —

У СПОМЕНИЦУ

ПРИЈАТЕЉУ СИМИ Ј. АВРАМОВИЋУ

Кад протече младост, што нас служи сада
И покида живот све жице весеља,
Кад нас борба смори и невоља свлада,
И нестане давно многих пријатеља —

Кад јесењи ветар с непогодом дуне,
И тајни се одјек захори у миру,
Знај: то јече моје покидане струне,
То удара прошлост у сребрну лиру.

Васкрсне ли тада наше младо доба
И долети спомен са веселим звуком,
Ти се благо насмеј на дверима гроба,
И свега се сети — и одмахни руком...

1887. г. I, 72.

У СПОМЕНИЦУ

ПРИЈАТЕЉУ ДРАГ. С. ВЕЉКОВИЋУ

Као цветак који пада,
Кад га мрачна јесен свлада —
Тако исто младост вене...
Ал' остају успомене;

С нама живе целог века,
Утеха су за човека,
Забораву он их не да,
Јер у њима прошлост гледа.

С њином тугом он их воле,
Док не клоне и он доле —
Као цветак који пада,
Кад га мрачна јесен свлада!

I, 113.

СТАРА ПЕСМА

То је стара песма, коју читам сада,
Мрачна нека туга у песми је тој;
Та ме песма сећа на времена млада,
Прошлост је у њој.

У њојзи је песник о истини певô,
О истини горкој: све је лаж и сан,
Дан љубави рајске, о којој сам снево̂,
И слободе дан.

Ах, шта ли сам пута у тихој самоћи
С тајном тугом читô сваки њезин ред;

И замишљен ћутô по читаве ноћи,
Суморан и блед...

Чудна, мрачна песмо! Ко је тебе писô?
И у коме гробљу лежи отац твој?
Страшан је и тужан твој суморни смисô —
Кô и живот мој.

Ти си душу моју отровала собом,
Ти си мени наде сахранила све,
Моје мисли ти си помирила с гробом,
Са животом... не.

(1. фебруара 1888.) Немања, стр. 52.

ОМОРИКА

У дубини тавних гора, где широка липа мири,
Усамљена оморика црне своје гране шири.

Њено тавно, тужно лисје на вечну те тугу сећа...
Ах, ја знадем њену прошлост, кô и прошлост другог цвећа:

Видиш оне развалине на висини мрачних гора?
То су тужни споменици разорених царских двора.

С горком тугом бацајући сузни поглед са висине
Царски син је, давно некад, жељно гледô у долине —

А у вече певао је сетну песму, пуну бола,
И на њу се одзивала друга песма одоздола.

Цар је слушô песме ове, па у гневу и у жару,
Он затвори свога сина у високу кулу стару.

Од то доба бацајући сузни поглед са висине
Царски син је с мрачне куле жељно гледô у долине.

Тамо густа липа мири и свилена блеје стада,
И хори се тужна песма што пастирка пева млада.

Она зове свог драгана што у тврдој кули чами,
И песма се болно хори по вечерњој тихој тами —

И песма се болно хори и болнији гласак бива,
Ал' на њене сетне гласе одговора нигде жива!

Векови су прохујали и провели бурне дане,
И сурвали сјајне куле и капије и дворане.

Више њих се папрат диже и с руина шушти стари',
И с грактањем оро̄ сури узвија се и шестари.

А суморна оморика над њеним се диже хумом,
Она значи вечну тугу и пева је с тихим шумом.

(10. марта 1888.) Стражилово, стр. 147.
II, 52.

ЦИГАНЧЕ

Безбрижно и мило дете, подигни витице своје...
Како си чупава страшно! Ах, твоје уснице рујне
И страсно, ватрено око, и груди свеже и бујне,
Веселе око моје.

Додај ми златни пехар. Из твојих очију, лане,
Ја читам страсну повест, које се многи још сећа,
Кад Бахус подиже војску на плодне индијске стране,
На земље мирисног цвећа.

У вихорима страсти, са дивљом, помамном виком,
Скакаше безумна војска од људи, жена и звери.

И древне индијске горе оглашаваху криком,
Истока бујне кћери.

Циганче, тако ми Баха! и ја сам међ њима био...
Но ти ми објасни сада, шта чиним ово и гди сам?
Ја видим да сам пијан, и ако, зашто бих крио? —
Дирнуо пехар нисам.

(24. марта 1888). Стражилово, стр. 177.
II, 29.

АНЂЕО ТУГЕ

Са распуштеном косом, под венцем од љубичица,
Спустивши блеђану главу на звучну, сребрну лиру,
Ја видим небеску слику. Са покиданих жица
Последњи акорд звони.
Божанска нека туга светли се са њеног лица
И она сузе рони.
Анђео то је туге. По дубравама тавним
Њезина чудна песма болно и слатко јечи;
У њојзи очајник тражи утешне и миле речи,
И њима тугу гони —
Она га у небо диже, дајући му криоца своја...
Музо, хајдемо њојзи, јер то је сестрица твоја.

(31. марта 1888.) Стражилово, стр. 193.
II, 92.

ИЗ БЕЛЕЖНИКА

1.

Слободна земљо, по којој се крећем,
Славићу тебе увек, кô и сада,
И твоја поља, окићена цвећем,
Где пасу твоја свилоруна стада.
У теби влада ред и благостање,
Па и твој народ нарави је ретке:
Забава му је — коло и певање,
А занимање — сточарство и сплетке.
Он се у томе извежбô толико,
Да га под сунцем не надмаша нико.

2.

По теби реке беласкају хладне,
(Једна се од њих Чемерница зове)
По њима лети, када сумрак падне,
Брђани дођу и пастрмке лове
По сву ноћ драгу... Сребрни таласи
Суморно бију о обале мирне,
И трска шуми и трепере гласи,
Поноћни лахор кад је крилом дирне;
А чамац лети и таласе реже,
И једнолика песма се разлеже.

3.

Ах, шта сам пута у јулијске ноћи
Блудио самац крај пустих обала,
И слушô песме по тавној самоћи,
И шум и жубор разиграних вала...
Плаво Дунаво, сећаш ли се мене,
И да ли чујеш познаника стара,
И ви, обале, цвећем покривене,
И ви, колибе убогих рибара?
Давно сам ваше напустио вале
За друго цвеће и друге обале.

4.

Судба је хтела да се страшно шали,
И оборила је громове на мене;
И моји дани, као бурни вали,
Разбијаху се о гранитске стене.
Несрећна љубав беше свему весник!
Истина, од тад даде ми се згода,
Те политичар постадох и песник,
Велики песник свога малог рода;
Сад благостању не надам се вишем,
С успехом вексле и стихове пишем.

5.

Тамо, где Дрина кроз питоме стране
Са бурним током орошава цвеће,
Жалосна врба где савија гране,
И бео лелек на спрудове слеће —
Потражих мира. Слушајући вале
Ја сам, суморан, забављô се с тиме;
И с виком терô преплашене ждрале,
И њено слатко спомињао име,
И дан за даном терао у лову,
И певô песму од прилике ову:

6.

„О крива Дрино! Ти си красна река
(Ниси ни бурна ни луда, да речеш).
Ал' какав бол те гони из далека,
Те тако криво са тутњавом течеш?
Несрећна љубав да л' и тебе гони,
Те плавиш поља и обале росне?
Твој бурни талас твоје међе рони
Између Србије и јуначке Босне.
Шуми, ах шуми, с благословом Бога,
Нека нам уши оглуну од тога“.

7.

Обуци, музо, свечано одело,
Свечана ј' песма, коју ћу почети;
Суморан глас ће бити кô опело,
Ил' као уздах, што из груди лети.
Сутон је пао... Дан и сунце оде,
Ал' душа с тугом светлости се сећа.
Упалићемо буктињу слободе
Место лојаних новинарских свећа —
А њезин пламен није тако мали,
Он може, музо, небо да запали!

8.

Тугу ћу своју поклонити роду
И гробовима отаџбине своје,
Да силно јекне усклик за слободу
С усана твојих и са лире твоје.
Безумно, страсно, са смехом и плачем,
А оружани мржњом на тиране,
С буктињом, лиром и са бритким мачем,
Прослављаћемо осветничке дане —
И као звона грмићемо тада
Са равних поља и са барикада.

(априла 1888.) Отаџбина, XIX, стр. 113.

У СПОМЕНИЦУ

ДРУГУ ВЛАДИМИРУ С. ЦОНИЋУ

Живот је људски што и дим,
Чаробне, тужне слике лете с њим;
За један трен, за један час,
Па као и њих нестаје нас —

И само празна успомена
Остаје даље за времена.

Мој драги Цоне! Дан ће доћи,
И запитаћеш себе сам:
Ах, где су оне бајне ноћи,
И где се деде онај плам?
И пријатељи где су знани?
И где су моји млади дани?

Јер наш је живот што и дим,
Чаробне, тужне слике лете с њим —
Залуд их натраг зовеш себи,
Време се смеје њима и теби.

(14. априла 1888.) Стражилово, стр. 225.

РАЈСКИ ЦВЕТАК

Једног дана Бог ме дозва, па ми рече:
„Буди срећан и радуј се, о човече!

За сву љубав, што је гајим према теби,
Из мог врта један цветак узми себи“.

Сиђох у рај и погледах биљке свете,
И међ њима видех тебе, рајски цвете!

Занео ме слатки мирис душе твоје,
Те узабрах тебе милу, цвеће моје.

Анђели се узбунише ради тога,
Па стадоше с тужним срцем око Бога.

„Смирите се, Бог им рече, чеда драга!
Овај човек заслужан је таквог блага:

Истинит је, благ и доОар, Господ каже,
И кад лаже — безазлено, лепо лаже“.

(19. маја 1888.) Стражилово, стр. 305.
II, 27.

ОПРОШТАЈ СА ШАЈКАШКОМ

Равна шајкашка поља, остајте збогом и даље,
Растанка нашег куца последњи, ево, час...
Син мрачних рудничких гора искрени поздрав вам шаље:
Небо нек чува вас!

Ја волим кућице беле са трском покривене,
И рујне вечери ваше, кад с рогља песма ври,
Кад месец спокојно плови и блиста изнад мене,
И све у санку спи.

Гледо сам у летње подне, кад сунце прижеже жарко,
Варљиве слике ваше: кристалних вода сјај,
И сниске, кудраве шуме, и сунце над њима јарко,
Прохладни, мили крај.

Ал' где је кристална река и сенка питомих шума?
Преда мном рудине пукле и равна поља та...
Врела прашина лети са равна и глатка друма,
Нада мном сунце сја.

Тако уморни путник по равни пешчаној блуди,
И види кладенац бистри и травни види под,
А сунце подневно жеже и жеђ му умара груди,
И слаби његов ход.

Зорице моја мила! Српкиња увек ми буди,
Љуби та равна поља, жеља је моја сва,
И љуби... ах, љуби мене, и мање вина ми нуди,
И бићу срећан ја.

Нови Сад,
(12. и 26. маја 1888.) Стражилово,[1] 289, 325.

НА ЧАРДИ[2]

Снажни Арпадов сине, стасити и витешки!
Уморног од бесне трке одјаши хата свог,
И густе заглади брке и пехар подигни тешки,
Силан кô млади бог.
На рудину пусти хата,
Куцнимо се ја и ти;
Још не тутњи са Карпата,
Још пустара твоја спи.

Ђерам се уморно сагô, а орô лагано крȕжи;
Сунце је на зреник стало и врео трепти зрак...
Гараво, пустарско чедо, вино нек' нама служи,
Док ноћни падне мрак.
Пићу с тобом као с братом,
Да не пијем сам,
А већ после... Ах, баратом,
Бићемо се, знам.

(2. јуна 1888.) Стражилово, стр. 343.
II, 35.

[1] У бр. 19, од 12. маја, штампана је под ⁂ само 1, 2, и последња строфа: у бр. 21, од 26. маја, нема последње строфе.

[2] Први пут био натпис: *У крчми.*

ПЛАЧ АФРОДИТЕ НАД АДОНИДОМ

О звезде на висини,
Чујете л' моју тугу?
Ја плачем у тишини...
О, Ехо, по даљини,
Поклони гласак другу,
Што блед и мртав лежи
У суморној долини.

Кô кедар оборени,
Кô цветак миришљави,
Он ћути... Тешко мени!
Његове бујне косе
Несташни ветри носе.
А руке, што су сретно
С дивљим се вепром биле,
Без моћи и без силе,
На тле су пале цветно.

Где сте ви, миле зоре,
И ви пролетњи дани,
Кад је божанском ногом
Блудио по пољани —
И звонким својим рогом
Гонио снажног вепра,
Суровог, страшног звера,
И лава и пантера?

О, источниче живи
Сребрне горске струје!
У жарко подне ту је
Тражио одмор благи
Мој нељубљени драги.
Ту сам, у тавне ноћи,
Мамила песмом њега,
И тужна, у самоћи,

Спустивши руке своје
На своја бела крила,
У твоје бистре вале
Бисерне сузе лила.

Ја ћу, без миле наде,
И од сад њега звати —
И с тугом спомињати
Његово слатко име.
Ја ћу, у ведре дане,
Блудети кроз пољане;
И у свом боном санку,
У ноћи и уранку,
Довека бићу с њиме.

Ви травне, вите стазе,
И ви пећине горске,
С прохладним, благим миром,
И ви обале морске,
Чувајте спомен друга.
Ти, Ехо, носи широм,
С мирисом и зефиром,
Са орошена луга
Адонидово име —
И сваки цветни кутак
Испуни само њиме.

Вече се спушта благо
С мирисом и милином.
И ветар бије с гора,
И чајка тромо кружи
С обале сињег мора
Над равном површином.

Застани, сунце сјајно,
Буктињу још не гаси,
Да гледам чело бајно,
Да гледам густе власи.

О Фебе, бледи Фебе,
Ти светли у самоћи...
Сузама молим тебе:
Светли нам, бледи Фебе,
У брачној нашој ноћи.

Ви звезде на висини,
Видите л' моју тугу?
Ја плачем у тишини...
О, Ехо, по даљини,
Поклони гласак другу,
Што блед и мртав лежи
У суморној долини...

(9. јуна 1888.) Стражилово, стр. 353. II, 87.

ЉУБАВНА ПРИЧА О ДОНУ НУНЕЦУ[1] И ДОНА КЛАРИ

У Севиљи цвета ружа,
Удовица дона Клара,
А ту ружу жарко љуби
Дон Нунец од Алкантара.

Дон Нунец је млад хидалго
С мамузама и гитаром;
А волô је нежну дону
Свим млађаним својим жаром.

И на дану и у ноћи,
Он о њојзи само снива;

[1] Први пут: дону *Лопецу*.

Он је зове тако нежно,
Ал' она се не одзива.

Већ две ноћи како пева
Дон Нунец од Алкантара,
Ал' кад паде трећe вече
Смилова се дона Клара.

Она посла седог Мавра,
Да проведе младог дона
Кроз одаје њених двора
И редове од колона.

Млади Нунец ишао је,
Где га позва лепа срећа;
Забацивши звучни гитар
На широка своја плећа.

Мамузе му ситно звече,
А мач звони о степене...
Он је дрхтô, кад је стигô
До мирисне собе њене.

Већ две ноћи и два дана
Како страстан заспô није;
Већ две ноћи и два дана
Како слатки отров пије.

А кад свану трећа зора,
Он пољуби дона Клару,
И забаци русе косе,
И удари у гитару:

„У Севиљи цвета ружа,
Удовица дона Клара,
А ту ружу жарко љуби
Дон Нунец од Алкантара,

И на дану и у ноћи,
Он о њојзи само снива,
Он је зове тако нежно,
Ал' она се не одзива!

Већ две ноћи како пева
Дон Нунец од Алкантара,
А кад паде треће вече,
Смилова се дона Клара.

Већ две ноћи и два дана
Како страстан заспô није;
Већ две ноћи и два дана
Како слатки отров пије.

А кад свану трећа зора,
Он пољуби дона Клару,
И забаци русе косе,
И удари у гитару:

Склопи очи, злато моје,
Одмори се, слатко лане,
Ја ћу стражар да ти будем,
Док румена зора сване."

Тако пева младо момче
У љубавном своме жару,
Ал' и она сад се диже,
И удари у гитару:

„У Севиљи цвета ружа,
Удоваца дона Клара,
Ал' ту ружу не познаје
Дон Нунец од Алкантара.

Он је слушô о лепоти,
Ал јој није видô лица:
О, хидалго, о хидалго,
Ја сам њена собарица."

Засмеја се несташница,
Насмеја се и он благо,
И прошапта, љубећи је:
„Па, најпосле, што му драго.“

(23. јуна 1888.) Стражилово, стр. 389.
II, 79.

*
* *

Плашљиво и мило лане, остави играчке своје
За жртву свештених пената...
О, ја разумем огањ, што груди загрева твоје,
И страх, који те хвата.
Ја знам шта будна сневаш у тихе, звездане ноћи,
Кад с ока твога бежи детињски, ведри сан,
И чије име с плашњом спомињеш у самоћи,
И зашто с тугом чекаш празнично светли дан.
Остави играчке своје. Лутке и лу́тка нека,
Не забављај се тиме.
Ах, зашто црвениш, лудо? Та лутак лепши ће чека...
Но, ти му знаш већ име.

(30. јуна 1888.) Стражилово, стр. 403.
II, 43.

ВЕЧИТА ХАРМОНИЈА

На чисто, лазурно небо са благим, нечујним ходом,
Силази Дијана светла. Из своје вечите урне
Безбројне милијарде звездица по небу сипа.

У струји вечитог мира
Мирисни ћарлија лахор под светлим небесним сводом,
Кô Еолова лира.
Светови у миру блуде. О, срце, и ти се смири!
Вечити склад и покој нек блаже немир твој;
И дух, запојен њима, да крила слободно шири
По тавној ноћи тој.

(28. јула 1888.) Стражилово, стр. 465.
II, 97.

НИМФА

Тамо, где густи бршљан шумори с лиснатих грана,
И бистро језеро шуми, и ветрић уљуљкан спава;
Где дивља ружица цвета, и расте зелена трава,
И благи покој влада —
У дневно, исконско доба, у доба пролетњих дана,
Живљаше нимфа млада.
Она је певала песме у ведре, звездане ноћи,
Болно-слађане песме. С румених усана њени'
Трепташе чаробни припев: „Ја љубим у самоћи,
Пастиру, ходи к мени“.
И пастир иђаше њојзи, занесен мислима сретним,
Да вечно остане тамо.
А месец двороги светли... На обалама цветним
Тишина влада само.

(11. августа 1888.) Стражилово, стр. 497
II, 57.

ПРЕД ТРОЈОМ

Дан је окончан бурни. Пред капијама Троје
Страшне ахајске чете на равној пољани стоје,
И Феб буктињу пали, и зрачи са висине
Бакарне шлемове њине.

Чуј! У даљини тавној кимвали сладосно звоне,
И смех се разлеже њихов и трубе њихове јече.
У славу сутрашњег дана, о громовниче Кроне!
То њини пехари звече.

Чујем ли варварски усклик ахајских песама бојни'?
Ил' вапај тројанских жена у овој крвавој војни?
Не! У логору своме, уз песме и гласне трубе,
Кресиду Грци љубе.

Дан је окончан бурни. Пред капијама Троје
Страшне ахајске чете на равној пољани стоје,
И Феб буктињу пали, и зрачи са висине
Бакарне шлемове њине.

(1. децембар 1888.) Јавор, стр. 1.
II, 34.

ОВИДИЈЕ

На суром далеком Понту, где борје столетно краси
Томитске пределе мрачне, у земљи магле и снега,
Публије замишљен седи. На харфу, поред њега,
Седе му пале власи.

Вали суморно брује. Над седом његовом главом
Орао одважно кличе, шуми и шири лет;

А кроз урвине снежне, гонећи страшнога вепра,
Јуначки звижди Гет.

И небо, земља и море, све се у магли скрива...
И ветар, што с мора душе, уздише тихо с њим;
А седи прогнаник, занет, Тибарске обале снива,
И с њима горди Рим.

Сунце се у магли гаси. А ветар звижди и тоне,
И мразним крилима својим лелуја седу влас,
И тихо дотиче струне, и струне суморно звоне,
Кô умирући глас.

*

О горди, развратни Риме! Ти сузе видô му ниси,
Но зато он вечно живи, а вечна мумија ти си.
Царице векова тавних, где му је гробница света?
Под мрачним, суморним небом варварских и дивљих Гета.

(15. децембра 1888.) Стражилово, стр. 800.
II, 135.

ДАНИЈЕЛ[1]

Кад су огњена слова пред силним Валтазаром,
Писана божанском руком, планула огњеним жаром —
Пред троном силнога цара збуњени стојаху старци,
И горди сатрапи с њима, и волхви, и мудраци,
И група Араба црних. Јехова, што светом влада,
Речи је писао ове.

Из мрачне тавнице тада
Валтазар изведе ропче, отрока Данијела.
И он подиже очи и цару прочита смисô
Речи, што их је руком Јехова пред њиме писô.

[1] Први пут под натписом: * * *.

А већ у зору Перзи јурнуше с помамном силом,
И мрачни анђео смрти зашуме широким крилом
Над главом силнога цара. Валтазар у битци паде,
И тако пропашћу својом потврду пророштву даде.

Ја стресам са ове приче прашину заборава,
И вас на гробље водим, у коме Валтазар спава:
О браћо, о друзи врли! Дигнимо високо чело,
Да Валтазару сваком истину кажемо смело,
А ког је Јехова избрô, том реч нек' грми смела
Кô жарке, пророчке речи отрока Данијела.

(22. дец. 1888.) Стражилово, стр. 821.
II, 5.

НА ВАРДАРУ[1]

Суро, вечито стење гордо се у небо диже,
Над урвинама тавним орли се с облаком боре;
А доле, са страшним шумом, Вардар се пени и стиже,
И пада, кроз уске кланце, у сиње Јегејско Море.
О вали, о реко српска! Столећа тако се губе
И као таласи тону у море вечности тавне...
Ал' твоје бисерне капље камена подножја љубе,
Где споменици стоје народне прошлости славне.
Али ће, кô рајски феникс, синути слобода мила,
И ја ћу стојати ведар, где сада погружен стојим,
И наш ће орô бели широко развити крила
Над урвинама твојим.

(10. јануара 1889.) Коло, стр. 17.
II, 70.

[1] Први пут био натпис: *На обалама Вардара.*

СА ФОРУМА

Чуј, са форума, ено, вика се радосно хори,
Пред силном светином римском то Тиверије збори.
Шумно се пљескање шири подобно бурноме мору,
Храбрећи младога Граха... У Корнелијином двору,
На златној колесници, окружен светином Рима,
Он тогу трибуна римског и венац од мирте прима.
А сенатори подли и страшни ликтори ћуте,
Лукаво, у збору своме, тражећи к победи путе.

Чуј, са форума, ено, вика се радосно хори,
Пред силном светином римском то подли Насика збори.
Проклетство с форума грми. И шума копаља њини'
Претећи к небу се диже и блиста на висини.
И дивљи Гал, и Јелин, и Сармат, и сила робља,
Кô тучне статуе Крона помамно стресају копља —
И већ, у дивљој страсти, без нежне туге и страха,
Кô црни гаврани кличу и вуку лешину Граха.

21. јануара 1889. Коло, стр. 313.

* * *

Подигни завесе тешке, и окна, и шалоне,
Погледај, како сунце у плавој пучини тоне;
С далеких обала морских безбројне галије стижу,
Над њима галеби лете, вију се, и журно дижу.
На њима богате робе с далеког долазе Понта,
Из бујне Провансе, Смирне и тиха Хелеспонта.
Топовске чељусти страшне на море зијају грозно,
Ту правоверни клања у јутро и вече позно.
Он хвалу Пророку шаље за срећан свршетак дана,
И ређа, склопивши очи, стихове из корана —

А с плаве пучине, ено, где сунце уморно спава,
Двороги месец се диже и море озарава.

21. јануара (1889.) Јавор, стр. 97.
II, 49.

НОЋНИ ГЛАСОВИ

1.

На пучини плавој тишина почива,
За Олимпом сунце у тами се скрива.
Са галија царских, што на мору леже,
Кроз вечерњи сутон пуцањ се разлеже —
И док све у миру и санку почива,
Изненадни шум се диже и разлива.

2.

Тамо, куда прошлост од искони дрема,
И јуначки клефта на пљачку се спрема,
Где се вите куле са обала беле,
И топови стрше с мрачне цитаделе,
Чудан неки узвик задрхта у ноћи
И потону глуво у тавној самоћи.

3.

Још не свиће зора, још не поју петли,
Сладострасно бледа Дијана ми светли;
А море, и небо, и обале бајне
Разливају шапат и узвике тајне:
То природа јужна, у вечери касне,
Шуми своје песме заношљиво страсне.

Солун. Јавор, стр. 164.
15. фебруара 1889. II, 127.

НА МОРУ ЈЕГЕЈСКОМЕ[1]

На цветној обали морској, становник далеких гора,
Ја слушам потмули ропот Јегејског сињега мора.
Преда мном пространство пукло... Сведоци векова славни,
Са дна се подижу морског Олимпа висови тавни.
Миртове шумице тамо свештене обале крију,
И сањалачки шумно таласи подножја бију.
Тамо, у подне жарко, клефта уморни спава,
И слађе мирише цвеће и шуми пучина плава —
И славуј весело пева,
Да клефте сурова душа, у чудном заносу своме,
Љубавне ноћи снева.
О завичају цветни, мудрости и вечне славе,
Где светла царица југа са цветног диже се трона
На пепелишту своме. И храбри синови твоји,
Уз громке ударе лира и Риге и Бајрона,
Сплетоше безбројне венце међ венце победа своји. —
Где, у сусрет дана бела,
Уздишући Филомела
Чека, да се јави с неба
Колесница зрачног Феба;
Где пастир, окићен венцем, с пастирком иђаше сретно
У град и поље цветно;
Истина божанска лежи у древној прошлости твојој,
Кад дух слободан беше. Где сада замишљен стојим,
Од раног детињства свога ја сам, у души својој,
Блудио по истом крају, по цветним пољима твојим.
Историја силних страсти —
То је бурна младост моја,
Дивља, као игра вала;
Бунтовничка, раскалашна,
Права смеса разних чуда,
Полу-умна, полу-луда,
Као игра карневала.

[1] Посвећено Јанку М. Веселиновићу.

Али је протекла младост, и сумња опака више
Не потреса ми душу. Ја тражим склоништа сада,
Где тиха, миртова шума спокојством и негом дише,
И скромни Химен влада.
Но ко верује мору, на коме замишљен стојим,
Кад изненада почне страшан и грозни бој?
Шуми, о шуми море! У дубинама твојим
Ја дух огледам свој.

Солун
20. фебруара (1889.)

Коло, стр. 136.
II, 46.

АРНАУТКА

Са сурих, камених брда, гонећи чупаво кљусе,
С нарамком трња и с пушком, љубави вична и боју,
Ти слазиш, Адиле драга. А твоје косице русе
Лелуја јутарњи ветар,
И диже ферецу твоју.
Јуначки каприс ме мучи гледајућ' одважност мушку,
Са којом походиш кланце, где орли с кликтањем лете;
Крв ми у главу нагне, — ал' кад ти угледам пушку —
Душа ми задршће само,
А срце нагне у пете.

(1. марта 1889.)

Коло, стр. 105.

ПЕТРАРКИ

Крај пустих обала цветних, у празник бесмртне Ладе,
Болном и чистом песмом здравећи бурни свет,

Ти си певао љубав у којој не беше наде,
И славом покрио светлом воклиски бајни цвет,
Бесмртном, вечном славом.

И сад, у позне дане, кад ветрић таласе нија,
И мирта сладосно шуми и Веспер на небу сија,
На твоме језеру плавом
Чаробни стихови шуме. То рибар, у самоћи,
Вукући убогу мрежу, Лаурин слави крас;
И песма трепери чудно, и дуго, у мајској ноћи,
Хори се његов глас.

Давно сам испио пехар љубави и среће рајске
И бацио га о тле. Младости златни сан,
И страсне јулијске ноћи, и светле вечери мајске,
Замену жарки дан. —

Па где су љубавне сузе? Где светле надежде моје?
Ил' све се сравнити може са давно умрлим звуком?
Јест! Љубав лептирак то је, што губи небесне боје,
Како га дирнеш руком.

26. марта (1889.) Отаџбина, XXII. стр. 161.
II. 127.

ПЕСНИК

Избраник свештених муза, он тамјан мирисан пали
У храму чистоте чедне. Љубави опште крас
Он слави на лири својој, и с ње се не диже нигда
Ни један лажан глас.

Као свештеник смерни светлога Кронијона,
Он проповеда правду и за њу гине он;

Ко вихар, с божанске ризе и песма његова шуми
У страшан дан и час.

Умреће истине људске, и море столећа тавни
Покриће гробове њине. Ал' светли живи Крон,
И с њиме, крај зрачног трона, у чистој, небесној правди,
Живеће вечно он.

27. марта (1889.). Јавор, стр. 305.
II, 109.

У ПРОЛЕЋЕ

Премалеће кад засија,
Зазелени тавна гора,
Кад с пучине сињег мора
Благи ветрић заћарлија:

У те дане моја душа,
Као росом умивена,
Спокојније песме слуша
Болно слатких успомена —

А у сусрет зоре ране
Кличе песму нових жеља,
И том песмом слави дане
Васкрснућа и весеља.

марта 1889. Нови Свет, стр. 61.

ДРУГУ

Сто је припремљен давно, и мирта, и мајске руже,
На столу амфора блиста и скромна вечера с њом;
На празник светлога Маја похитај, љубазни друже,
У овај мирни дом.

Дарови божице штедре на столу одавна стоје:
И поморанџа слатка, и сочне оливе плод;
Мирисом нарда и смирне миришу одаје моје,
Светли се глатки пôд.

У разговору мудром, док Веспер на небу светли,
Ми ћемо славити мудрост и тихи живот свој,
А кад јутарњег Феба огласе далеки петли,
Тад збогом, друже мој!

Два верна и снажна роба под руке повести могу
Потомка Ромула храброг. Ах, то бар није грех!
Да не оскврни тебе и твоју грађанску тогу
Поруга или смех.

марта 1889. Јавор, стр. 246.
II, 28.

ЛЕЛЕК[1]

На обали пустој, о праведни бози!
Хаџи-баба, лелек, ситне вале броји:
Заклепеће каштo и на једној нози
Замишљено стоји.

[1] Лелека Турци зову хаџи-баба, зато што зиму, веле, проводи у светим местима. (Напомена песникова)

Он је ноћас стиго̂ од свештених страна,
Где евлија свете провођаше дане:
Где бисерни талас плавога Јордана
Орошава стране.

Пролеће је стигло. Више плаве реке
Све његово друштво лелуја се ето...
Они журно стижу од свештене Меке,
И доводе лето.

На обали пустој, о праведни бози!
Хаџи-баба, лелек, ситне вале броји:
Клепеће весело и на једној нози
Непомичан стоји.

(9. априла 1889.) Јавор, стр. 225.

ХРИСТОС ВАСКРЕС!

Христос васкрес! Боже дај,
Да васкрсне с њиме
Краљевине стари сјај,
И јуначко име.

Да васкрсне сињи роб,
И слобода стара,
И да пукне мрачни гроб
Убогих Лазара.

Да васкрсне златни век
Правде и милина,
Да зајечи нови јек
Грађанских врлина.

Христос васкрес! Боже дај,
Да с паклених врата
Не васкрсне лажни сјај
Јуда и Пилата —

Но, бијућ' се против зла,
Нек' је око трона
Прикупљена војска сва
Од самих Катона!

(априла 1889.) Бич, бр. 2.

КОРИНТСКА ХЕТЕРА[1]

Крилата божице моја, хајдемо у доба оно,
Кад Хелагабала Август владаше богаством Рима;
Хајдемо у цветне земље, где Тибар весело шуми
И седам подножја љуби, нежно се грлећи с њима.

Са равног Марсовог Поља, гонећи кочије златне,
Задоцњен жури се квирит и у град уморан стиже;
Фркћу уморни коњи и лаке кочије лете,
И по глаткоме друму вихор се прашине диже.

Поноћ је одавно пала и месец на небу светли,
А поморанџа слатка мирише у самоћи —
И Рим почива мирно. По кашто бахат се чује,
То стража ликтора блуди и кличе по тавној ноћи.

Стубови Капитола и горди Пантеон с њима,
Ко црне, огромне масе дижу се у небо горе,
И Тибар јасније шуми. Но близу форума самог,
У храму Изиде бледе, звуци се весели хоре:

[1] Намењено Андри Николићу.

То Хелагабала Август сиску божицу слави,
И с њиме претори силни. Крај царског његовог трона,
На копља наслоњени, четири Сармата стоје,
Кô слике титана мрачних, кô тучне статуе Крона.

А ниже, крај царских ногу, под венцем питомих ружа,
На степеницама златним коринтска хетера седи;
Она је подигла очи и страсно Августа гледа,
И пламен љубави блиста са њених образа бледи.

Весеље ври и бруји... Између стубова древних
Гомиле развратних жена са дивљим криком се вију,
Свилени пеплони њини по поду мраморном пали,
Што собом стидљивост чедну и женске лепоте крију.

Но ко је тај бледи младић, што тако усамљен седи
На пустој тераси храма? Он, жељан вечерњег мира,
Бледо, високо чело, на стуб је притискô хладни,
На коленима светли сребрна и звучна лира.

У цвету младости прве љубљаше Ипоник Хелу,
И јутро живота њиног радост је красила штедро;
На глас љубави њине оживе природа цела,
И сиње, дубоко море, и небо, плаво и ведро.

На цветној обали морској они су седели често
У светле вечери мајске. Са тавних коринтских гора
Ветар је мирисним дахом мрсио њихове власи,
И они слушаху с чежњом шуштање мирнога мора.

Кô црне њихове власи, тако се и жеље њине
Плетоше у један венац. Под буром детињске страсти,
Подобно мајскоме цвећу, они се свијаху дружно,
Пијући из златне чаше невине љубавне сласти.

Ах, никад небеска љубав не нађе за лице своје
Чистије огледало од њиних невиних душа:
Светле кô капи морске, а нежне кô слатки уздах,
Што га Психеја драга са тајним трепетом слуша.

Но свану и дан жалости. У тихи Коринтски Залив
Стигоше једнога дана синови гордога Рима
Са галијама својим. А кад се кретоше даље,
Узеше и лепу Хелу, и Хела отиде с њима!

Да је кипарис црни покрио огњиште њено,
Инонику би било светлије и лакше тада;
Ал' он је пружао руке на сиње, далеко море,
Лијући на врели песак сузе љубавних јада.

Тамо, куда је некад са Хелом блудно срећан,
Сада је с безумним болом клицао њезино име;
Он је седео самац на пустој обали мора,
Где је у светле ноћи и Хела седела с њиме.

Но ипак не беше самац. Погружен у болу своме,
Он звучној поклони лири све звуке младости вреле:
Он је прстима својим из њених сребрних жица
Извио чаробну песму у славу невине Хеле —

И с лиром и тугом својом остави пољане родне;
И вале Јадранског Мора здравећи звуцима сетним,
Иноник у Рим се крете. И, ево, усамљен сада
Он сања о даљној земљи и њеним пољима цветним.

У дому разврата гнусног он сања обале пусте,
Где стоје спомени вечни за ране његовој души,
Он чује потмули ропот Јегејског сињега мора,
И види галеба јато што над њим с кликтањем кружи.

И струја љубави прве обузе његове груди,
И жарки, чудесни пламен запали његово лице,
Он диже високо чело и косе забаци бујне,
И страсно, несвесно, дивље удари у њене жице.

И звуци јекнуше благо и јаче и јаче грме,
И расприташе се силно под сводом мрачнога храма;
Зачуђен диже се Август и баци к тераси поглед,
Где звуци звоне и јече и бледа царује тама.

Престаде весели шапат између стубова древних,
И полупијане жене јурнуше до царског трона.
Јер грозни, пророчки звуци грмнуше над њима силно,
Кô тутањ подземља мрачног, кô узвик гневнога Крона —

И за тим, тише и тише, јецаху сребрне струне,
И премираху болно и тихо њихови гласи,
Као молитва чиста, кô уздах невине душе,
Ил' као последњи јаук, с животом који се гаси.

Хетере рукама крију све тајне лепота својих,
И као плашљиво стадо збиле се у густу таму,
Јер осећаху тада, у чудном овоме часу,
Присуство највишег оца у мрачном, развратном храму.

А када последњи удар огласи сводове хладне,
Женски, очајни врисак проломи тишину нему:
Коринтска хетера лепа угледа свирача бледог,
И по степеницама светлим безумно полете к њему.

Ипоник познаде Хелу. Крај кипа Изиде бледе
Она у болу паде... У храму тишина влада,
Четири Сармата снажна приђоше трупини њеној,
И бледо, мртвачко лице са тогом покрише тада.

*

Кличе весело галеб над плавом пучином мора,
И мирта сладосно шûми под небом жаркога југа —
И песма од некуд грмну. Уз удар сребрних струна,
Извесно левента неки поздрављa срдачног друга.

23. априла (1889.) Коло, бр. 15 и 16. стр. 133.
II. 111.

ЉУБАВНА ПИСМА
[УЗА СЛИКУ]

Чија ли су писма? Шта у њима пише?
Да л' у њима клетва ил' благослов дише?

Јесу л' она израз среће неизмерне,
Оквашене сузом љубавнице верне?

Ил' је гнев и туга изражена тамо,
Где се рајска милост огледала само?

Бог ће један знати! А и амор знаде,
Што их тако блажен из сандука краде;

Лице му се смеши, а поглед му сија....
Ах, ал' он се смеши и кад нас убија!

априла 1889. Нови Свет, стр. 81,

ЧЕКАЊЕ

У тавно зеленом са̂ду, где мирта слађано мири,
Заветни чека те часак и драги чека твој;
Он дише свежину ноћи, и небо над њиме шири
Звездани вео свој.

Ијоно, он тебе чека. Жагор је одавна стао,
И евнух уморни дрема на меком наслону свом:
На стара његова крила угашен чибук је пао,
И фонтан јасније шуми у пустом дворишту твом.

У тавно зеленом са̑ду мирише травица мека,
И небо над нама шири звездани вео свој...
Не бој се евнуха, јагње. Ах, тебе загрљај чека,
А њега ханџар мој.

(7. маја 1889.) Јавор, стр. 289.
II, 32.

НА ГРОБУ ВОЈВОДЕ ДОЈЧИНА У СОЛУНУ[1]

1.

По светим пољима отаџбине моје
Многе свете хумке растурене стоје,
Где витези врли у данима славе
Положише главе.

2.

Од капија тврдих Виндобоне града,
До обала цветних где пролеће влада,
Гроб до гроба лежи и сведочи јавно,
Да гинусмо славно.

3.

Па и овај спомен, где замишљен стојим,
Јесте неми сведок о витешкој сили...
Међе царства свога гробницама својим
Ми смо бележили.

4.

Ни црни кипарис, ни зелена трава
Твоју свету хумку не покрива собом,

[1] У *Босанској Вили* натпис је: Н. г. *боланог* Д.

Дојчине-витеже! Ал' је никла слава
Над сравњеним гробом.

5.

Син мајке Агаре и презрени Јуда,
Са побожним страхом обилазе туда:
Смрт славећи твоју, на коју се сећа
Толико столећа!

6.

А и на што црног кипариса грана?
Дан помена стиже. Тога славног дана
Одслужена биће, што окове кида,
Страшна панихида.

7.

О витези српски, пепелишта тавна
Походиће тада наши милијуни,
Место тужних звона хориће се трубе
И наши плотуни.

Отаџбина, XXII, стр. 634.
(1. јула) 1889. Босанска Вила, стр. 194.
II, 54.

ОПСАДА БЕНАРЕ

— ОДЛОМАК ИЗ ПЕСМЕ „НА РУШЕВИНАМА“ —

1.

Три бурна минуше века̀, од како у љутом боју
Падоше синови Буде, бранећи науку своју.
Под небом пољана родних, на цветном, раскошном југу,
Они су примали самрт од ножа Браминих слугу.
Долине свештеног Ганга натопи крвца им врела,
А цветна Кашмирска поља покрише њихова тела —

И на долини страшној, где пропаст грозна их стиже,
Град многољудни сада, Бенара, гордо се диже.

Од свију Будиних слугу, што храбро падаше тамо,
Муж плашљив и слабе душе, Бен-Касим, одбеже само.
У кршном Тибету доњем, где Лхас весело цвета,
Он је, у горкој тузи, трајао суморна лета;
Јер га је проклео Господ да вечно по свету блуди,
Сву тугу људскога рода примајућ'у своје груди.
На пустој обали речној, на крају бурнога града,
Где пастир у рано јутро свилена догони стада,
Он нађе склоништа себи. Пред домом жубори река,
А дом је Касимов био удобна пећина нека.
Имање старчево беше магарац и мазга једна,
А помоћници верни здравље и рука вредна.

Шуморн висока трска, кад вихар весело стиже,
А над пространим ритом јато се вивака диже...
Тамо Бен-Касим често по ваздан усамљен ради,
Он сече високу трску и од ње чибуке гради,
Са танким и оштрим ножем он шаре по њима ствара,
После их углади лепо и плавим индигом шара.

Три века минуше тако. У силном Лхасу граду
Већ махараџа Азок преузе јуначку владу.
И Брама задрхта тада од руке његове јаче,
Кад црне браминске војске оружјем гонити заче.
Суморне његове чете јурнуше са дивљим криком,
Носећи крваву самрт и живот не штедећ' ником.
Као лавине снежне с индијских висова тавни',
Они се ваљаху бурно у плодне бенгалске равни.
И већ с победом Азок к Бенари поносној стиже,
Затвори изворе бистре и тврду опсаду диже.

Једне вечери тако, на своме каменом прагу,
Сећаше Бен-Касим дуго и у ноћ гледаше благу.
Небом се осуше звезде. Далеко, у самоћи,
Тајни се отрже усклик по јасној, звезданој ноћи —

И као силовит акорд потону у тихо вече,
А палма шумори чудно, и река сањиво тече.

Бен-Касиму се тада вечерња утвора јави
И проговори старцу, кроз облак прозрачно плави:
„Господ, који те гони, кроз речи говори моје.
Касиме, отиди у град и продај магаре своје.
Господ ће младошћу вечно да твоју украси главу,
Јер те је изабрô ноћас, да видиш његову славу.

Остави пећину своју и журно потеци тада
До тврдих, камених кула Бенаре, безбожна града.
Ту махараџа Азок (Победа нека је с њиме!)
Као бенгалски тигар бори се за моје име.
Но Азок пролазе не зна, и залуд борба је љута,
Устани, Касиме, дакле, и ти му отварај пута“.

2.

У равницама плодним, где Гангес весело тече,
И мирта сладосно шуми у чудно звездано вече,
Диже се Бенара гордо. Крај њених зидина славни
Свештена протиче река и плодне спавају равни.
Град многољудни овај кô бели лабуд се вије
Из густе, палмове шуме, што платна његова крије.
С базара његових шумних вечита вика се хори,
Све се ту жури, кличе, погађа и живо збори.
С далеких обала Нилских и древних Јапанских страна
К Бенари стизаху лађе и мноштво каравана.
На њима богате робе и слатког растиња има:
Кашмирских шалова, злата и трске шећерне с њима.

Но сад је у граду пустош. Базар је затворен давно,
И смех се не хори више, ни песма у вече тавно.
По улицама пустим купе се и блуде псине,
И тигар суморно риче и шакал из даљине.
Јер махараџа грозни смртном их обрече јаду,
И танке поквари луле што воду спроводе граду.

И, силни грађани некад, падаху клонулим телом,
Са онакаженим лицем и бледим, мртвачким челом.
Али се бораху јоште. Од градске капије свете
Већ трипут одбише они крваве Будине чете.

У многољудноме граду још један кладенац оста,
Ал' вода нечиста беше, па и ње не беше доста.
Често се грађани жедни са стражом тукоше тамо,
Тражећи прљаве капи, да усне оквасе само —
И страже страдаху тако у мраку и долини,
И звонко падаху с глава бакарни шлемови њини.

Једнога дана Азок нареди војинству своме,
Да секирама оштрим сву шуму секу и ломе.
За тим сагради лестве, да јуриш предузме главни,
И даде велику жртву у сутон, тихи и тавни.
У залуд пробаху с града да смету радове њине,
Тукући стрелама оштрим с капија и висине —
Јер мноштво лествица дугих спреми се још истога дана,
Да се на градска платна удари са свију страна.

Ноћ миришљава сађе и месец небеса краси,
Кад се с обала Ганга весели зачуше гласи.
То Азок приноси жртву Господу и Богу своме,
Да благослови војску и светло оружје с њоме.
У мору кандила сјајних блиста се свештена река...
Са лађа, с обала, с кула из близа и далека
Шарени фењери светле и рујне машале с њима,
А са жртвених места дижу се стубови дима.
На песку обала морских војинство пије и једе,
А Азок и мудре раце на хуму травноме седе.

А кад румена зора озари високе горе,
И даљни претвори исток у сјање, пламено море,
У виду змајева, змија и грозних горгона, хала,
Војска се са страшном виком к Бенари кретати стала.
Већ коњаници први у трку бацаху стреле
На градска гвоздена врата, на платна и куле беле.

Но силна Брамина војска још страха и плашње нема,
У опсађеном граду крвави отпор се спрема.
Унутра, код главних врата, коњица стојаше ћутом,
А горе Мићанин варвар са ножем и праћком љутом.

И јуриш отпоче зором. Споља страшно се боре,
Да снажним рукама својим прикаче лествице горе.
А озго јуначка момчад, и жене, и храбри људи,
Сипају кључало уље и пале њихове груди.
Прште високе лестве, и кад се изврну с града,
Безбројно нападача са риком на земљу пада.
У грозним мукама гину са крвљу и пеном белом,
И грчевито шкрипе, и дух се растаје с телом.
Из разваљених уста потмули ропот се хори,
И груди широко дижу и коса њихова гори...

Страшно је беснео Азок, гледећи погибао своју,
И призва Господње име у љутом овоме боју.
И Господ саслуша њега, јер баш у часу томе,
Јави се Бен-Касим журно на бесном парипу своме,
Он се дохвати тајно бедема и тврда града,
И кресну балчаком кремен и базар запали тада.

Одбрана задрхта градска, јер тавни облаци дима
Покрише, у часу, небо и сунце огњено њима.
Кô страшан, огроман језик, пламен се под небо диже,
Љуто се повија, пршти и сјајне дворове лиже.
Силна се забуна деси и Азок развали врата,
Па с бујном дружином својом нагони у варош хата —
Залуд се Брамини боре и љуте њихове страже,
Све, с виком очајања, у тврде пагоде нàже.
Но рука убиства хладног и ту их сустиже грозно,
Где с идолима својим падаху до у ноћ позно.

* * *

Тако разори Азок и сравни Бенару с прахом,
И целу Индију цветну испуни пакленим страхом,

И за тим освоји Делхи и цветни Караџи узе,
Сејући за собом пожар, убиства и многе сузе.

Много је времена прошло од како Бенара паде,
Кад на развале њене чудноват туђинац стаде,
Водећи за собом хата. Он је кроз сутон тавни
Бацио замишљен поглед на пусте и тихе равни.
Са русе његове косе башлик се спустио доле,
А бели, широки бурнус груди му покрио голе.
То беше Бен-Касим главом... Кô путник с далеких мора
Он гледа у чудно вече с развала браминских двора,
И целу његову душу обузе суморна сета
Над споменником мрачних, минулих и древних лета —
А сова с развала кличе и месец на небу сија,
И ветар суморно дûше и црни кипарис нија.

(1. октобра 1889.) Коло, стр. 413.

РАЗГОВОР МАЛЕ СРБАДИЈЕ С ОТАЏБИНОМ

Отаџбино, мајко моја,
И дедова мојих славни',
Докле стижу крила твоја
И питоме твоје равни?
Покажи ми међе своје,
Твоје горе, реке твоје.

„Од Будима, до Солуна,
И где Тимок златни стиже,
И где шуми бистра Уна,
И Ловћен се небу диже —
То су моје кршне горе,
Куда Срби српски зборе".

Отаџбино, мајко моја,
Што је тужно лице твоје?
Зашто храбра деца твоја
Сузом квасе лице своје?
Какав бол им мучи груди,
И дубоки уздах буди?

„Моја деца сузе лију,
Јер их душман мучи стари,
Душмански им крвцу пију:
Турци, Немци и Маџари.
Што слободан свуда није,
Зато Србин сузе лије“.

Отаџбино, мајко тужна,
Има л' кога у мом роду,
Да распали роба сужна
На бој свети за слободу,
Ко у доба она стара,
Против Хуна и Авара?

„Прихватите луч слободе
Усред ове ропске таме;
А старији нек вас воде
Где гинути ваља за ме:
Књига, то је луча твоја,
Србадијо, надо моја!“

(30. октобра 1889.) Мала Србадија, стр. 2.

БОСАНСКИ БЕГУНЦИ

[УЗА СЛИКУ ПРЕДИЋЕВУ]

Тужно шуми хладна Дрина
И Миљацка бистра вода,
Јер је Босна потлачена,
Њена слава и слобода.

Опустеле цветне равни,
Под згаришћем села леже,
А потомци Нинослава
У гудуре мрачне беже.

Ено чедо мајка води,
Од ужаса да га скрије;
Уморан је деда пао,
А унука сузе лије.

А кад хладни ветар дуне,
И жарко нам лето оде,
И они ће тражит' крова
Где их сузне очи воде.

Зато тужно шуми Дрина,
Зато тужи Босна цела,
И Босанац сузе лије
На згаришту својих села.

(30. новембра 1889.) Мала Србадија, стр. 40.

СВЕТИ САВА

Ко удара тако позно у дубини ноћног мира
На капији затвореној светогорског манастира?
„Већ је прошло тавно вече, и нема се поноћ хвата,
Седи оци, калуђери, отвор'те ми тешка врата.
Светлости ми душа хоће, а одмара слабе ноге,
Клонуло је моје тело, уморне су моје ноге —
Ал' је крепка воља моја, што ме ноћас вама води,
Да посветим живот роду, отаџбини и слободи.
Презрео сам царске дворе, царску круну и порфиру,
И сад ево светлост тражим у скромноме манастиру.

Отвор'те ми, часни оци, манастирска тешка врата,
И примите царског сина кô најмлађег свога брата...“

Зашкрипаше тешка врата, а над њима сова прну
И с крештањем разви крила и склони се у ноћ црну.
А на прагу храма светог, где се Божје име слави,
Са буктињом упаљеном, настојник се отац јави.
Он буктињу горе диже, изнад своје главе свете,
И угледа, чудећи се, безазлено босо дете.
Високо му бледо чело, помршене густе власи,
Али чело узвишено божанствена мудрост краси.
За руку га старац узе, пољуби му чело бледо,
А кроз сузе прошапута: „Примамо те, мило чедо“.

* * *

Векови су прохујали од чудесне оне ноћи, —
Векови су прохујали и многи ће јоште проћи —
Ал' то дете јоште живи, јер његова живи слава,
Јер то дете беше Растко, син Немањин, Свети Сава.

(15. децембра 1889.) М. Србадија, стр. 50.

ПОМЕНАК

У тавно зеленом саду угодни хладак се шири,
Сањиво жубори поток и ружа пријатно мири —

И плави поменак цвета. Пред гордом царицом цвећа
Нежно те његово лице на скромност и тугу сећа.

Психеја, блудећи плачна, кад љубав небо јој узе,
У цветне чашице ове лила је најдраже сузе.

И помињући прошлост, венац је од њега плела,
И он је мирисо благо са светлог њезиног чела.

Столећа древна су прошла и ноћи минуше сретне,
Кад, сретна, грљаше драгог под небом Палмире цветне,

Ал' плави поменак јоште мирише у тавном лугу,
И он нас на љубав сећа, на чедност, и слатку тугу.

II. 17.

ЗИМСКА ИДИЛА

Зима је покрила снегом долине и поља равна,
И тавне, високе горе. Вихори снежнога праха
По пустом вију се пољу, и цела природа ћути,
И листак последњи вене од зимског студеног даха.

Весело пуцкара пламен у скромној избици нашој,
И мачак на банку дрема. Кроз таму вечери бледе
Дугачке и светле сенке по зиду чудно се вију,
А око огњишта сниског озебла дечица седе.

Деда узео лулу и с пажњом о длан је бије,
Па испод појаса вади листове дувана сува,
И кад их изгњави добро, он онда напуни лулу,
И мирно пушећи слуша ветрину што пољем дува.

По кашто зашкрипе селом волујска дрвена кола,
И гавран над њима гракне. За тим се разговор чује.
То се комшија Панта, сигурно, из горе враћа,
Па журно испреже стоку и чељад по кући псује.

А деда овако прича: „Одавна, у селу нашем,
Живљаше убога жена са малим јединцем својим.
То беше немирни Павле. Памтим га и сада лепо,
И ако то беше давно, у младим данима мојим.

Хиљаду осам сто... (Сад не знам којега лета,
Ал' Бунопарта је онда на Руса пошао био) --
Зима је велика била. Реке се замрзле рано,
А снег од осам стопа поља је и горе крио.

У једно студено јутро, кад мајке не беше дома,
Мали се подиже Павле и оде ван нашег села —
И никад не дође више. Људи га тражили вздан,
А јадна његова мајка плачући живот је клела.

Тако је плакала она вздан и сву ноћ горко,
Вртећи вретено танко. Она је молила Бога,
Да јој бар место каже, на коме оконча Павле,
Те једном да види јоште умрлог јединца свога.

Богу се досаде молбе, огрне свој топли ћурак,
И зовне Светога Петра. Петар му истину каже,
Зашто та жена плаче. То буде Господу криво,
Узме палицу, дакле, и пођу, да Павла траже.

Нађу га у самом рају... Он се попео лепо
На рајску лиснату воћку, па златне јабуке једе;
А доле, на цветном поду, у белом и чистом руву,
Још многа некаква деца јабуке једу и седе.

Међ њима јагањци блеје и звонца сребрна звоне,
И многи лептири лете по рајском мирисном цвећу;
Кроз цветне пољане рајске бисерне протичу реке,
И рајске, шарене тице на мирне обале слећу.

А Господ подвикну тада: „О Павле, чапкуне један,
Ко те је довео амо, да рајске јабуке млатиш?
Силази са воћке доле! Обуј се и натраг иди,
Па мајку да слушаш лепо, кад своме дому се вратиш“.

Једне вечери, децо, Павле се поврати кући;
Кириције га нашле, што често пролазе селом:
Полумртав је лежô на снежном сеоском друму,
Уморан, блед и занет са јако прозеблим телом.

Ми смо од њега чули, како је на небу био,
Јер нам је причао увек о рајском животу своме;
Али од тога дана мајку је слушао лепо,
После је, заната ради, у варош отишо с њоме".

*

Штекће лисица гладна и вихор пољаном душе,
А око појата селских са риком облазе вуци;
У селској чађавој крчми свирка се и песма чује,
И једнолико, ситно хоре се њихови звуци —

И тону у јасној ноћи... На сниском огњишту старом
Огроман мачак дрема крај огорелог пања,
Кад вихор налети јаче он лено отвори очи,
Па зевне немарно дваред и опет спокојно сања.

II, 18.

У ПОЗНУ ЈЕСЕН

Чуј, како јауче ветар кроз пусте пољане наше,
И густе слојеве магле у влажни ваља дô...
Са криком узлеће гавран и кружи над мојом главом,
Мутно је небо сво.

Фркће окисô коњиц и журно у село граби,
И већ пред собом видим убог и стари дом:
На прагу старица стоји и мокру живину ваби,
И с репом косматим својим огроман зељов с њом —
А ветар суморно звижди кроз црна и пуста поља,
И густе слојеве магле у влажни ваља дô...
Са криком узлеће гавран и кружи над мојом главом,
Мутно је небо сво.

II, 37.

ПРАВОВЕРНИ

Кристална река кроз пољану тече
И биље крепи, које мори жега;
А верни живи како Господ рече,
И своју крепост добива од њега.

Пустаре жарке пространога света
Он орошава животворном водом,
Да палма расте и маслина цвета
Под вечно плавим и звезданим сводом.

Господ је мене дигао из праха,
Из царства ноћи у светило дана;
Ја њега зовем у данима страха,
И мудрост пијем из чиста корана.

Доброта људских источниче живи!
Укрепи руку и оружје моје,
Да њима сатрем војску нечастиви',
Што руже тебе за истине твоје.

Чуј, труба грми и неверни стрепе,
У страху своме нечастиви бежи...
Пред бујним сином оазе и степе
Кордова, Кадикс и Гранада лежи.

II, 63.

ВЕСНИК ПРОЛЕЋА

Под зрацима топлог сунца
Природа се из сна креће;
Са жубором бујни поток
У долине мирне слеће.

Само горе, на висини,
Још се беле пусте равни,
И гаврани с криком лете
У вечерњи сутон тавни.

Ал' крај реке, у долини,
Где травица ниче мека,
Топли ветрић пољуљује
Вито стабло кукурека.

После дуге, мрачне зиме,
Кô првенче младог цвећа,
Из влажне се земље диже
Први весник премалећа.

Још су голе тихе равни
И песма се још не хори,
Само смрека зелени се
У дубокој, тавној гори.

Ал' кад топли, благи ветрић
Са жаркога југа пирне,
И заблеје бели јањци
Кроз долине наше мирне;

Од мирисног благог јутра
Док се сунце још не смири
То ће цвеће брати деца,
Миле сеје и пастири.

И песма ће да се хори,
И фрулице слатка јека,
И косе ће да се вију
Под венцима кукурека.

(30. јануара 1890.) Мала Србадија, стр. 98.

ТУРСКА

Кô изумрли давно, преда мном градови леже
И мирна, убога села. Са мрачних домова њини'
И древних, камених платна, вињага густа се вије
Ил' шуми на висини,
И као прастаро гробље лиснатом врежом их крије.
Ено на суром вису урвине вековне стоје
Кô страшан, огроман скелет... Кроз окна њихова пуста
Сањиво шумори ветар и ниче висока трава
Суморног заборава.

Изгледа, као да човек ни руком дотакô није,
Што су столећа бурна одбила у мрачном ходу
Са кула и платна градских. Ту гнездо јеина вије,
И змија одвратно мили и гуштер по травном поду.

(15. фебруара 1890.) Коло, стр. 65.

КРАЈ МРТВЕ МАЈКЕ[1]

— ХЕБЕЛ —

У сандуку лежи мати,
Лежи, да се не пробуди.
Крај сандука синчић стоји,
Дисати се чисто боји,
Милу мајку да не буди.

Њено тихо, бледо чело,
И свилене њене власи
Миришљаво цвеће краси —

[1] Под натписом *Дете* штампана и у *Зимзелену* (од 10. фебруара 1893, стр. 49).

И светлост је обасјава:
Мати спава, мати спава.

И синчић се тихо диже,
Па лагано, на прстима,
Обрте се на вратима;
Ал' се опет натраг врати,
Па с чуђењем чисто пита:
Зар још спава моја мати?

(15. фебруара 1890.) М. Србадија, стр. 120.

ЈУТРО НА ХИСАРУ КОД ЛЕСКОВЦА

Са пустих, далеких поља јутарња магла се диже,
И хладни ћарлија ветар. У граду живот се буди:
Тамо убоги ужар износи мангале своје,
А тамо суморни Турчин озбиљно ножеве пуди,
Или замишљен пуши;
На мушком његовом лицу мрачна се замрзла збиља
А бол у крепкој души.

Чуј! У долини тамној затутњи недељно звоно...
Јелен се у гори прену и журно подиже главу,
И пошто окрете поглед на зрачно пурпурни исток,
Он журно у скоку наже и оде у маглу плаву.

(фебруара 1890.) Отаџбина, XXIV, стр. 346.

ЧЕТИРИ ПЕСМЕ

КАЛИФЕ АБУ-ЕЛ-РАХМАНА

Кад је Абдала-бен-Али, за љубав калифског трона,
На ужас Азије целе и древног Вавилона,
Потомке Омајида на гозби поклати дао,
Од страшног његовог ножа један је умаћи знао.
Омајид Абу-ел-Рахман млади склони се од ове беде,
Јер још у очи гозбе на бесна парипа седе —
И парип кô стрела нâже у таму вечери влажне,
Мрсећи помамно гриву и ноздре ширећи снажне.

Под чудним и жарким небом, где варош Кордова цвета,
Јуначки Омајид Рахман искрсну једнога лета.
Мухамеданске Мавре он живо скупљати поље,
Обори калифат стари и на трон кардовски дође.
За мудре његове владе процвета Кордова славна,
Да јој ни древни Багдад ни Гасна не беше равна.
Царици Шпаније плодне синуше велики дани!
Шарене, богате лађе и силни каравани
На њене базаре много стизаху свакога дана
Из Андалузије даљне и жарких афричких страна.
Природа оживе чисто под руком уметних Мавра,
У врт се претвори варош, обала и Алгавра,
Са песмом иђаше ратар кроз гору и поље цветно,
И све, што Бога хвали, весело беше и сретно.

Но Рахман не беше срећан. Делећи радости свима
Он није могао често да радост подели с њима;
Јер спомен на мрачну прошлост њега је мучила често,
И он је тражио тада угодно и мирно место,
Да души олакша само. Са хума, обраслог травом,
У врту расла је палма са својом лиснатом главом,
Њу је калифа Рахман бежећи понео собом,
Када га Абасиди хтедоше венчати с гробом.

Под њом је калифа нежни, уморан од дневна рада,
Сањао завичај мили и своја времена млада:
У једноликоме шуму широких палмових грана
Он је слушао поздрав младости и цветних страна,
Где плави Еуфрат тече. И тако, у ноћи касне,
Он песме певаше ове, уз удар сантуре гласне.

Када сам прошлога лета за топлу Африку ишô
И узгред Кордову, Кадикс и прибрежја обишô —
Случајно и ове песме набавим на путу тада,
И ја их преведем с пажњом и, ево, штампам их сада.

I

Завичај

Кад поноћни поветарац пирне
И с Алгавре мирисе донесе,
Усред мрака и поноћи мирне
Мисао ме у прошлост однесе.

И ја сањам опустеле дворе,
Где детињство сахрањено спава,
Где спокојно Арављанско Море
У даљине неме ишчезава.

Тамо мирта у вечери касне
Слатким шу̂мом о љубави збори;
Песма грми уз сантуре гласне,
И усклик се по пустињи хори.

Ту источник хладном струјом тече,
И ружица сладосно мирише,
И пурпуром украшено вече
Благим миром и топлином дише.

Мила поља и долине цветне,
Божје сунце нек' вас вечно краси,
И да, штедро, никад се не гаси
Над пољима Арабије сретне!

II

На оази.

Жарко је приспело подне. И путник, с богатом робом,
Из древне Басоре иде, водећи караван собом.
Под сенком палмових грана он благог одмора тражи,
И струјом валова бистрих пији се и тело снажи.
И хладни вâли га крепе.

Па за тим караван скупља и жури свештеној Меки
И с њиме ишчезне тихо, при јасној звонаца звеки,
У мору пешчане степе....

И ја сам туђинац, путник, што сморен по песку блуди,
Ал' нигде кладенца бистрог, да њиме освежим груди.
Пророк је, у гневу своме, вихором засуо стазе,
Да моје уморне ноге по вечној пустињи газе.

III

Облацима.

Облаци, облаци одакле летите
По лазуру чистом, без пута и стазе,
По бескрајном мору без конца и трага,
Где ни палме нема ни травне оазе?

У вечноме ходу шар огњеног сунца
Нежно вас облачи у пурпурну ризу;
Ил' појили росом висове Ливанске,
Ил' шумно падали у Кедронску низу —

Вама је све једно. Без цели и пута,
Од постанка свога па до свога краја,
Ви, вечито хладни, путујете мирно
Без цели, без бола и без завичаја.

Ал' ја, вечно тужан, дижем своје очи,
Кад се данак смири и сунце угаси,
Кад ноћ тавна падне над пустом Алхазром,
И суморну поноћ јеина огласи.

Отаџбина моја далеко почива,
Моју нежну тугу само суза вида,
А племена моја у пустињи беже
Од крвавог ножа страшних Абасида.

IV

Палма.

У Алхазарскоме врту висока палма се диже
Из мога завичаја. У жарки летњи дан
С Алгавре прохладни ветар лелуја њезине гране,
И она снева сан:

Под њеним кореном слатким пустињски источник шуми,
Око ње пешчано море и жубор кладенца чиста,
Поклоник пролази туда и струју ледену пије,
И џигит пролеће с коњем, и бели башлик се вије,
И копље високо блиста —

А деца севера тавног, журећи на базар шумни,
С мазгама пролазе туда тражећи добити своје;
О, они не појме сладост чудесних санова твојих,
Сирото дрво моје!

Столећа древна су прошла од Рахманове владе:
Боабдил побеђен беше, и славна Кордова паде.
Под арагонским мачем јекнуше дубраве родне,
И пожар обузе села, вароши и земље плодне,
Бришући спомене древне. Но тужне песмице ове
Нађоше у једном двору, Алхазра који се зове,
За владе Манојла Сретног, и њих су на јавност дале
Две старе, учене куће Переса и Гонзале —
И њих су певали тада веслари шпањолски тужно
У тихе, звездане ноћи, бијући веслима дружно.

22. фебруара (1890.) Отаџбина, XXIV, 500.

ВЕКОВНИ СТРАЖАР

Код Просека, древног града,
Где с тутњавом Вардар стиже,
Кô огромне развалине
Под небо се стење диже.

На висове стења тога
Не достижу живи људи,
Ту једино дивља коза
Кроз урвине мрачне блуди. —

У подножју Вардар шуми
И високо баца пене,
И с тутњавом ломи вале
О вечите, хладне стене.

Ал' над висом, штô се диже
Парајући магле плаве,
Живи један сведок стари
Српске снаге, српске славе.

Пет векова он стражари,
Без одмора и без смене,
Пет векова он стражари
С ове страшне, суре стене.

А тај вечни, сури стражар —
То је царски орô стари,
Над суморним урвинама
Столећима што стражари.

Он облаке крилом туче
И огњене муње баца,
И кликтањем оглашава
Дивну славу праотаца.

И туђинац чује усклик,
Са висова што се хори,

И застрашен дуго блуди
По суморној, тавној гори.

А кроз кланце бурни Вардар
Са тутњавом баца пене,
И ломи се с мутним валом
О вечите, хладне стене.

(30. фебруар 1890.) М. Србадија, стр. 130.

СМРТ КАТОНОВА

Кад су пред царским мачем, код Тапсе и Фарсале,
Квиритске легије грозно са древном слободом пале,
И тиран, под царским венцем, лукаво праштајућ' свима,
Сурово погази ногом свештене законе Рима —

Тада се насупрот њему подиже сенатор један.
Он презре лукаве молбе, слободе и правде жедан:
„Умрла слободо римска, тако ми квиритске среће,
Свет може дворити њега, ал' Катон грађанин неће!“

И Катон одржа клетву. На гозби код свога сина,
Он призва Корвуса храброг на пехар самоског вина,
И кад је Утику малу покрило суморно вече,
Он мач загрли тада и мрачно, с уздахом, рече:

„Буди ми још једном веран, о друже времена славни',
За славу врлине римске, што нагло у нама тавни;
Крвави диктатор Цезар, подобан мрачноме Богу,
Са својом бешчасти руком свештену грађанску тогу.

Ко ће да форум штити, кад часних грађана нема?
Кад храброст тирану служи, а сјајни Капитол дрема?
Кипарис гробницу крије и густа, зелена трава,
Где, с чистом љубављу к роду, праведни Тулије спава“.

Тако зборaше Катон. Кад поноћ суморна дође,
Роб један упали факљу и Корвус са гозбе пође;
И Катон отпусти сина, што оде готово с плачем,
А за тим, разгрнув тогу, страшним се удари мачем.

И онесвешћен паде. Пробуђен у пу̂стом трему,
Дигнувши над главом факљу, роб један прилете к њему,
А одмах, за робом својим, и син се Катонов трже,
И журно дошавши оцу, лекара доведе брже.

Силвије, чувени лекар, ученик мисирских мага,
Увеза пробијен трбух и насу мелема блага.
И свест се Катону врати и крвца преста да тече,
Он поглед обрати сину и сталним му гласом рече:

„Нека је проклет и презрен лукави избраник рода,
Што мирно пред собом гледа, кад земљи мре слобода.
Боље је презрети живот, у ропство који нас баца,
И, веран слободи, сићи у крило праотаца“.

Кад сврши разговор овај, он страшно изврши дело:
Раздерав завоје своје утробу дохвати смело,
И залуд прилете робље — утроба пуцати стаде,
И Катон завали главу, и мртав пред сина паде.

фебруар (1890.) Коло, стр. 134.

МРАМОРНИ УБИЦА

За време Анцела славног живљаше у древном Риму
Силвије, убоги вајар. Под кровом нужде и јада
Он је трајао дане, непознат и презрен често,
Смрт гладну гонећи мучно заслугом скромнога рада.
Међу светила римска, запојен насладом таштом,
Силвије ступао није са својим издртим плаштом
И својом анђелском тугом. По какав пропали племић,
Ил' бекрија свирач, са шпадом и гитаром,

Друштво је његово било. Јер он је волео песме,
А њих је скитница свирач певао с љубавним жаром
Бијући у гитару. Тако је, у друштву с њима,
Пјанчио по кашто сву ноћ по крајњим крчмама Рима,
Забачен од целог света.

Сунце се гасило јасно,
Када се Силвије једном од куће подиже касно.
Вече је пролетње било. Под небом црне се ждрали,
О пусте обале реке ломе се румени вали,
И магла увија рâвни... У топлој његовој души
Звук тајне, нејасне среће зазвони болно и драго,
И вајар, несвесно чисто, у стару капелу уђе,
Из које молитва брујн уз пратњу оргуља благо.

Било је вечерње свето. У тами и тишини
Трептаху небесни звуци божанског Палестрини,
Кô усклик његове душе. Пред самим олтаром светим,
Са црним дугачким велом, клечаше некаква жена.
Плаве и сузне очи она је подигла горе,
Кô бледи анђео туге. Свилена одећа њена
У складним борама својим падаше по поду доле,
А њене скрштене руке бејаху до пола голе.

За киме плакаше тако? И ко је управо она?
То бедни, убоги вајар није ни знати могô,
Но он је дрхтао чисто. Од ове вечери чудне
Протече вечери доста и дана протече много —
А од ње ни трага више. Но туга, што здравље руши,
Учини од тада преврат у болној његовој души.
Силвије од ове ноћи сто пута осети јаче
Сву пустош живота бедног и ништавила свога;
Од сад је банчио чешће, кашто се по крчми тукô,
Хулећи одвратном псовком и људе и самог Бога.

Тако једаред пијан дохвати челично длето,
И ноче резати мрамор, без мисли и без плана,
За неком несвесном тежњом. И слика чудесне жене
Из хладне, мраморне грудве искрсну једнога дана.

Силвије замишљен стаде. У помраченоме уму
Он је будио слике од ране младости своје,
Он се је сећао лица, што давно некада виде,
Ал' није дознати могô од куда то? и ко је?
Скрстивши уморне руке он дуго стојаше тако,
Тако га и тавна поноћ пред ликом каменим нађе.
Напољу мртвачка тама... Силвије безумно викну,
Кад страшна, чудесна слика с мраморног подножја сађе,
И тихо приступи њему.

„Чудиш се!“ ускликну она,
Слазећи нечујно чиста са свога мраморног трона.
„Па ипак, давно се знамо. Од прве младости твоје
Ја живљах у души твојој, и лице небесно моје,
Твој вечни идеал, ево, оваплоћен је сада,
Идеал, што бићем твојим без твога пристанка влада.
Поносит пред целим светом ропски си служио мене
Кô слику чистоте рајске и вечно млађане жене —
Ал' ме видео ниси. Зато сам, пред олтаром,
Изашла преда те једном са светим, небесним жаром,
Кô сузна Ниобеја. Заклоњен, у тишини,
Твој светли духовни поглед од тад је дражи ми био.
Твој живот рад мени беше. И ти ћеш умрети сада,
Јер ја сам чаробни лептир, а ти си чаура био.
Јест, ти ћеш умрети сада... Сав позив живота твога
Свршен је с рађањем мојим, по вољи самога Бога;
Али ће Римљани сутра с дивљењем гледати мене
Кô образ врлине чедне, кô узор најлепше жене“.

И страшна, мраморна жена рашири камене руке
И притиште га силно. На усне његове младе
Она ледене усне приљуби безумно, страсно,
И душу његову испи. Силвије на земљу паде,
И рука суморне смрти дотаче његове веђе,
А дивна статуа мирно на своје подножје пређе.

29. март (1890.) Коло, стр. 191.

ПОГОДА И СИМЗЕРЛА

Још сунце, у току своме, на зреник приспело није,
Али је студена зима са снежног слазила трона;
Јоште Симзерлу нежну дубока пећина крије,
Но поздрав младога друга из ње је слушала она.

Погода.

Ја сам небесни путник, и слазим од зрачних двора
На царским колима својим. Изађи, Симзерло драга,
Са јужним и топлим ветром ја ваљам сметове с гора,
И животворним дахом негујем земаљска блага.
Близу свештене Ретре олтар се дрвени диже
У част и славу моју. Кад снежни Бореас оде,
Тад колесница моја на зреник небесни стиже,
И тада, са жезлом својим, ја бујне колебам воде.
Већ стадо пољаном блеји, оставља торине своје,
И ја се крилатом ногом по травној обали крећем;
Изађи, Симзерло драга, из тихе пећине твоје,
Да влажна украсиш поља мирисним и шарним цвећем.

Симзерла.

Чујем ли слађани усклик нежнога и милог друга,
Што дахом младости свеже по травној обали блуди?
Дођи, о дођи к мени, из твога свештеног луга,
И разби окове моје, и нежан, уза ме буди,
Сурови Бореас, ево, љубећи без наде мене,
Изврши освету страшну. Противно истином Прôву
Он верну Симзерлу твоју затвори у ове стене,
Што их пастири рански пакленим стенама зову.
Вечито суров, и хладан и грозан у својој злоћи,
Он ми је потресô душу гомилом великих зала;
И ја сам, лијући сузе, у зимске суморне ноћи,
Тебе, о друже нежни, у моју тавницу звала.

Погода.

Окрени огњени точак, о Боже светозарни!
Под топлим његовим дахом да живот васкрсне светом,
Да вредна пролети пчела са влажих долина шарни',
И нежни шарени лептир над росним, пролетњим цветом.
Симзерла, царица цвећа, у ропству пакленом чами,
И залуд пролетњи зефир слатким је дозивље звуком;
Ах, страшни Бореас хтеде, у зимској поноћној тами,
Да њезин недирнут појас додирне студеном руком —
Ал' ја сам помео њега. Са дахом младости свеже
Ја сам духнуо силно у хладно његово лице,
И чистим пламеном својим спалио љубавне мреже,
И кумир ледени његов са жезлом поврго нице.

Симзерла.

Топла, небесна струја младе ми таласа груди,
И свежи, вечерњи лахор лелуја витице моје,
И с поља фрулица јечи. Живот се из санка буди,
А влажна и црна поља дахом се младости поје.
О бледа царице ноћи! Окрепи прохладом цвеће,
И клице плодова слатких капљама студене росе;
Нека се лиснато грање са шумом у небо креће,
Нека се мириси нежни по зраку чистоме носе!
Већ плава, јутарња магла покрива дубоко море,
И ждрали, у дугом низу, из даљних долазе страна,
И пето удара крилом у сусрет румене зоре,
И јасним поздравља гласом освитак пролетњег дана.

Тако је Симзерла нежна зборила у милини,
Идући по влажном пољу крилатом божанском ногом;
А с гора Погода за њом дуваше по долини,
И Лада на земљу сиђе са изобиља рогом.

(1. априла 1890.) Јавор, стр. 194.

ПРАЗНИЧНО ЈУТРО

Освануло јутро красно,
  Одлетео благи сан;
Са истока сунце јасно
  Васкршава светли дан —
По травици роса светли,
  У даљини поје петли.

Осветљена црква стара,
  Лелуја се лаки дим,
А молитва из олтара
  У небеса лети с њим.
Све празничним духом дише,
  Све је светло и мирише.

И анђели хранитељи
  Невидовно шире лет,
Да у светлој обитељи
  Благослове смерни свет.
Шум се чује с крила њини'
  Са молитвом у висини.

Дан осваја... Магла плаба
  Лети, где и ноћни мрак;
Златно кубе озарава
  Сјајног сунца топли зрак;
Роса пада, цвеће ниче,
  И под небом шева кличе.

(15. априла 1890.) М. Србадија, бр. 12, стр. 178.

ПРАВЕДНИК

Умре једна бедна жена,
И за њоме оста син,
Сва утеха слатка њена,
Нежан као бели крин. —
И завапи горко она
Пред светињом Божјег трона:

„О Господе, који храниш
Сваку живу земску твар,
Који слабе од зла браниш
Као вечни, славни цар.
Усрећи ми чедо моје
По доброти воље Твоје“.

И Господ је саслушао
Молбу бедне мајке те,
Анђела му чистог дао,
Да над њиме вечно гре;
Да га мучном стазом води
К чистој правди и слободи.

И синак је путем грео,
Којим трње ниче тек,
Увек благ, но увек смео,
Мучећи се цео век.
Док једаред, црни јаде!
Од тиранске пушке паде.

А заступник вечног Бога
Кад последњи зачу крик,
Са светлошћу лица свога
Обасја му бледи лик —
И онда се с њиме врати,
Где га брижна чека мати.

Бог је тако испунио
Сиротиње слатки над,
Син је њезин срећан био,
Јер је мајка срећна сад.
Она грли сина свога,
И обоје славе Бога.

(30. маја 1890.) М. Србадија, стр. 232.

ПРИЈАТЕЉУ

У часу радости слатке, ил' горке жалости своје,
Кад душа твоја стрепи, кô буром дирнут цвет, —
Украси гордошћу себе. За радост и боле твоје
Да не зна овај хладни и бурни овај свет.

Не допуштај — о друже нежни! — у храму душе младе
Да твоје идоле позна лукави људски глед;
Јер ће ти он у безумљу да слатке оскрвни наде
И превратиће радост у горки само јед

Отровом лукавих речи. У мраку и у самоћи,
Кад срце бурно куца и слатки бежи сан,
И сузе и наде своје тамној повери ноћи,
А сутра буди ведар, кô мајски ведар дан.

Слатко је кроз живот проћи и небу вратити оно
Што души дарова небо, кад на свет посла нас,
И ведро, спокојне душе слушати смртно звоно
И с узвишеном надом чекати крајњи час.

25. јуна 1890. Вечерње Новости, г. 1894. бр. 24.

АВГУР

Под ударима тешким падоше капије свете.
И с дивљом, помамном виком јурнуше хришћанске чете
Кроз древне улице Рима. У крви и прашини
Лежаху трибуни римски, од страшних мачева њини',
И центуријони и горди легати с њима —
И огањ озари небо са седам хумова Рима.
Огромне, пламене руке он диже у небо горе
Кô страшан, огњени колос... Кроз бурно огњено море
Јахаше Аларик силни уз звеку звонаца јасни',
За хоругвама светим и хором отаца часни'.
Te Deum певају они носећи заставе свете,
Око њих шлемови, копља и мрачне хришћанске чете.
Гранчице зелених врба и јасних звонаца звека
Оглашаваху нежно освитак новога века
Над развалама Рима. У страшном овоме боју
Препороћени дух је славио победу своју.

Дан се клонио ноћи. А спровод иђаше ближе
Кроз тесне улице градске где храм се Сатурнов диже.
Јасно су звонила звонцад по мраку и даљини,
И звекет мачева оштрих, и врисак жртава њиних
На степеницама сјајним. Између колона вити'
Очајна, последња борба помамно заче се бити.
Са кратким копљима својим, дигнувши штитове горе,
По дворанама мрачним страшни се хришћани боре.

Тада се на прагу храма великог Сатурна бога
Појави огроман авгур. Свештена његова тога
На левој његовој руци лежаше прибраним крајем,
А црне његове очи блистаху пророчким сјајем.
Као Сатурно вечни, он краљу приступи ближе,
Грудима препречи улаз и силну десницу диже.

„Стани, ускликну старац, победом опијен царе!
Поштеди крвавом руком богове и олтаре,

Символе истине вечне. Кô заштитници Рима,
Векове трајаху они и ми се кланьамо њима.
Док сулуд у њима види камене идоле само,
Мудрошћу муж украшен божанство налази тамо —
Које га истини води. И шта је истина сјајна,
Но тежња к доброти ићи, та вечна, небесна тајна?
Ради истине ове поштеди олтаре свете,
И одби од храма овог крваве и дивље чете.
Не учи војинство своје да вечне богове руши,
Јер тако саблазан ниче у њиној суровој души,
Саблазан, где пуста маса добива навику холу,
Да бога измишља себи по своме произволу,
А маса болник је вечни. Њу питај од чега пати,
Ал' сама да себе лечи, то не смеш никада дати,
Јер мудрост богови шаљу на своје избране главе,
Да воде народе собом и име њихово славе.
И ти, човече срећни, што своје победе бројиш,
Зар не знаш на чијем прагу кô сенка немоћна стојиш?
Праг је векова ово. Са њега Сатурно греде,
И своју сопствену децу у глади вечитој једе.
Он чељустима грозним прождире народе редом,
И нема божанства другог над главом његовом седом,
Осем истине једне, која се у њему скрива.
Над гробом таштине људске божанска воља је жива".

Тако заврши авгур. Аларик удари хата,
Јаросно обори копље и јурну на главна врата,
Где стража храмовна стоји. И копље заблиста саде,
И седи, огромни авгур на степенице паде —
И метеж крвави поче. Са буктињама сјајним
Јурнуше ритери духа по одајама тајним.
Крваво тоњаше сунце за даљне брегове Рима,
Где шуме хоругве свете и оци ступају с њима.
Те Deum певају они, носећи заставе свете,
Око њих шлемови, копља и мрачне хришћанске чете.

(јула 1890.) Отаџбина, XXV, стр. 586.

ПОСТАНАК ЉУБИЧИЦЕ

Јунона, дојећи сина на своме облаку плавом,
Осети над главом својом глас свога љубљеног мужа
И поглед обрати горе. Високо над њеном главом
Шарена дуга се пружа.
И Арес с осмехом стоји. Божица стидно се трже,
И груди заклони брже.

Ал' чиста капљица једна из груди матере младе
Кô светла, јутарња роса на травну земљицу паде,
И јасно затрепта тамо. А Химен са свога трона
Благослов ниспосла штедри на место где паде она.
И нежна кô њено лице
Изниче стабљика танка у младој пролетњој трави,
И на њој зелени листак и цветак азурно плави
Невине љубичице.

(јула 1890.) Отаџбина, XXV, 612.

ЉУБАВНА ТРКА

Стегни жице, о кобзару,
И суморну тугу мани,
Па запевај песму стару
О Љубецком и Океани.

У Лисинског храброг пана
Има блага кô у мору,
Ал' његова кћи Океана
Беше украс целом двору.

Колико је Пољска дуга
На четири своје стране,

Од Њемена па до Буга,
Није било такве пане.

Па како ли бије стрела
Из ручице пане лепе,
Кад Океана јаше смела
Броз подолске равне степе.

Бујни ветри, што се носе
Са далеких, сурих страна,
Лепршају њене косе
И скутове сарафана.

Али једног мајског дана
Запроси је витез вредан,
„Хоћу“, рече нежна пана,
„Али имам услов један:

Пре него ли хтеднем млада
Оставити поља своја,
Да тркамо испред града —
Стигнеш ли ме? Бићу твоја“.

Пан Љубецки диже очи
И погледа коња врана,
Па на коња хитро скочи,
А на другог млада пана.

И у једно исто доба
Са двориштa оба језде,
И јурнуше, као звезде,
На пољану коња оба.

Над седлом се мома наже,
Руку диже и бич пуче;
И Љубецки главу саже,
А мамузом вранца туче.

Пригнувши се као гуја,
Коњ Океанин мрси гриву,
И с фркањем, кô холуја,
У даљину лети сиву.

Кличе пана, као чајка,
И све ближе мети стиже,
А за њоме витез гмиже
Кô чивутска таратајка.

И он виде, како лете
Коњ и пана испред њега,
И огањ га узе свега,
Јер их спази близу мете.

Па од чуда и срамоте
Заигра му срце живо,
Што ни у сну није снивô —
И његов се усклик оте:

„Ко у љутом до сад боју,
Срећо моја, ти ме прати!
А да стигнем пану своју,
Љубав ће ми крила дати“.

На огњене своје очи
Сад натуче шапку с чела,
Па се изви као стрела
И са врана коња скочи!

Три пута се преметао
Пан Љубецки у висини,
А четврти доле пао
И нашô се у прашини.

Засмеја се млада дама,
Па окрете коња врана,
Удари га мамузама
И прескочи младог пана.

Ал' је пану снажна воља,
А љубавне муке тешке,
И Љубецки јурну пешке
Као јелен преко поља!

Зачуди се пана млада
И не може да се сети,
Шта Љубецки чини сада?
А Љубецки већ на мети.

Он с грацијом шапку тури,
На десно је наби уво,
И по том се хитро жури,
Да дотера скупо руво.

А Океана пусти тада
На пољану хата врана,
„Бољег имам“ рече млада
И загрли свога пана.

Госпођинци.
1. јула (1890.)

Отаџбина, XXVI, 195.

ОБУЋАР И ЊЕГОВ СИН

У мрачној, прљавој изби, у очи Лазарев-дана,
Сећаше обућар бедни за сниским и старим столом
Крпећи брижљиво нешто. Пламен је лојане свеће
Озаравао бледо убоге и влажне куте,
Станиште нужде љуте.

А у буџаку једном, где мемла царује права,
Син жалоснога крпе на црним ритама спава,
И сања сутрашњи празник: кô лица анђелски чиста
Око Исуса Христа

Многа се скупила деца. Зелене палмове гране,
И звекет звонаца јасних свечаност казује њину,
И дете дисаше бурно, и у сну запева јасно:
Осана Давидовом сину!

И стари крпа се трже. Он речи појмио није,
Ни наду на лепши живот, која се у њима крије —
Али је певање чуо, и нежна туга га узе.
И кратки отури чекић и тврдом, жилавом руком
Обриса топле сузе.

13. јула 1890. Отаџбина, XXVI, стр. 174.

МОЈОЈ МУЗИ

С небесне висине своје, кô светли ђеније мира,
Ти си ми пружила лиру. И колебљиви дух
Прёну се од гласа твога, и гордо потресе лира
Мој очарани слух.

И препороћен тако, под заставом слободе
Мој дух се глупости смејô на њеном шареном трону
И грубој сокачкој луди, и робу салонске моде,
Нарцису фанфарону.

Векови минуше тако. Древни се идоли скрише,
А разврат једнако живи и груба сила с њим,
Ја се колебам с нова, и ја се не смејем више
Над смрадним гробом тим.

Спустивши клонулу главу на своје уморне руке,
На развалинама духа ја нађох изворе туге:

Но глуви за речи твоје, не чуше небесне звуке
Ни власници, ни слуге.

И сад не тужим више. Застор је подигнут свети,
И кип Саиса древног обнажен сад је тек:
Живот је оргија гнусна, над којом без трага лети
За веком мрачни век.

1. августа (1890.) Отаџбина, XXVI, 23.

СОЛОМОНОВО ПРОКЛЕСТВО

На царски, велики сабор, пред своје владарско лице
Соломон гласнике посла и позва безбројне тице,
И тице дођоше одмах. И већ се седница спрема,
Но ласте јоште нема.

И тако кад сабор скоро и царско весеље прође,
Уморна, са даљнег пута, и ласта пред цара дође,
И за трпезу седе. А кад се најела жита,
Онда је Соломон пита:

Где је толико била? А ласта овако рече:
„Тамо где вечно благо зорица освиће рана,
И бујна Палмира цвета и река весело тече
Под небом Суристана.

Тамо је пролеће вечно. По миру и самоћи
Ту звучна сантура звони у плавој, чудесној ноћи,
И многи фењери светле и бледа кандила горе,
Кô разнобојне искре, кô сиње огњено море.

*

Цару се учини криво и ласту осуди тада,
Да путник вечити буде у земље, где магла влада

И снег покрива равни. Кô весник топлијих дана,
Да вечно летети мора
Са древних Ливанских гора
И цветних, раскошних поља топлога Суристана —
У пуста и влажна поља, где киша јесења пада
И Бореј с леденог трона поноћним земљама влада.

(августа 1890.) Отаџбина, XXVI, 61.

ДАНАЈА

Некад је громовник, силно заљубљен, ишао теби
Са златном, обилном кишом. Но светла младост је прошла,
И ти снуждена стојиш на њеном обронку травном,
Јер старост већ је дошла.

Време је изрило боре по твоме чеоцу тавном —
И златне нестаде кише,
И громовника с њоме. На олтар љубави твоје
Ни бакар не пада више.

(септембра 1890.) Отаџбина, XXVI, 208.

ЛОРА ЛАЈ[1]

Пре много тамних лета,
Где Рајне трепери сјај,

[1] У Отаџбини је натпис *Лорелај*, друге разлике види у додатку.

Где тихи Бахарах цвета,
  Живљаше Лора Лај.

Тајнама њених чари
  Очаран беше тад
Многи калуђер стари
  И многи војник млад.

У древном замку њеном
  Порочни влада кâл,
Под замком с мутном пеном
  Шумори бурни вал.

Лепотом женских дражи
  Нудила сваком рај,
Ал' зато срце тражи
  Вештица Лора Лај.

Из древног зато града,
  Господар или роб,
Без срца оста тада
  И срамни нађе гроб.

Символи свете тајне
  За њу су символи зла,
И вали тихе Рајне
  Надежда вечног сна!

Невиност проли сузе,
  И призва Божју власт,
И Господ онда узе
  Од Лоре њезину страст:

Борама покри чело,
  Раслаби њезин глас,
Исуши њено тело
  И снегом покри влас.

Презрена, оде Лора
  Где вали бију град,

И с града, одозгора,
  У Рајну скочи тад. —

Ал' од тад сваке ноћи
  С обала шуми вај:
То јеца у самоћи
  Вештица Лора Лај.

октобра 1890. Отаџбина, XXVI, 583.

* * *

Досада, магла и тама... На слаба колена своја
Ја звучну узимљем лиру, и својом уморном руком
Додирнух сребрне жице. И лира загрми моја
  Очајним и страшним звуком —
И ја се препадох силно. Шта значи јецање боно?
И онај суморни усклик и слатки онај над,
Што у акорду једном, кô тајно некакво звоно,
И сумњи и вери мојој израза даје сад?
Ја гневно потресох лиром. И светла васкрсну младост,
И с њоме пропала вера у борби и у злу,
И жице пукоше јасно — и нека очајна сладост
  Душу ми прожма сву.

15. новем. (1890.) Преодница, 1891, стр. 30.

* * *

Под покровом снежним природа почива,
И суморно сунце у таму се скрива,
  Не трепери зрак.

Не хори се песма из даљине степне,
Само узвик јекне или бронза клепне
Кроз вечерњи мрак.

И светило дана у таму се скрива,
Под покровом снежним природа почива
Мртви, тешки сан.

Тако вече пада, тако зора стиже
И тако се страшно, као мртвац, диже
Омрачени дан.

Али песма моја под тежином јада
Још пролеће чека, весељу се нада
И развија лет —

Као жива клица под лавином снежном,
Што лагано клија са стабљиком нежном
И постаје цвет.

(3. марта, 1891.) Јавор, стр. 130.

ХИМНА ВЕКОВА

Не знам је л' на сну само ил' збиља одлазим често
У чудан предео неки. Ту свако казује место
Трагове разорења;
Кипарис зелено тавни и коров шири се само,
И влажни, гробовски ветар океан таласа тамо,
И звижди са хладног стења.
И ја, уморан тешко са даљна некаква пута,
На пусту обалу седам. И тада поред мене
Мртвачки пролази спровод у немом свечаном ходу,
А маске на лицу носе и људи, деца, и жене.

Одакле долазе они? И куда вечито греде
Тај спровод с песмама грозним?
И кога односе они у крило вечности седе
У вечерима позним?
Путећи пролазе они, и вечно по мраку блуде
И од времена давних —
Бескрајни океан шуми суморну и хладну песму,
Химну векова тавних.

(5. марта 1891.) Преодница, 97

У ОСАМИ

Кад одјекне славуј-песма у даљини,
И засија бледи месец на висини,
Кад уморан у осами свет почива,
По камену тихо струји вода жива,

Тада Господ од палата својих зрачних
Тихо слази над висове гора мрачних,
И уз песме анђеоске, пуне миља,
Руку диже и светове благосиља.

А чују ли дах Божији милиони,
Дах што струји по далекој васиони?
Дух га чује у шумору тавне ноћи,
И мисао, што се рађа у самоћи.

Турн-Северин. Стражилово, стр. 17.
12. јануара 1892.

3*[1]

С духовне висине своје ти си ми пружила руке,
Твој говор, анђелски нежан, очара мени слух:
Кô демон, одбачен небом, ја слушах небесне звуке,
И препорођен к теби узлети блудни дух.

И чисте, невине сузе лијући на твоје крило,
Сладости кајања нежног познадох у тај дан.
Ах, ја сам грешио горко. Све, што је некада било,
Мени се учини тада кô мрачан, гробан сан —

И љубав, и мржња моја.. Кô древни раскошник што је,
И ја сам расипô лудо све благо духа свог;
На градски, прљави базар срце сам бацао своје,
Јер дневне истине људске биле су мени Бог.

Но светли идеал добра и нежни анђео мира,
Ти сиђе с висине тада, да бурни смириш дух:
Да седмоструни кимвал и звучна опије лира
Празничном својом песмом мој очарани слух!

И данас, одвојен судбом, с Дакијских обала снежни'
Ја славим тебе, мила, у слатком жару свом;
Јер ти си чистотом својом и собом, анђеле нежни,
Небесни позив дала земаљском бићу мом.

Турн-Северин. Јавор, стр. 65.
12. јануара 1892.

ЕЛЕГИЈА НА РАЗВАЛИНАМА КУЛЕ СЕВЕРОВЕ

Путниче с обала цветних бисерне Ипокрене!
Певај ми песму о тузи,
Песму о болу вечном. Надежде вараху мене,
Обманули ме друзи,
Као блуднице — жене.

[1] *Зорки,* другој жени својој.

Садашњост моја је пуста, кô пуста пећина нека,
И у њој суморно звони мој слаби и празан глас;
Прошлост протекла моја кô бурна планинска река,
А с њоме радости моје кô рајски један час,
Кô звук, изгубљен давно. За све што беше лепо,
За отаџбину, љубав, и младог друга свог,
Спокојство и дане своје ја сам жртвовô слепо,
И силе духа мог.

И све је пропало редом: завичај, љубав и друзи,
Па и топлина жеља, и вера, па и над;
И ја сам остао самац. О пујте песму о тузи!
Смртно је моје тело разорен, празан град.
С развала прастарих кула, где нема живота више,
А где је некада Север подигô тврди стан,
Да с гордих бедема градских варварске гомиле брише,
Ја сањам бескрајно мрачан ал' ипак драги сан:
Сањам о вечном миру. О древни Северов граде!
И ти си мумија једна, тело без духа свог,
По теби павит се шири и гнусна змија се краде,
И гавран суморно гракће с каменог врха твог.
Крај влажних зидина твојих гомиле камења стоје
И урна бачена лежи... И по камењу твом
Ја ступам уморном ногом, да име урежем своје
На саркофагу том,
У коме почива живот минулих векова давно,
И триумф живота вечног. У мајски ведри дан,
Кад ветар лелуја вреже ил' шуми у вече тавно,
Он живи лелуја покров и крепи вечни сан.
А доле Дунаво брујi и густи шуморе лузи,
И смех, и песма грми, и живот трепери млад...
О пујте суморну песму, о пујте песму о тузи,
С уздахом ја је примам, с одјеком празан град.

Турн-Северин
28. јануара 1892.

Стражилово, стр. 97.

КЛЕОН И ЊЕГОВ УЧЕНИК

Ученик.

Честити Клеоне, кренимо се даље!
Сваки жбун ме себи, сваки цветак мами,
И поточић бистри што нам жубор шаље,
И вис Филопапе у јутарњој тами.
Страшан у самоћи, као света гора,
На древни ме Олимп у осами сећа,
Ја слутим, верујем: ту је драга Флора,
Флора, нежни симбол младости и цвећа.

Клеон.

Све је само симбол што ти види око,
Све, што душу твоју и ведри и мрачи,
Симбол је и земља, и небо високо,
А суштина оно, што он собом значи.
Тавни вео ноћи или светлост Феба,
Звук, који се хори из празне даљине,
Одсев је истине, којој наћи треба
Правога имена, потпуне целине.
Јер што поглед види спрам светлости сјајне,
И све, што се косне нашег будног слуха,
То је спољни додир ове вечне тајне,
И општење њено и људскога духа.
Није главно, дакле, оно, што ме гони,
Да плачем ил' певам у часима лепим,
Но суштина тога. Главно је: што стрепим,
Кад барбитон тугу или радост звони.
Пред том вечном тајном ми стојимо немо,
Кô сански мудрац пред Истине ликом;
Вео с лица њеног дићи не умемо,
Јер Истина цела не даје се ником.
Век за тавним веком у вечност ће сићи,
А разум ће људски по мраку да лута;

Одговора неће на питање наћи
Ни Истини целој пролаза и пута. —
И слутиће вечно.

Ученик.

На овоме пољу
Нек' слобода моја сахрањена спава,
Јер Истина твоја потчини ми вољу,
А душу ми, ево, страхом испуњава.
Каква мрачна мисô: спавати у ноћи,
И знати да неко поред одра стоји,
Кога не познајем. И дух, у самоћи,
Кô плашљиво лане да се вечно боји,
Да слути и чека. Само једну мисô,
Само слутњу своју налазити свуда,
Зато, да би онде, где си вером дисô,
Под теретом сумње пролазио туда!
Каква страшна мисô: све што видим, чујем,
Сматрати за симбол, који друго значи:
Нагонити разум да вечно тумачи,
Те да кратки живот загонетком трујем.
Ах, погледај доле: од капије Рони
Одморни се људи с буктињама крећу;
Заљубљени пастир своје стадо гони,
Као млади фаон по росноме цвећу;
С Акропола тврдог узвици се хоре,
И јутарња стража кличе у даљини;
Даљни исток пламти као рујно море,
Да позлати главу царици, Атини.
Све радошћу дише. И у чистој вери
На посао дневни покрећу се они,
На храму су давно отворене двери,
И у храму кимвал тајанствено звони.

Т.-Северин, Јавор, стр. 145.
15. фебруара, 1892.

БАБАКАЈ

Црн, растављен од пољана зрачних,
Ту се Дунав о кланце разбија,
Лаки чун се као перце нија
Изнад стене и провала мрачних.

Наваљене рукама титана,
Древне горе почивају с миром;
Мир је вечни оковао широм
Споменике изумрлих дана.

Ту ступаше у времена стара
Легионар преко мрког стења,
А у дане бурног пресељења
Страшне чете Хуна и Авара.

Изумрли древни великани,
Силне војске и војводе оне,
Од Кавказа до грозне Шалоне
Што им поља бејаху мегдани!

Вали брује... Но над хуком речном,
Што с грмљавом око њега стиже,
Сам Бабакај суморно се диже —
Мрачни борац на бојишту вечном.

јуни 1892. Јавор, стр. 785.

ЗАПУШТЕНИ ИСТОЧНИК

Разорен источник стоји, окружен високом травом,
И валов, изваљен давно. Из празних камених груди
Не струји бисерни талас у жарке јулијске дане,
Кроз пусте и мирне стране.

Сува кржљава крушка, кô црна огромна рука,
Суморно над њиме стоји. И криве њезине гране,
Наказно пружене горе, кô израз паклених мука,
Од суве, самртне жеге усамљен источник бране.
Некад је на ово место по стази, зараслој давно,
С крчагом на рамену слазила пастирка млада;
И пастир певаше песме у вече, тихо и тавно,
Гонећи весела стада.

Ту сам некада и ја замишљен слазио често
У мајске вечери јасне. Ту беше за мене место
Тајних и слатких жеља. Лисје је шумило тада,
Док бистра и хладна вода у урну мраморну пада.
И прелива се тихо... И вали животних сила
Преливаху се тада из моје млађане душе
Пространо, широко, вољно, кроз места бескрајно мила,
Где ветрић, премирућ чисто, топлином љубави дȕше!
Ко забораву мрачном предаде источник живи,
Да плодоносни талас не шуми весело сада?
Где су дријаде нежне са кривим и оштрим српом?
Где су питома стада?

*

Сува, кржљава крушка, кô црна огромна рука,
Суморно нада мном стоји. И криве њезине гране
Наказно пружене стрше с изразом паклених мука,
Кô да ме последњом снагом од мисли очајних бране.

(јуна. 1892.) Отаџбина. XXXI, 321.

НИОБА

У хладу жалосних врба, где вале поточић броји,
Сливена од хладног туча Ниоба очајна стоји,
Са беспомоћном тугом руке је клонуле свила
На своја уморна крила.

Трепери жалосно грање над главом Ниобе плачне,
Што тупо преда се гледа, без искре надежде зрачне,
И самрт суморну кличе —

И онда, кад хладни север опу́сти зелену гору,
И онда, кад славуј пева и мајску поздравља зору,
И плави поменак ниче.

Ах, ја разумем смисô жалосне јелинске бајке
И њену безкрајну тугу несрећне и болне мајке,
Над травним дечијим гробом.

Ал' ова свечана туга мисао буди ми другу:
Ко беше уметник отац, што своју опева тугу,
И туч оживе собом?

А грање трепери мирно... Ја снове чудесне снујем
И тешко јецање неко у врту далеко чујем.
О плачи, статуо тучна! Јер он је у теби гледô
Последње, можда, чедо.

1. октобра (1892.) Јавор; стр. 657.

ГЛАСНИК СЛОБОДЕ

У тврђави београдској стара кула и сад стоји,
Што времена ток суморни у мртвоме миру броји.

Многи борац за слободу, у мукама нечувеним,
Скончао је дане своје под високим кровом њеним.

Ту Дунаво хладно шуми, и у шуму мутних вала
Јецање се чује ноћу с мрачне куле и обала.

А с бедема порушених, где кржљава зова ниче,
Страшна сова јасно крешти и стража се у ноћ кличе.

Једног дана, доста давно, тешка њена брава шкрину,
И тавничар бледог странца посла кули у дубину.

Ал' он гордо дигô главу, а с ње пада коса дуга,
На лицу му тежак умор а у оку пламен југа.

То је Рига, син Јеладе, мајско сунце коју греје,
И потомак храбрих Грка с Маратона и Платеје.

Он подиже руку десну, (на груди му лева пала)
Па говори стражи својој, што се збила крај машала:

„Отманова мрска децо, мрак нека ми тело крије,
Ал' дух мој ће тек да живи, дух слободан ено гди је.

Дух ће овај гласник бити за народе на Балкану,
Да не клону у надежди белој зори, јасном дану.

Опустеће двори ваши, а остаће кула стара,
Да сачека ново доба, општа љубав које ствара“.

У том часу с мрачне куле орô сури нагло прну,
Страшно одби снажним крилом и у ноћ се изви црну.

*

У тврђави београдској стара кула јоште стоји,
Што времена ток суморни у мртвоме миру броји.

Ту Дунаво хладно шуми, и у шуму мутних вала
Јецање се ноћу чује с мрачне куле и обала —

А с бедема порушених, где кржљава зова ниче,
Страшна сова јасно крешти и стража се у ноћ кличе.

(крајем 1892.) Смиљевац, за 1893, стр. 59.

ПОСЛЕ ТУГЕ...

После туге, после мука,
Што кô мрачни муче сан,
У спасења ведри дан
Одводи нас судбе рука —
Па нам пружа, пуну миља,
Златну купу изобиља.

Пијмо из ње, док опŷсти,
Јер смрт стоји иза нас,
Припремљена сваки час,
Да нам купу тргне с усти —
И пијући, да нам рече:
Добро вече! Добро вече!

(1. јануара, 1893.) Зимзелен, стр. 1.

ШПАНСКА ПОСЛА

Мир је над Алхамбром,
Спава сва натура,
Спава замак Памбра,
И Естрамадура —

Спава и Родрига,
Сунце моје јасно,
Само поток шуми
У самоћи гласно...

Дајте ми гитару,
Радост овог света,
Мамузе и гитар
И пар кастањета.

Гитаром ћу своју
Успавати бригу;
Ал' њом ћу да будим
Заспалу Родригу.

Пробуди л' се стража...
Онда храбро, доне!
У место гитаре
Нек' мачеви звоне,

Да од свирке ове
Јекне сва нутура
И суморна Памбра
И Естрамадура!

(18. марта 1893.) Зимзелен, стр. 337.

* * *

Хтедох да певам Кадма и дела Атрида мужа
У песми и у свирки,
Но звуци јекнуше јасно премилу и њежну химну
Јероту и Китирки.
Ја звучну измених лиру... И с мојих усана тада
Оживе о њима прича,
Јерот се на прсте пропе и шану с осмехом мени:
„Не ваља, љубезни чича“.

(16. априла 1893.) Јавор, стр. 164.

ЕЛЕГИЈА

Под сенком древних шума потоци тихо стреме,
Орошен љубе цвет,
И густо горско грање пећине чува неме,
Чаробни чува свет.
Ту мутан, мрачни поглед суморно гором лута,
Прошлости тражи след,
Ал' све је тако тужно... и с травног свога пута
Туђинац хитам блед.
Гле, на том суром стаблу њезино драго име
Још време штеди зар?
Срце се моје буди, и моја прошлост с њиме,
И мог пролећа чар —
Али ње нема више. Под небом даљног југа
Почива она сан;
Над њоме шумори папрат и верног не чује друга
У мајски ведри дан.

(1. јуна, 1893.) Јавор, 268.

* * *

Кад се угаси сунце и тама на земљу сађе
И велом звезданим својим покрије бурни град,
И поља, и доље, горе; кад лахор ћарлија слаће
Кроз опустели са̑д —

Ја сиђем усамљен у ноћ. И речи тајанствене
Са усана мојих тада одгоне сан и смрт;
Духне ненадни вихор и све се иза сна пренe,
Оживи цео врт.

И старо, столетно храшће зашушти монотоно
Старинску некакву песму, старински неки јад;
Бели се заниј а цветак, кô мало сребрно звоно
Запева цео сâд.

Из мрака, из неба, земље, извиру чудесне приче,
Гласова све јаче бива и ваздух чисто ври...
Један се церека лудо, а један очајно кличе,
Као духови зли.

Но ја их разумем лепо. То нису нечисте сени,
Но моје немирне душе неопевани јад.
Они се отимљу бурно и сву ноћ певају мени
Кроз опустели сад.

(крај 1893.) Нерешљанин, за г. 1894. стр. 18.

МУРАТОВО ТУЛБЕ

У доњи Косова равног, у жару пламене битке,
Где Мурат положи главу и паде од сабље бритке,
Сад мир мртвачки влада.

Ту данас варварин Черкез усамљен пољаном блуди,
И једнолику песму извија из снажних груди
Гонећи мршава стада.

Пусто почива Тулбе и над њим орлови круже,
А ветар пољаном душе и густе лелуја руже,
Споменик прошлости бурне, столећа минулих давно,
Осамљен сведочи тако за дело божански славно,

Мир вам јуначки преци, што самрт примисте часно!
Мир вам на пољу смрти, где месец трепери јасно
И ноћ дубока влада;

Где данас варварин Черкез усамљен пољаном блуди,
И једнолику песму извија из снажних груди
Гонећи мршава стада.

(јануара, 1894.) Дело, I, 1. стр. 22.

* * *

Ја не тражим да ми славе име,
Јер таштина не весели мене;
А ја желим да вас гоним њиме,
Да вас оно увек опомене:
На груд ону, што сад мржњом дише,
И на љубав — које нема више.

Свршено је... Приспело је вече,
И свечани пролетају часи,
Дан љубави, што бурно протече,
Сад се тихо на западу гаси.
После тога — сан развија крило
И све крије, што је негда било.

ДОДАТАК

Овде се штампају разлике првих текстова према онима у досадашњим збиркама. Римским бројевима обележене су строфе, обичним стихови. У загради поред натписа први број казује страну овога издања.

Молитва (5; Јавор, 1001)

Четврта, онде трећа, завршна строфа, гласила је:

Крепосним крилом нека ме штити
Кроз живот овај мучан и клет;
А кад ми куцне суђени часак,
Заједно са мном нек ма'не свет.

Вартоломејска ноћ (14; Побрат., 657)

22: Тр. син. в. ваше *лакомислености* су знак.

На дну реке (16; Отаџб., 399)

I, 3: Да *у*гледам чуда, да *са*гледам рај.
II, 3: Кад се у њих само уселио јад.
6: *Очајник* их један походио млад.
III, 5: А блеђану главу спустио на груди.

Последња ноћ у Тамплу (19; Побрат., 785.)

14: И његов дух, измучен *грозном* јавом.
21: Он види давно напуштен *свет и* двор.
22: И хладни узор, божанство *крвавих* рана.
26: Он *слуша* поздрав прошлости ср. и д.
46: И *крепка* роса орошава цвеће.
52: Славећи Бога и *зоричин* крас.
54: Те вичним ухом целатски *слуша* глас.

Старчева туга (21; Отаџб. IX, 222.)

III, 7: И дах што пољем *ромори.*

Привиђење (25; Срп. Ил. Нов., 185.)

I, 2: *У бајном* се *санку* јави.

Једна ноћ (46; Отаџб. XII, 458.)

V, 2: Ја страсно грљах њезин мили стас.

Пролеће (48; Отаџб. XIII, 76.)

2: И сунцем здрави поља, брег.
9: *О,* како *трепери* све!
11: И *мирис* расипље свуд, славуј *весело* нева.
15: И све *се буди, и* поље и доља.

❊ (61; Отаџб. XIV, 37.)

II, 4: Мирни ратар где *колибу гради.*
V, 2: Бледу главу на *уморне* груди.

Строфе VII нема.

VIII, 3: *А под кровом гордог Арапина*

Изостављена строфа, одмах за VII-ом:

Све пропада, губи се, и скрива —
И, кô подсмех човечијој моћи,
Печат смрти на свему почива.
Што нам пречи до Божанства дођи.

IX, 3: *И сва добит што припада свима,*
4: *То је чемпрес, који гробље краси.*
X, 4: *Са трепетом* на колена паде.
XII, 1: Свуд је *немо.* Ни лахора звуци
2: Не *жуборе* на мирноме зраку...
XV, 3: *Али* љубав *бесконачно* влада,
4: *И све живи, оснажено* њоме.
XVI, 3: И *милином* из прошлости биле
4: Тајанствене *повторавам* бајке.

Строфе XVII и XVIII — нема.

XXII, 3: И над хумком вечности и мира
4: Ја му *чемпрес* сузама заливам.
XXIII, 1: *Кроз градове болова и* мука.

Изостављена строфа, одмах за овом:

Све са вером крепи се и пада,
Што с љубављу бедни живоп здружи,
И пу силу, која душом влада,
Познај, смрпни, и смерно је служи.

Место ње додате последње три строфе: 24, 25, 26, којих у првом тексту нема.

Сан (65; Отаџб. XIV, 41.)

IV, 1: *Сањао* сам премалеће.
3: Бистри поток, *росно* цвеће.

Небесни звуци (67; Отаџб. XIV, 42)

I, 1: На крилу рајских *жеља.*
3: Кб *мирне* руже мајске *под крилом* з. с.
II, 1: ...Над њима вечитост тавна.
V, 1: Тако у бледи сутон на *сунцем спржене* р.

Тамара (68; Отаџб. XIV, 43)

III, 4: Ту је *песма,* смеј и збор.
VII, 3: Нека зора са *источи.*
XI, 2: Његова је *силна* моћ.
XIV, 3: И са пеном *пупњи,* јури.

Тасов опроштај (70; Отаџб. XIV, 337)

III, 2: Док ми вера беше над.
IV, 11: И док рајска *поља* снева.
V, 4: *За*грлио њезин стас.
7: *Леоноро,* Леоноро.
VIII, 6: Не *завара* срцу мом.
12: Тебе *жарко* љубим ја.
IX, 4: *Усамљени скрива* цвет.

Јесен (74; Отаџб. XIV, 384)

II, 2: ...*Раскошна* и благе ћуди.
IV, 1: И *доцно* у тавну ноћ разговор спокојно брујн.

Исповест (75; Јавор, 337.)

I, 1: *Мучног искуства обилазећ' путе.*
4: Или боље рећи: *сад* верујем све.
II, 2: *Врло* сам *рано* упознао свет.
3: За мене живот *није ништа више,*
4: *Но врло шарен и* отрован цвет.
III, 4: Тај мање туге, мање јаде зна.

Строфа IV овде је V.

V, обде IV, 3: *Чуди се Русоу, Бајрон му је луда,*
4: *Од красног раја што стварају хад.*

После пете строфе, овде четврте, иду ове:

Па кривиш ли га за то? Боже благи,
Све што постоји, то живети сме!
И пчела она, што се медом слади,
(VI) *И медвед онај, рад меда што мре.*

Ескиму ко је крив, што живи
Где хладни Бореј душе, где је студ?
И ко би за то Бедуинца псовô,
(VII) *Био би можда више него луд.*

Мучног искуства обилазећ' путе
У мени вера итд.
— — — — — — — — — — — —
(VIII) — — — — — сад *признајем* све.

Не живи људство од јуче, од скора,
Тисући можда већ претура век!
А то је доста, да упозна мане,
(IX) *О, то је доста, да пронађе лек.*

Па је л' га нашло? Верујући Сократ
Спасењу људском указује пут,

И, близу кита бурног Посејдона,
(X) *Награду није за то — отров љут.*

Јелин се грози, и пурпурну тогу
И златом везен хитон баца сад,
Простоту славећ'. И не прође много,
(XI) *Па опет стара лудост, стари јад!*

Затим иду, као XII и XIII строфа, трећа и четврта у III одељку сад; па за тим XIV (пета у III.) која је обележена само цртицама у четири реда. Даље:

Хоруве свете отрцане већ су;
Тевтонски давно исмејан је ред;
Па мислиш да ме за то мори туга,
(XV) *Ил' да ме с тога гуши гнев и јед?*

Вараш се јако. То не смета ништа,
Да људство итак живи. Мучан сан
Нек' веру твоју не убија грозом,
(XVI) *Јер после сваке ноћи свиће дан.*

Ал' бунити се можеш. Све се буни,
Макар да нико није ником крив;
Један се буни, што вечно не живи,
(XVII) *Други се буни, што је још жив.*

Један и други има право на то,
То право њему даје живот сам;
Звер има права, кад кидише гладна,
(XVIII) *Ја имам права, што себе не дам.*

Као (XIX) строфа долази друга из II одељка; као (XX) строфа долази, даље, трећа из истога одељка, овако:

Акцијум виде неизбројне жртве
Пожар галија, *и бегство* и јад —
У бурне вале Јадранскога Мора
(XX) *Многи се светли угасио над.*

Даље:

На ко да криви Антонија Марка,
Кад добру памет сплете дивља страст?
У томе часу он је игра нема,
(XXI) *И он над собом није имô власт*

Као (XXII) строфа долази прва из III одељка, овако:

Све има доба своје. Све то мења
Бремена бурног непроменљив ход
Опо нам даје — — —

Даље:

У своје време мисао се буди,
И у њој светли заблиста се над;
Тад сваки Виклеф свог Тајлера нађе,
(XXIII) *И сваки Тајлер нађе штрањгу тад.*

Као (XXIV) строфа долази пета из II одељка, овако:

На кад је тако — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Духу времена није ништа страшан,
(XXIV) *Очајном руком уоштрени мач.*

Ал' што сам тужан питаш. Ствар је проста:
Живот ме овај дражи, дух ми тре;
Ја нисам чедо Аркадије цветне.
(XXV) *А то је доста, па да појмиш све!*

Грозно је, кад ко не верује ништа,
Ал' грозније је, кад признаје ко
Овакву веру. Са осмехом тужним
(XXVI) *Он ћутке слуша и добро и зло.*

Као (XXVII—XXXI) строфе долазе последњих пет (I—V у V), овако:

Само кад прошлост пробуди се *крадом*
И старе *вере обузме ме чар*
Очајне сузе помуте ми поглед,
(XXVII) У души *плане притајени жар.*

У строфи (XXVIII) стих други гласи:

Безумне страсти обузме ме крас.

Строфа (XXIX) непромењена.

У строфи (XXX) први стих гласи:

На *гробни камен* она спушта главу

У строфи (XXXI), сад завршној, други стих је:

Лагано буди успомена сан.

После ње, на завршетку, била је још ова:

Зато ћу и ја да свршим овако,
Ал' речи моје памти док си жив:
Све је то тако морало да буде,
(XXXII) *И свему томе није нико крив.*

Грм (79; Отаџб. XIV, 488)

I, 2: ...*А бујне* травице сплет.
3: Г. му у. стас — и горски *немирни* лахор.
II, 1: *Пролази дан по дан.* И зима студ. руком.

Под љупким небом (80; Преодн. 145)

5: Г. х. Бореас душе, и снегом *покрива* равни.

Баҳус и Купидон (84; Преодн., 75)

7: На њему в. бог под венцем *румених* р.
14: *Сустижу се и прелећу.*
28: Без с., б. л. свог, са с. *млађаним* видом.
31: Једва се в. тек под венцем *зелене* траве.

Јулија (86; Преодн., 101)

II, 1: Са д. њ. с., до храма *божанске* Весте.
III, 4: Не ш. д. *лепе* за украс *квиритских* д.
XI, 4: *Ко* није уздахнô тајно на њ. г. краси.
XVI, 2: Ал' зато *опет* њоме красимо вртове и.
XIX, 1: И жагор у часу *стаде.* Свечана т. н.

Асфирова заповест (89; Преодн., 186)

44: И кô *сиње* море.
87: И зажмири малко.
101: *Смутише се* гости.

Први снег (97; Срце, 69)

3: И студени *ветар* кад и када пирне,
4: *Па прелеће* поља и долине мирне.
6: Па засипље стрехе *и окна* и врата.
7: *Све почива* још̑те, *нико се не буди,*
8: *Ни весела шева, ни уморни људи.*

Анђео мира (98; Срце, 94)

10: Спусти се пред олтар у *светоме* храму.

Путник (100; Стражил., 395)

6: Беласка се, краде, и у магле крије.

Елегија (100; Страж., 487)

2: Спомен љубави *моје* зелена покриће трава.

Ћеље (103; Страж., 737)

10: А *невољали* дечко тужно спусти главу.

Последњи гост (108; Страж., 1291)

I, 2: Осем к. с., што *сањив*, крај топлог пламa.
III, 2: Кад смрт тихо му приђе и (мирно) с. и. ић.

Т* (109; Страж., 33)

VI, 3: Јесенски ветар у лице ме бије.

Госпођици Н* (111; Страж., 683)

13: Мени је *само* јако криво.
19: На обалама *бујне* Дрине.
58: *Свету* даљном, где сте ви.

Северни ветар (113; Страж., 519)

(други рибар, а, 3: Он дахом растера *барке*.
„ „ б, 3: *Близу* утока Травне.
„ „ „ 4: То беше *диван* час!
„ „ „ 14: Својом *огромном* р. з. С. б.
* 1: ... Ватра *полако* тиња.

Увелој ружи (116; Страж., 751)

I, 1: *Мирнишљаво* чедо младога пролећа.
4: А твој *лепи* мирис њене благе душе.

Госпођици Н* (122; Страж., 1453)

26: Та бледа лица, *нежни* глас.
39— 32: *Ја сам тиме навалице*
Тражио скромну, благу страст,
И миловити тако лице
Мени је била права сласт.
57: И ја сам гледо *око себе*.
70: Тим нећу да вас *мучим* сад.
102: *Мртви* јесењи дан је то.
106: Досадно, *мрачно* тече дан.

* * * (125; Страж, 1491)

4: Све мрачна обара јесен, и с. је и. и т.

* * * (126; Страж., 1611)

I, 2: *Невиних, шарених* т. з. је стао хор.

Словенски кнез (127; Лет. М. Срп. 148, 121)

VII, 5: И *полапски* сјајни трон.

Пећина на Руднику (134; Страж., 201)

I, 3: А *Бранковић* Лазар подиже се тада.
8: *Ноћ дубока крије* рудничке планине.
9: А његово *срце* црна слутња пара.

II, 1: Кад свештеник *смерно* у одају уђе.
4: Но *замишљен* звецка мамузом и мачем.
8: Као *тешка туга* да му душу мори.
III, 8: Тугу ,што ме мучи и *бескрајно* мори.
IV, 2: *Далеко одавде* има дивље место.
V, 1: Кад *притисне* самрт моје груди болне.
5: И *ноћу* сахран'те.
VI, 1: Тако деспот *рече.*
3: *Тих* некакав шум се разли по самоћи.
VII, 2: *Лагано се спровод с буктињама* слази.
6: А за *њоме* момци с рујним буктињама.
VIII, 1: Мртва *мрачна* поноћ, нигде жива зпака.
3: Преплашена *вальда* од румена зрака.
5: Кад стигоше месту, *крај тихе* обале,
6: Отпеваше *гласно* суморно опело.
7: Уставама јаким *раздвојише* вале.
9: И крст преко *гроба.* И над *хладним* г.
IX, 2: Оборише *тужно* копља наопако.
4: И *пођоше* натраг погружени јако.
6: Њу не краси бршљан *ни мирисно* цвеће.

Пастирка и Љељо (138; Страж., 215)

Натпис је песми *Дар пролећа*, има и онде 24 стиха, али подељена у три китке по осам стихова.

После шестога иду ова два:

(7): *Па кад оздо пођеш, златокоса ћери,*
(8): *Најлепшег ми цвећа на земљи узбери.*

Место стихова 7—9 има овако, прва пола седмог и друга деветога:

(9): Лада слуша речи, па на земљу спђе.

Пре садашњег 13. и 14, били су ови:

(13): *Са веселим шумом поточић кривуда.*
И свирка и песма разлежу се свуда.

Место последњих осам, 15.—24. било је исто толико, овако:

У осоју густом, у зеленој трави,
Мали један цветак стидљиво се плави.

Кад га Лада спази, а њој сину лице,
Јер то беше цветак плаве љубичице —
И весело она узабра га тада,
Кô дар милом богу, који земљом влада;
Ружичним прстима на груди га стави,
Па се тихо вину у недоглед плави...

Фантазија у ноћи (144; Страж., 260)

20: *Пољупци, шапат,* клици и уздаси.
25: А *трска шуми* и жуборе вали.

Бајка о јасици (146; Страж., 369)

4: Где јасика *шушти* млада.
9: Она Она *прича: „Било ј'* давно.
23: И под *шумом* густа грања.

Исток (147; Отаџб. XVII, 10)

10: *Ту густи* бокори шуште и руја м. р.

*** * *** (147; Страж., 609)

I, 5: *У дугачком низу они* лете југу,
6: Где *им* цвеће краси постојбину другу.
II, 3: Тужно шуми трска, кад је *ветар* дирне.
6: И губе се *нагло* у даљине плаве.
IV, 4: Остављен и тужан *поздрављам* вас ја.
VI, 5: И шум тихо струји од *синега* мора.

Оморика (152; Страж., 147)

III, 1: Видиш оне развалине на в. *тавних* гора?
2: То су *трошни* споменици разорених ц. д.

У IV строфи сликови иду обрнутим редом:

1: — — — — — — у долине,
2: — — — — — — са висине.

у VII строфи био овакав ред:

1: С горком тугом бацајући с. и. са висине,
2: Царски син је, од тог д., ж. г. у долине.
XII, 1: *Сад* се напрат *тамо* диже и с р. ш. с.
2: А *над* њ., са грактањем, орô *кружи* и ш.

Пред последњом, XIII строфом, биле још ове две:

А под брдом луг од лиша заношљиво, слатко мири,
(XIII) *И у густом, вечном хладу оморика гране шири.*
Њено тавно, т. лисје на вечну те тугу сећа.
(XIX) *Ал'* ја знадем њену п., к. и п. другог цвећа.

У последњој строфи, XIII овде:

1: *Ова црна* оморика над њ. се д. хумом.

Циганче (153; Страж., 177)

I, 2: Како си чупава *много!*
IV, 2: Но ти ми *покажи* сада ш. ч. о. и г. сам.

Анђео туге (154; Страж., 193)

10: И њима *боле* гони.

Опроштај са Шајкашком (159; Страж., 289, 325)

I, 1: Растанка нашег куца *немили, тужни* час.
II, 3: Кад *бледи* месец плови и блиста п. м.
III, 3: И *младе* кудраве шуме и с. над њ. ј.

Дон Нунец и дона Клара (163; Страж., 389)

V, 2: Да *до*веде младог дона.

Пред последњом, као (XIX), и ова:

Но похитај, мој соколе,
Пожури се, мили робе,
Већ је време, ах, та видиш —
(XIX) *Да поспремам ове собе.*

XIX, 2: *За*смеја се и он благо,
3: *Па* прошапта, љубећи је:
4: „*На послетку*, шта му драго!

Пред Тројом (168; Јавор, 1)

II, 1: Чуј! У даљини тавној кимвали *сребрни* з.
2: *И* сањалачки *напев* кроз *тавно* хори се *вече*.
III, 2: Из *јаук* тројанских жена у о. *ужасној* в.

Овидије (168; Страж., 800)

II, 1: ...Над *гордом* његовом главом.
3: А кроз урвине *тавне*, гонећи с. вепра.
IV, 4: Кô *кад умире* глас.
V, 3: Царице векова *д*авних, где му је г. с.

Данијел (169; Страж., 821)

1: Кад су *пророчка* слова пред силним В.
2: Писана *небесном* руком, планула о. ж.
3: Пред троном *великог* цара збуњени с. с.

На Вардару (170; Коло, 17)

1: Суро, вечито стење *немо* се под небо д.

* * * (171; Јавор, 97)

11: А с *даљног запада*, ено, где сунце с. с.

На Мору Јегејском (173; Коло, 136)

6: И *вали шумећи благо* подножја њ. бију.
8: *Тамо* мирише цвеће и шуми пучина п.
10: Да клефте сурова душа у *слатком* з. с.
15: Уз громке у. лира *Хвостова* и Бајрона.
35: Не потреса ми душу. Ја т. *спокојства* с.
46: Где тиха миртова шума *леношћу* и н. д.

На гробу војводе Дојчина (184; Отаџб., XXII, 634)

VII, 1: О витези *врли*, пепелишта тавна.

Лора Лај (223; Отаџб., XXVI, 883)

IV, 1: *Смртноме њене* дражи
2: *Даваху земски* рај.

Строфе V није било.

VII, 3: И *Господ* онда узе.
X, 2: С обале шуми вај:
3: То-*тужи* у самоћи.

ТУМАЧЕЊА

Абасиди, калифска династија у Багдаду (в.) од 750. до 946. године; названа тако по Абасу (566—652), ујаку Мухамедову.

абат, опат, владика.

Абдула-бен-Али, члан породице Абасида; он је 750. год. победио калифа Мервана, из династије Омајида, па наредио да се сви чланови њени погубе; он сâм није владао, дизао је устанак за то на калифа, сестрића свог, али је 755. побеђен и погубљен.

Абу-ел-Рахман, члан калифске династије Омајида, једини који се спасао из покоља 750. год., и добегао у Шпанију, и ту засновао нов калифат.

Авари, татарско племе које је (у VI веку) из јужне Русије преплавило источну и јужну Јевропу; задржало се дуже у јужној Угарској; уз њих су и наши стари продирали на Балканско Полуострво, па се ту и настанили.

авгур, свештеник бога Сатурна (в.) који прориче било по лету тица, било по шуштању лишћа, по утроби на жртву закланог живинчета.

Агара, (библ.) робиња Аврамова, мати Исмаила, претка азијских племена, турског и др.; Агарини синови — Турци.

Адонид, (гр. м.) ловац, необично леп, у кога се заљубила богиња Афродита (Венера), али он јој се није одазивао; убио га у лову вепар.

Азрајел, (библ.) анђео смрти.

азур, плаветнило (небесно).

азурно, плаво.

акропол, (ст. гр.) тврђава на брду, над вароши.

Акцијум, гребен у јужној Грчкој.

Аларик, краљ западних Гота (Вестгота), освојио је и попљачкао Рим 410. год., па је те исте године и умро.

Албијон, старо име за Енглеску, Великобританско Острво.

Алгарва, најјужнија приморска покрајина у Португалији, с називом краљевине; одликује се врло пријатном климом; ту су се прво у-

чврстили Арављани (Маври), кад су прешли из Африке.

Алгијери, Данте (1265—1313) талијански песник, познат по главном спеву свом Божанственој Комедији.

Алфонс, II, од Есте, кнез у Ферари (умро 1597.), познат као заштитник наука и вештина.

Алхамбра, чувени калифски двор са лепим вртовима близу Гранаде у Шпанији.

Амор, (лат. м.) Купидон, божић љубави, син богиње лепоте (Венери); (гр. м.) Јерот, (сл. м.) Љељо.

амфора, висока грчка тестија с два дршка.

Андалузија, приморска покрајина у Шпанији јужној, обухвата некадашњи калифат маварски.

Анђело, Микел, Буонароти, чувени грађевинар, сликар, вајар и песник талијански (1475—1564).

Ањегин, главно лице у Пушкинову спеву истога имена (последњи превод у нас од Р. Одавића).

Аравија, покрајина и велико полуострво азијско, растављено од Африке Црвеним Морем.

Арављанско Море, између Арављанског Полуострва и Персије.

арагонски, из Арагоније, покрајине у средњој Шпанији.

Арес, (гр. м.) бог рата; в. Марс (лат. м.).

Аркадија, покрајина у јужној Грчкој.

Арпад, вођ Мађара, кад су населили данашњу земљу своју, у X веку, основалац државе њихове; по њему зову Мађаре Арпадовим синовима.

Асфир, (библ.) Ахасфер, по јеврејском изговору, име персијског цара Ксеркса (у V в. пре Христа).

Атланско Море, управо Океан, између Јевропе, Африке и обојих Америка.

Атриди, Агамемнон и Менелај, браћа, краљеви у старој јужној Грчкој, вођи Грка против Троје.

Аугуст, Тиберије Клаудије Нерон, цар римски (од 42. пре Христа — 37. по Хр.); за његове владе (33. г.) распет је Христос.

Афродита, (гр. м.) богиња вечите младости, лепоте и љубави; в. Венус, Венера (лат. м.) ср. Лада (сл. м.).

ахајски, (ст. гр.) грчки из Јевропе.

Ахасфер, Вечити Јуда (Жид) који је од Христа проклет, да не може умрети и да непрестано лута по свету; био и онда, кад је Тит, цар римски, разорио Јерусалим (год. 70. по Хр.) борио се очајно против Римљана, али не погибе, како је желео.

Бабакај, стена усред Дунава, близу Вел. Градишта.

Багдад, град велики на реци Тигру, у предњој Азији; некад (од 762. г.) престоница калифата, названог по њој.

Бајрон, Ђорђе, лорд, песник енглески, (рођ. 1788.) борио се за слободу Грчке, где је и умро 1824 год.

Балтија, Поморје, Померанија, данас нем. Pommern.

баратом, (мађ. брат.)

барбитон, (варвит-он), лира.

Басора, Басра, јужно од Багдата, велики трговачки град скоро на ушћу Шат-ел-Араба (споја река Тигра и Ефрата); основан 636. год.

Бахарах, стари (римски) град на левој обали Рајне.

Бахус, (лат. м.) бог јесењих плодова, вина, те и весеља; в. (гр. м.) Дионис (ије).

Бекингам, Хенрик, херцог, државник енглески, помагао Ричарду III, док се није закрљало, али, увређен нешто, у скоро отпао од њега и отишао, да помогне противнику његову, грофу Ричмонду (доцнијем краљу Хенрику VII) који се искрцао на јужну обалу с француском помоћу; али буде побеђен, заробљен и погубљен.

Бенара, град у северо-источном крају Предње Индије.

бенгалски, из Бенгала, покрајине у јужном крају Предње Индије.

Боабдил, Абу Абулах, последњи маварски, гранадски, калифа (г. 1492. предао Гранаду Шпанцима).

божански пастир, Христос.

божица штедра, Церера (в.)

Бореј, Бореас, северни ветар (гр. м.); бог зиме, хладноће (сл. м.).

Брама, бог индијски.

Буг, западни, притока Вислина; тече кроз Галицију, Пољску; источни тече кроз Подолију, Малу Русију, утиче близу ушћа Дњепрова у Црно Море.

Буда, („пробуђени") пророк; оснивач буданске вере, краљевић Сидарта, (у 7. в. по Хр.), који остави двор и оде у пустињу.

Бунапарта, Наполеон, цар француски, ударао на Русију, спалио Москву, године 1812.

бурнус, платнени огртач, бели.

Вавилон, један од најстаријих градова, на 2000 год. пре Хр., у предњој Азији, на реци Еуфрату; за време арављанских калифа запустео сасвим; сад само село Бабел.

Валес, покрајина у источној Енглеској, према Ирској.

Валтазар, (библ.) последњи краљ вавилонски (у VI в. пре Хр.), у обести својој исмејавао и грдио Јевреје, који су били у његову ропству, Бога (Јехову); из огњених слова, која је на то написала невидљива рука на зиду, пророк Данило прочитао је и прорекао пропаст Валтазару, који и погибе у буни.

Вартоломејска Ноћ, Крвава Свадба Париска. Катарина Медичијева, мати краља француског, Карла IX, затуцана католика, да би уништила хугеноте (протестанте француске) нарочито вољу им, славног ад-

мирала Колињија, удесила је као измирење, које је требало утврдити браком између Хенрика IV, доцније краља француског, и Маргарете од Валоа, у Паризу. Ноћу између 23. и 24. августа (по новом) 1572. год. на св. Вартоломија, ударе изненада звона на свима црквама, у знак, да католици мучки ударе на хугеноте, који се томе нису надали, па их се много скупило. Те их је ноћи побијено у Паризу на две хиљаде, а за тим, у провинцијама, за четири недеље до тридесет хиљада.

Варшава, главни град, некада и престоница, Пољске, сад у Русији; на реци Висли.

Венус, Венера, богиња лепоте и младости у Римљана; пор. Афродита (гр.), Лада (сл.).

Васпер, вечерњача.

Веста, (девица) богиња чедности, у Римљана.

Виндобона, Беч.

воклиски бајни цвет, Лаура (в.)

волна, (црквс. сл.), талас.

волхви, волсви, (крк. сл.) свештеници, чаробници и пророци; (маги).

Гали, преци Французима, живели у Галији (данашња Француска); служили у Риму као војници, као лична гарда императору.

Гангес, река (света) у Предњој Индији.

Гети, народ који је у време Христово живео на северозападном приморју Црногa Мора.

горгона, хала, аждаја; (гр. м.) змија велика која прати Паладу Атину, богињу мудрости.

Гранада, град у Шпанији, врло угледан за време маварско.

граф-маршал, главни коморник, првак племићски.

громовник, нарочито, Зевс; Јупитер, Перун.

дагестански кан, владалац Дагестану, покрајини, сад руској, на источном Кавказу, која допире и до Касписког Језера.

дакијски, из Дакије, данашње Влашке.

Данаја, драгана Зевсова; тражила од њега да јој се јави у свој сили, грмљави и као киша златна.

дани пресељења, Велика Сеоба Народа у Средњем Веку у Јевропи, с истока и севера на запад и југ, од IV до VI века.

Дарија, покрајина, главна клисура и пролаз у средњем, нујвишем Кавказу, од Јевропе у Азију (за Римљана: Porta Caucasi или Cumana.)

Делфија, Делфи, место у Фокији, у средњој Грчкој, на Парнасу, северозападно од Атине. Ту је био храм Аполона, бога светлости и пророштва, нијчувеније у старих Грка; за свако се пророштво морало принети жртава.

Делхи, град у Предњој Индији.

Дијана, (л. м.) богиња ноћи, ноћне светлости и лова; мушкобана, чедна; (гр. м.) Артемида.

диктатор, самовласник.

дон, дона, господин, госпођа (шпански).

дријаде, (гр. м.) нимфе, виле, које су становале у дрветима.

ђеније, ђениј, генције, дух заштитник.

евлија, Мухамед пророк.

евнух, ушкопљеник, чувар у харему.

едем, рај.

едил, полицијски чиновник, извршни, у старом Риму.

Еолове жице, на харфи Ееола, бога ветрова (гр. м.), врло осетљиве, звоне саме и од слабијега ветра, издају разне гласове према јачини његовој.

Етиопац, црнац из Етиопије, јужно од Мисира.

Еуфрат, велика река у предњој Азији, утиче у Персијски Залив.

Ехо, одјек, у шуми нарочито; по (гр. м.) вила, нимфа, која понавља сваки глас.

жеманство, извештаченост.

Зевс, (Див) (гр. м.) — врховни бог, громовник, на Олимпу; по оцу Крону (Хронос — време) зове се и он тако, или Кронијон Кронијевић: в. Јупитер (л. м.), Перун (сл. м).

Изида, (Изис) по мисирској митологији (доцније примљена и у Грка и Римљана) божица плодности, брака, реда, истине; храм јој био у граду Саису на Нилу, с тога се зове и саиска.

индиго, ћивит.

Ипокрена, (гр. м.) извор муза, песништва.

исполин, џин, див.

Јакшић, Ђура, песник и сликар, (1833—1878); Задруга му издала песме, приповетке и драму Јелисавету.

Јелада, стара Грчка.

Јелини, стари Грци.

Јерот, (гр. м.) Амор, Купидон, (лат. м.); Љељо (сл. м.).

Јехова, (библ.) Бог.

Јован цар, Јован II без земље, краљ енглески (1199 до 1216).

Јорк, град, покрајина у северној Еглеској; па по њима названа тако и породица племићска, доцније краљевска (Едвард IV, V, Ричард III.)

Јунона, (лат. м.) сестра и жена Јупитерова, богиња неба, домаће среће; в. Хера (гр. м.).

Кадикс, приморски град у јужној Шпанији.

Кадмо(с), владалац и оснивач Тиве, града у средњој Грчкој.

Караџи, град у Предњој Индији.

карневал, месојеђе; игре са образинама.

Карпати, планински ланац на источној и северној страни Угарске.

кастањети, чампаре, као таснићи металии којима се звецка у игри.

Катон, Марко Порције, Млађи, познат са свога слободњаштва и узорна поштења; убио се сам у Утици (у сев. Африци), кад је видео да ће Јулије Цезар уништити републику римску победивши Помпеја. (46 год. пре Хр.) Син његов, истога имена, погинуо је две године за тим, бранећи републику од Октавијана, код града Филипи у Маћедонији.

кашмирски, из Кашмира, висоравни северозападно од Предње Индије.

квирит, прави Римљанин, потомак оснивача Рима, Ромула, који се звао Квирин.

квиритско пепелиште, мисли на Капитол. (в.).

Кембриц, град у Енглеској, северно од Лондона.

Кентербери, град у Енглеској, југоисточно од Лондона.

кимвали, (гр. лат.) као тасови у данашњем оркестру; метални тањирићи у које се ударало.

кипарис, (гр.) дрво топлијих крајева; лист његов, дугачак као коље а изрецкан на танке, дуге лиске, знак је жалости, смрти; метао се преко покојника; дрво се садило на гробљу, као данас жалосна врба.

Китирка, (гр. м.) Афродита, Венера, назвата тако по острву грчком Китири, на којој има храм.

клефта, хајдук у Грчкој.

кобзар, народни певач, који прати певање свирком у кобзу од осам жица.

Коледо, (сл м.) као бог времена; нове године, нових плодова, оживљене природе (као Сатурн у лат. м. или Крон у гр. м.).

Колињи, гроф Гаспар од Шатијона, адмирал француски (1517—1572); в. под Вартоломејска ноћ.

колона, стуб.

Кордова, град у Шпанији, престоница маварских калифа (755—1236).

коринтски, с Коринта, превлаке, која везује средњу и јужну Грчку

Корнелија, узорна римска госпођа, мати браће Граха.

Косћушко Тадеуш, (1746 до 1817) народом изабрани врховни заповедник пољске устаничке војске, (1794 г.) борио се против Руса код Маћејовице, 60 километара од престонице, Варшаве. Три пута је љуто сузбио много јаче Русе, („подлу браћу“), али, у четвртом јуришу буде тешко рањен и заробљен. Прича се, али то није тачно, да је тада рекао: *Finis Poloniae!* (Пољска је свршила!) А ту је заиста Пољска сасвим изгубила самосталност своју, јер ни краљ, Станислав Аугуст, ни Игњац Потоцки, један од првака племића, моћан у сабору, нису били дорасли томе, да одрже државну самосталност, те је Пољска, по трећи и последњи пут, сасвим подељена између Русије, Аустрије и Пруске.

Кресида, Тројанка, која је пошла ноћу у грчки логор, драгану свом.

крилата божица, муза (в.)

Крон(ос), Хронос (гр. м.), бог времена, прабог, отац главних богова, па се, по њему, и Зевс зове Крон, боље Кронијон; в. (лат. м.) Сатурн.

кумир, идол, кип божанства каквог.

Купидон, (лат.); в. Амор.

лавина, усов, снег и лед који се са високих планина стропоштава у долине.

Лада, (сл. м.) богиња пролетњег рашћења (као Церера у лат. митол., са рогом изобиља); те и младости (као Венера у лат. м.).

Лазар, деспот Ђурђевић (Бранковић), син деспота Ђурђа Смедеревца, деспотовао врло мало год. 1459.

Ланкастри, град, покрајина у северној Енглеској, источно до Јорка; по њима тако названа и породица племићска, доцније краљевска (Хенрици IV—VI, по женској линији и Хенрик VII, ранији гроф од Ричмонда).

ларе, духови предака, као домаћа божанства.

Лаура, чувена лепотица, коју је Петрарка (в.) опевао; рођена 1308. г. у Авињону, кћи племића Одаберта де Нове, удата за витеза Хуга де Саде, умрла је 1348.

легат, заповедник у војсци, заступник главном.

легија, у римској војсци као пук у данашњој.

легионар, заповедник легији (пуку).

лелек, штрк, рода.

Ленски, лице у Пушкинову спевуАњегин.

Леонора, жена енглеског краља Хенрика III (1216. до 1272); принцеза фуанцуска; имала је два сина: Хајриха и Едварда IV (I из дома Анжуског), доцније и краља (1272—1307).

Леонора, сестра Ферарског кнеза Алфонса, на чијем је двору живео песник Т. Тасо.

Ливан, планина из које извире Јордан, те утиче у Мртво Море.

ликтори, полицијски службеници (жандарми) у Риму старом.

Лхас, главни, свети град будистички у Тибету, покрајини на северу од Предње Индије.

Љељо, (сл. м.) божић љубави; в. Амор.

Љубиша, Стјепан Митров приповедач наш (1824 до 1878); Задруга му издала Причања Вука Дојчевића.

Љутићи, словенско племе настањено за Сеобе Народа (в.) у балтијском Поморју (нем. Pommern).

Мавар, црнац из северне Африке; Маври су у Средњем Веку владали Шпанијом, коју су необично унапредили.

маг, чаробник, лекар.

мандарога, зељаста биљка, као буника, расте у јужној Јевропи и Азији; бобице јој

опијају; лишће пријатно мирише кад се баци на жеравицу (кад); кора лековита, те му се придаје чаробна моћ, носи се као амајлија.

Манојло Срећни, дон Жуан од Кастилије (1282—1347) војсковођ и књижевник, тутор и намесник малолетном краљу Алфонсу XI, победник Мавара (1327).

Маратон, близу Атине, нешто северније, где су стари Грци сузбили много већу војску персијску (год. 490 пре Хр).

Марс, (лат. м.) бог рата; в. Арес.

Марсово Поље, крај Рима, служило за војна вежбања, јавне игре.

махараџа, велики рација, кнез индијски.

машале, буктиње, зубље.

Мека, у Арабији, у Азији, свети град мухамедански, зато што је ту Мухамед пророк сахрањен.

мидски, из Мидије старе Персије.

Мићанин, из Мидије, источне, старе Персије.

Милер, Федор Богданович (1818 до 1881) пореклом Немац, песник руски; познат и по лепим преводима немачких и енглеских песника.

Минерва, (лат. мит.) богиња мудрости, уметних заната ратне вештине, в. Палада (Атина, гр. м.).

муза, као вила, која помаже песнику да испева песму.

мумија, лешина, коју су стари Мисирци прерађивили (балсомовали) и завијали, да не може трунути.

Назика, Публије Сципио, сенатор римски, један од вођа племићске странке, противник Граху (в).

најада, (гр. м.) божица река, извора.

нард, име за више мирисљавих биљака, од којих се цеди и мирисно уље.

натура, природа.

нектар, пиће бесмртно, које пију богови (гр. лат. м.).

Никлот, од г. 1131 кнез словенског племена Љутића и Бодрића; год. 1147 нападну га Немци и Данци, и опколе у граду Добину; али како се они међу собом свађали, то он испадне из града и одбије их.

нимфе, (гр. м.) као виле: божице природних сила; било их је разних, према месту где бораве: најаде, кренеје, лимнаде (бродарице, изворкиње, језеркиње) дријаде (загоркиње) и др.

Нинослав, Матија, бан босански (1232—1250).

Ниоб(еј)а, (по грч. мит.), краљица тивљанска, која се похвалила да су јој деца лепша него Латонина, Аполо и Артемида, па их за то Аполо на њене очи једно по једно стрелио; по то томе је она слика велике, материнске жалости.

Њемен, река која тече кроз Пољску на север.

оаза, усред пустиње место са извором, дрветима, травом.

Овидије, Назо Публије, римски песник (43 пре Хр. — 17 по Хр.); император Август га је прогнао из Рима (са Тибарске обале) међу дивље Гете, у место Томи у данашњој покрајини Добруџи, на Црном Мору (Понту), где је и умро у осмој години изгнанства.

Оксфорт, град у Енглеској, северозападно од Лондона.

олива, маслина.

Олимп, планина у северној Грчкој; (гр. м.) станиште највиших богова.

Оманди, калифска династија арављанска, названа по претку Омеју, владала Сиријом у Дамаску (657 до 750); после покоља Абдур-Рахман оснује династију у Кордови, у Шпанији.

Оријон, (ловац) највеће и најсјајније јато звезда, види се врло лепо зимских ноћи.

орјашки, џиновски.

орлови римски, слично данашњим заставама војничким, носили су римски војници изрезане орлове, који стоје на таблици с натписом.

Островица, град на Руднику, на неприступној, окомитој стени, сад у развалинама.

отрок, (црк. сл.) дете, роб.

оци, сенатори, у Риму.

пагода, високи храмови индиски са кулама налик кошницама.

Палестрини, Јовани Пиетро музичар талијански (1515 до 1594).

Палмира, град у Предњој Индији.

Пан, (гр. м.) главни сатир; обично је уз Бахуса, бога весеља, вина, највише пије.

пан, пана, господин, госпођа; племић, племићка.

панихида, кољиво, посмртни помен.

Пантеон, храм, посвећен свима боговима.

Парнас, брдо у средњој Грчкој, северозападно од Атине; по гр. мит. боравиште муза, вила уметности, песништва, и бога Аполона; и сам је собом слика песништва.

пенати, (лат. м.) божанства, чувари дома (огњишта), породице.

Пентеј, (гр. м.) краљ у Тиви, у средњој Грчкој, противно се играма, које су богу Дионису (Бахусу), у част доласка његова, чиниле жене тивљанске, међу њима и мати и сестре његове, које с тога, у заносу, и убише Пентеја.

пеплон, гр. и лат. женска одећа горња.

Пери, (ист. м.) као вила чедности, безазлености.

Перун, (сл. м.) громовник врховни бог; в. Зевс, Јупитар.

Петрарка, Франческо (1304. 1374.) песник талијански; љубио без наде лепу Лауру и прославио је својим сонетима.

Платеја, град у средњој Грчкој, где су стари Грци победили Персијанце (г. 479. пре Хр.).

Подолија, поречје Дњестра и Буга, сад покрајина у Русији, најплоднија: има око три милиона становника: Малоруса, Руса, Пољака и др.

Понт, Црно Море; као општи назив: море.

порфира, багреница, царски плашт.

Потоцки, Игњац, гроф (1751 до 1809), за време устанка и самосталне пољске управе (1794.) био је министар спољних послова; после пада Варшаве затворен, 1796.

претор, полицијски чиновник у Риму.

Пров, (сл. м.) бог правде, истине.

Прованса, јужна, приморска Француска

прометејским жаром — жаром Прометеја, (гр. м.) дива, који је украо с неба ватру и дао је људима, а за то га је Зевс приковао на Кавказ, и наредио да му орлушина вечито кљује утробу.

пророк, нарочито, Мухамед.

псалтир, (гр.; у јевр.: кинор) троугаона музичка справа са металним жицама.

Психеја, „душа"; (гр. м.) вила која се волела с Јеротом (Купидоном), који је довео и на Олимп, међу богове, те ту провели свадбу.

Пушкин, Александар Сергијевић, чувени руски песник (1799—1837.); највише од свију песника руских утицао на Војислава Илића, који се сам називље „учеником Пушкиновим".

рански или рујански, по острву Рујну (нем. Rügen), на коме беху врло стара словенска насеља.

Ретра, старо словенско насеље у балтијском приморју, у Немачкој, главно станиште богова словенских; спаљено 955. год. од цара Отона I.

Рига, из Фере, патрпота и песник грчки, погубљен у Београду г. 1798.

Ричардо, III (1483—1485.) најкрволочнији краљ енглески; по смрти брата свог, краља Едварда IV (1483.), затвори му оба сина у тврђаву Товер, где их после и задави, па се прогласи за краља; у сукобу код Босворта (јужно од Лондона) са грофом од Ричмонда, који је полагао право на престо, погинуо је јуначки.

Ричмонд, Гроф Хенрих Тудор, по матери из раније краљевске куће Ланкастра; искрцао се с помоћу француском код Босворта и с побуњеним народом победио Ричарда III 1485., те се он закрајњо (Хенрик VII Тудор, 1485.—1509.).

Ромуло, (лат. ист.; 751—716 пре Хр.) оснивач града Рима, који је по њему и назван (Roma); Римљани звали се и Ромулови синови.

рујанске горе, горе на Рујну, острву у Источном (Балтијском) Мору, данас Rügen; на њему се била најдуже одржала стара многобошка вера словенска, ту био и храм богу Триглаву.

саиски из Саиса, града у доњем, северном Миспру; саиска божица, Изида (в).

самоски, са Самоса, острва малоазијског.

сарафан, огртач руског женскиња.

саркофаг, из камена истесана гробница, са разним шарама.

Сармати, племе које је живело у данашњој средњој Русији између Висле и Волге; служили у Риму као војници царски, као лична гарда.

Сарматске Горе, код старих Грка и Римљана, горе у Сарматској, покрајини између Висле и Волге, у данашњој Русији.

сановник, чиновник.

сатир, (гр. м.) шумски вилењак, пола јарац: ноге, реп, рогови на глави; врло весео и раскалашан.

сатрап, управник покрајине у старом персијском царству; познати са свирепости.

Сатурн, (лат. м.), в. Крон(ос) (гр. м.), бог времена, прабог. (словенски Коледо?)

Сварог, (сл. м.) један од врховних богова; бог сунца.

Свенд, краљ дански (1137. од 1157.), дошао на лађама у помоћ Немцима против словенског кнеза Никлота 1147. г., а Рани, Словени са острва Рујана, нападоше му изненада на лађе и многе заробише.

Север, Александар, цар римски (222—235 по Хр.).

Северов град, Турн-Северин у Влашкој.

Севиља, град у Шпанији.

Сена, река на којој је Париз, главни град у Француској.

Симзерла, (Зимцерла) (сл. м.) као вила првог пролетњег цвета.

Смирна, богат град у Малој Азији.

смирна, измирна.

степа, равница, која обрасте високом травом само за време киша, иначе је суха.

тамбурина, дахире.

Танпл, стари замак у Паризу, у њ је затворен с породицом краљ француски, Луј XVI, из династије Бурбона, пошто га је г. 1793. на смрт осудио француски републикан. конвент, скупштина народом изабраних представника, трибуна.

Тапс, стари град у северној приморској Африци, близу Картагине.

таратајка, двоколице, чезе.

Тарпејска Стена, у Риму, с ње су бацали кривце, осуђене на смрт.

Тасо, Торквато, песник талијански, песник Ослобођеног Јерусалима (1544 од 1595.); живео на двору херцога Алфонза од Есте, у Ферари, и, како се прича, заволео сестру кнежеву, Леонору, те с тога и био

затворен у један манастир, (као „умно оболео“), седам година; био је, раније, и у Француској, на двору франц. краља Карла IX, Бурбонског; умро је у Риму, пошто се намучно лутајући по свој Италији, лан пре него што је требало да буде крунисан од папе као песник на Капитолу у Риму.

Татјана, лице у Пушкинову спевуАњегин.

тевтонски, немачки.

Te Deum, „Тебе, Бога, хвалим“, црквена победна песма.

Терек, враголомна река на Кавказу, нигде није пловна, утиче у Касписко Језеро; извире у Дарјалу, у средњем Кавказу.

Тибар, река у Италији, на којој је Рим.

Тибет, покрајина будистичка, северно од Хималаја (Предње Индије), у средишњој Азији.

Тиверије Грах, као трибун заузимао се у сенату много за народ, тражио за њ већа права, више слободе, и да му богати племићи уступе слободна земљишта; погинуо (135. г. пре Х.), у буни, коју су сенатори (Публије Сципио Назика) подстакли.

тимпан, (тал.) музичка справа, врста тобоша, над шупљом металном полулоптом разапета кожа; обично су два.

тиран, (под царским венцем), Цезар Октавијан, који је срушио републику римску и засновао царство (44 пре Хр. — 17 по Хр.).

тирс, (гр. м.) штапић бога Диониса (Бахуса); њему је на врху борова шишарка, или грозд, а обавијен је је лозом виновом и бршљаном.

Тиртеј, песник патриотских, убојних песама у старих Грка (у VII веку пре Христа), као у нас Јакшић.

Титани, дивови; по гр. м. синови Ге-е, Земље, те представници снага њених.

Товер, (упр. Таур) тврђава у Лондону, онда и двор краљевски, али чувена више као грозна тамница (нарочито у њој Бела Кула) у којој су погубљени многи знаменити и угледни Енглези; сад служи само као арсенал војни.

тога, (лат.) огртач, главна одећа римска.

Торкмевада, Тома, први генерал-инквизитор у Шпанији, у Севиљи (од 1481. г.), спалио је и мучио грдан број људи, „јеретика“, с тога је назват „џелатом, коме нема равна“.

триумвир, „тројевласник“ Марко Антоније, римски племић, који заједно са Октавијаном и Лепидом, после погибије Јулија Цезара (44. г. пре Христа), приграбио сву власт у републици у своје руке; кад се посвадио са Октавијаном (доцнијим царем Августом) отишао је у Александрију, у Мисир, одакле је пошао на сусрет Октавијану,

и у поморској битки код Акцијума, рта јужне Грчке, био побеђен (31. год. пре Христа).

Троја, грчки град у Малој Азији, који су јевропски Грви (Ахајци) освојили и разрушили после деветогодишње опсаде и борбе, на 1000. год. пре Хр.

Тулије, Марко Цицерон, политичар, чувени беседник римски.

Тумански, Федор Антонович, (1800—1853), врло мало певао; штампао, осем лепе песмице Тичица (Птичка), само још седам, све у алманаху „Сѣверные Цвѣты". Последње године провео у Београду, као конзул руски, ту је и умро 5. јула 1853., ту је и сахрањен.

Украјина, поречје Дњепра, део Мале Русије, сад покрајина у Русији.

Урал, високи планински ланац који, у Русији, дели Јевропу од Азије.

урна, суд као ћуп; у њој се чувао и пепео покојников.

Утика, стари град у северној, приморској Африци, близу Картагине.

факир, чаробник индијски, који се умртви, па га закопају у земљу, и после неког времена изваде опет жива.

фанфарон, разметало, празнов.

Фаон, (лат. м.) горско божанство, заштитник стада, сточарства.

Фарзистан, покрајина у Персији, од Персијског Залива на север, права, стара Персија; постојбина Перса (Парса, отуд Парзистан); много опевана од источњачких, персијских, песника као и главни јој град Ширас.

фармацент, помоћник у апотеци.

Фарсала, стари град у северној Грчкој, у Тесалији, близу Ларисе.

фасада, лице на кући, грађевини, нарочито украшено.

Феб, Аполон, (гр. лат. мит.) син Зевсов (Јупитеров) бог светлости у опште (тако, овде и ноћне), уметности, поезије, вођ музама.

феникс, (гр. м.) птица која сагори, па се из пепела свога понова роди.

Ферара, град у северној Италији, на доњем току реке Пада, југоисточно од Млетака.

филомела, славуј, по гр. м. мати, која оплакује смрт јединице ћери.

Finis Poloniae, „Крај је Пољској!" „Пољска је свршила".

Флора, (лат. м.) божица пољског цвећа.

фонтан, извор, водоскок.

Фортуна, (лат.) божица среће, удеса.

форум, главно зборно место, у Риму, и другим римским градовима.

Хеба, божица која послужује богове олимпске при гозби, точи им нектар (гр. м.).

Хебел, Фридрих, песник немачки (1813—1863).

Хелеспонт, мореузина, јужно од Цариграда.

Хелиогабала Август, цар римски (218—222 по Хр.).

хетера, љубазница.

хидалго, племић шпански.

Хималаји, највише планине на свету, (преко 8000 мет.) на северу од Источне Индије.

Химен, (гр. м.) бог брака.

хитон, (гр.) доњи део одела у старих Грка, као кошуља, која се прикопчава на раменима.

хоругва, (црк.-сл.) застава, барјак (и црквени).

Хуни, монголско племе које је (у IV веку) из Азије ударило и преплавило Јевропу, основало државу у данашњој Угарској.

центурион, четник, стотинар, заповедник чети у војсци.

Цецера, (лат. м.) божица плодности, летњих плодова.

ципарско вино, с Кипра (Ципра) острва близу Мале Азије.

цитадела, тврђава.

Црнобог, (сл. м.) бог зла, непогоде; противност добрим, белим боговима. (гр. м. Хад?)

чајка, галеб.

челник, (велики) врховни дворски и државни чиновник у старој држави српској.

чемпрес, (тал.) в. кипарис.

џигит, јуначка игра на коњу.

Шалона, Шалон на Марни, град у Француској, близу којег је Хуне сузбио римски војсковођ Ајеције год. 451. по Хр.

шâр, лопта која представља свет; поред скиптра и круне знак владаочеве власти.

PG
1418
I5A17
1907
knj.1

Ilic, Vojislav
Pesme

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 12 06 13 013 7